

Internationellt bistånd

7

Förslag till statsbudget för 2003

Internationellt bistånd

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	7
2	Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd.....	9
2.1	Omfattning.....	9
2.2	Utgiftsutveckling.....	9
3	Politikområde 8 Internationellt utvecklingssamarbete	11
3.1	Omfattning.....	11
3.2	Utgiftsutveckling.....	12
3.3	Mål.....	12
3.4	Politikens inriktning	12
3.5	Insatser.....	21
3.5.1	Multilateralt utvecklingssamarbete	21
3.5.1.1	FN:s ekonomiska och sociala verksamhet.....	22
3.5.1.2	De internationella finansierings institutionerna.....	25
3.5.1.3	Övrigt multilateralt samarbete	29
3.5.1.4	Europeiska gemenskapen.....	33
3.5.2	Bilateralt utvecklingssamarbete	37
3.5.2.1	Samarbetet med länder och regioner.....	47
3.5.3	Övrigt.....	63
3.6	Resultatbedömning	64
3.6.1	Resultat	64
3.6.2	Utvärderingsverksamheten vid Sida.....	70
3.6.3	Analys och slutsatser.....	73
3.7	Revisionens iakttagelser	75
3.8	Budgetförslag.....	75
3.8.1	8:1 Bistandsverksamhet.....	75
3.8.2	8:2 Sida	78
3.8.3	8:3 NAI.....	79
4	Politikområde 9 Samarbete med Central- och Östeuropa	81
4.1	Omfattning.....	81
4.2	Utgiftsutveckling.....	81
4.3	Mål.....	82
4.4	Politikens inriktning	82
4.5	Insatser.....	88

4.5.1	Insatser inom politikområdet.....	88
4.5.2	Insatser utanför politikområdet.....	92
4.6	Resultatbedömning.....	92
4.6.1	Resultat.....	93
4.7	Revisionens iakttagelser.....	97
4.8	Budgetförslag	97
4.8.1	9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa.....	97
4.8.2	9:2 Avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier	100

Tabellförteckning

Anslagsbelopp.....	7
2.1 Utgiftsutvecklingen inom utgiftsområdet.....	9
2.2 Härledning av ramnivån 2003-2004 Utgiftsområde 7, Internationellt bistånd.....	10
3.1 Biståndsram, avräkningar och biståndsanslag.....	12
3.2 Utgiftsutvecklingen inom politikområdet.....	12
3.3 Anslagsposten 1.1 Multilateralt utvecklingssamarbete.....	21
3.4 Basbudgetstöd till FN:s ekonomiska och sociala verksamhet 1999-2002 samt beräknat 2003	22
3.5 Internationella finansieringsinstitutioner.....	25
3.6 Övrigt multilateralt samarbete	29
3.7 Anslagsposten 1.2 Bilateralt utvecklingssamarbete	37
3.8 Utvecklingssamarbete genom enskilda organisationer.....	45
3.9 Anslagsposten 1.3 Övrigt	63
3.10 Anslagsutveckling	75
3.11 Anslaget 8:1 Biståndsverksamhet.....	75
3.12 Utgående reservation på anslaget 8:1 Biståndsverksamhet	75
3.13 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden inom det multilaterala utvecklingssamarbetet	76
3.14 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden inom det bilaterala utvecklingssamarbetet	77
3.15 Härledning av anslagsnivån 2003–2004, för Biståndsverksamhet, 8:1	78
3.16 Anslagsutvecklingen	78
3.17 Beräkning av anslaget för 2002.....	78
3.18 Härledning av anslagsnivån 2003–2004, för Sida, 8:2	79
3.19 Anslagsutvecklingen	79
3.20 Beräkning av anslaget för 2003.....	79
3.21 Härledning av anslagsnivån 2003–2004, för NAI, 8:3	80
4.1 Utgiftsutveckling inom politikområdet	81
4.2 Anslagsöversikt för samarbete med Central- och Östeuropa.....	97
4.3 Anslagsutveckling	97
4.4 bemyndigande om ekonomiska åtaganden.....	98
4.5 Härledning av anslagsnivå 2003-2005, för anslag 9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa	100
4.6 Anslagsutveckling	100

Diagramförteckning

4.1 Beslutade insatser 1989-2001 fördelat på länder (%)	88
4.2 Beslutade insatser - utveckling per land 1999-2001 (tkr).....	92
4.3 Beslutade insatser - utveckling per mål 1999-2001 (tkr).....	93

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

1. fastställer biståndsramen för internationellt utvecklingssamarbete till 0,81 procent av vid budgeteringstillfället beräknad bruttonationalinkomst (BNI) för 2003,
2. bemyndigar regeringen att under år 2003 för reservationsanslaget 8:1 *Biståndsverksamhet* göra ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden medför utgifter på högst 22 883 000 000 kronor efter år 2003 (avsnitt 3.8.1 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden),
3. bemyndigar regeringen att under år 2003 för reservationsanslaget 8:1 *Biståndsverksamhet* ställa ut garantier som inklusive tidigare ställda garantier uppgår till ett belopp om högst 12 000 000 000 kronor (avsnitt 3.8.1 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden),
4. bemyndigar regeringen att under år 2003 för reservationsanslaget 9:1 *Samarbete med Central- och Östeuropa* göra ekonomiska åtaganden som inklusive tidigare gjorda åtaganden innebär utgifter på högst 900 000 000 kronor efter år 2003 (avsnitt 4.8.1 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden),
5. bemyndigar regeringen att under år 2003 för reservationsanslaget 9:2 *Avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier* ställa ut garantier för finansiellt stöd till länder i Central- och Östeuropa som inklusive tidigare ställda garantier uppgår till ett belopp om högst 950 000 000 kronor (avsnitt 4.8.2 Regeringens överväganden),
6. för budgetåret 2003 anvisar anslagen under utgiftsområde 7 *Internationellt bistånd* enligt följande uppställning:

Anslagsbelopp

Tusental kronor

Anslag	Anslagstyp	Anslagsbelopp
8:1 Biståndsverksamhet	reservationsanslag	15 886 126
8:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	ramanslag	492 740
8:3 Nordiska Afrikainstitutet	ramanslag	11 437
9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa	reservationsanslag	749 000
9:2 Avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier	reservationsanslag	1 000
Summa		17 140 303

2 Utgiftsområde 7 Internationellt bistånd

2.1 Omfattning

Utgiftsområdet Internationellt bistånd omfattar politikområdena 8 Internationellt utvecklings-samarbete respektive 9 Samarbete med Central- och Östeuropa. Förvaltningsmyndigheter inom utgiftsområdet är Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) och Nordiska Afrikainstitutet (NAI).

Ramen för utgiftsområdet

Biståndsramen år 2003 uppgår till 18 946 miljoner kronor, vilket motsvarar 0,81 procent av prognostiserad bruttonationalinkomst (BNI)

för år 2003. I förhållande till regeringens ekonomiska vårproposition 2001/02:100 är ramen uppjusterad med 32 miljoner kronor på grund av en förändrad BNI-prognos. Det föreslagna beloppet för politikområde 8 nedan är i förhållande till biståndsramen minskat med avräkningar, vilka beskrivs närmare i avsnitt 3.1.

Vad gäller samarbetet med Central- och Östeuropa är det föreslagna beloppet för 2004 höjt med 400 miljoner kronor i förhållande till regeringens ekonomiska vårproposition 2001/02:100.

2.2 Utgiftsutveckling

Tabell 2.1 Utgiftsutvecklingen inom utgiftsområdet

Miljoner kronor (löpande priser)

	Utfall 2001	Anslag 2002	Utgifts- prognos 2002	Förslag anslag 2003	Beräknat anslag 2004
Politikområde Internationellt utvecklingssamarbete	15 920	14 094	15 415	16 390	18 747
Politikområde Samarbete med Central- och Östeuropa	1 069	750	1 086	750	800
Totalt för utgiftsområde 7	16 989	14 844	16 501	17 140	19 547

**Tabell 2.2 Härledning av ramnivån 2003-2004
Utgiftsområde 7, Internationellt bistånd.***Miljoner kronor*

	2003	2004
Anvisat 2002 i 2002 års statsbudget	15 044	15 044
Förändring till följd av:		
Beslut ¹	1 560	2 924
Pris- och löneomräkning		
Övr. makroekonomiska förutsättn ² .	531	1 574
Volym	0	0
Överföring andra utg.omr. m.m. ³	5	5
Summa förändring	2 096	4 503
Ny ramnivå	17 140	19 547 ⁴

¹Förändring avseende volymbeslut, för politikområde 8 avser detta beslutad procentsats

²Förändringar avseende politikområde 8, inkluderar förändringar i BNI, KPI samt avräkningar.

³Avser kompensation för statliga avtalsförsäkringar avseende av Sida finansierad personal vid universitet och högskolor. En närmare beskrivning av fördelningen av dessa medel finns i budgetpropositionen, volym 8, avsnitt 7.3.

⁴Omräknas vid budgeteringstillfället enligt då gällande prognos för BNI.

3 Politikområde 8 Internationellt utvecklingssamarbete

3.1 Omfattning

Politikområde 8 Internationellt utvecklingssamarbete består av tre anslag, Biståndsverksamhet och förvaltningsanslagen för Sida respektive Nordiska Afrikainstitutet. Politikområdets resurser beräknas utifrån biståndsramen. Från biståndsramen görs avräkningar för sådana kostnader inom andra utgiftsområden vilka klassificeras som bistånd.

Biståndsramen

Biståndsramen år 2003 uppgår till 18 946 miljoner kronor, dvs. 0,81 procent av beräknad bruttonationalinkomst (BNI). För år 2004 höjs ramen till 0,86 procent av BNI plus 200 miljoner kronor och beräknas då uppgå till 21 356 miljoner kronor.

Avräkningar från biståndsramen

Avräkningarna från biståndsramen ökar år 2003 i förhållande till föregående år.

Avräkningen för kostnader för asylsökande från utvecklingsländer har ökat i jämförelse med beräkningar i budgetpropositionen för 2002. Ökningen beror på en ökad tillströmning av asylsökande från utvecklingsländer. För 2003 uppgår avräkningen till 1 466 miljoner kronor.

Från biståndsramen avräknas vidare kostnader för det svenska bidraget till den del av EU:s gemensamma bistånd som finansieras över den Europeiska kommissionens reguljära budget. För 2003 uppgår avräkningen till 798 miljoner kronor, vilket beräknats som biståndets andel av den totala EG-budgeten multiplicerat med Sveriges medlemsavgift.

Avräkningen för administrativa kostnader m.m. består främst av Utrikesdepartementets administration av utvecklingssamarbetet samt den del av FN-bidrag som utbetalas från andra utgiftsområden och som klassificeras som bistånd. Avräkningsbeloppet uppgår år 2003 till 292 miljoner kronor.

Tabell 3.1 Biståndsram, avräkningar och biståndsanslag

Miljoner kronor

BUDGETÅR	2000	2001	2002	2003	2004
Biståndsram	14 299	15 695	16 487	18 946	21 356 ¹
- Avräkningar	1 812	1 852	2 393	2 556 ²	2 609 ²
Varav					
Flyktinkostnader	763	840	1 342	1 466 ²	1 496 ²
EG-bistånd	757	732	757	798 ²	815 ²
Adm. m.m.	292	280	294	292 ²	298 ²
8 Internationellt utvecklingssamarbete³	12 487	13 843	14 094	16 390	18 747
Biståndsram i % av beräknad BNI	0,72 %	0,73 %	0,74 %	0,81 %	0,868 % ⁴

¹. Biståndsramen för 2003 och 2004 enligt nu gällande prognos för BNI². Omräknas vid budgeteringstillfället enligt då gällande prognos³. Internationellt utvecklingssamarbete består av 8:1 Biståndsverksamhet, 8:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete och 8:3 Nordiska Afrikainstitutet.⁴. 0,86 % av beräknad BNI plus 200 miljoner kronor.

3.2 Utgiftsutveckling

Tabell 3.2 Utgiftsutvecklingen inom politikområdet

Miljoner kronor

	Utfall 2001	Anslag 2002	Utgifts- prognos 2002	Beräknat anslag 2003	Beräknat anslag 2004
Anslag inom uo 7					
8:1 Biståndsverksamhet	15 441	13 597	14 917	15 886	18 231
8:2 Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida)	468	486	487	493	504
8:3 Nordiska Afrikainstitutet	11	11	11	11	12
Totalt för Politikområde Internationellt utvecklingssamarbete	15 920	14 094	15 415	16 390	18 747

3.3 Mål

Det övergripande målet för det svenska utvecklingssamarbetet är att höja de fattiga folkens levnadsnivå. Riksdagen har fastställt följande sex delmål. Delmålen skall bidra till uppfyllandet av det övergripande målet genom:

- resurstillväxt,
- ekonomisk och social utjämning,
- ekonomisk och politisk självständighet,
- demokratisk samhällsutveckling,
- framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön, samt
- jämställdhet mellan kvinnor och män.

3.4 Politikens inriktning

Utvecklingssamarbetets mål är att bidra till utrotandet av världsfattigdomen. Sverige skall bidra till denna globala målsättning genom ett eget effektivt och framsynt utvecklingssamarbete, både genom det bilaterala arbetet Sida bedriver och i samverkan med andra internationella och multilaterala aktörer.

Att utrota fattigdomen är en global utmaning. Det är ytterst en fråga om människosyn. I en värld där mer än en miljard människor lever på mindre än en dollar om dagen och mer än två miljarder människor lever på mindre än två dollar om dagen, krävs handling i syfte att åstadkomma förändring. Vår grundläggande tro på alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika rätt och värde, måste manifesteras i handling och förändring. Det är en fråga som handlar om allas vår långsiktiga överlevnad. Ett enskilt lands inflytande är begränsat, men inte oviktigt. Resultat

uppnår vi i samverkan med andra, både u-länder och andra givare.

Fattigdom finns med som orsak till våld och konflikter, i såväl hem som inom och mellan samhällen och länder. Globala miljöproblem som i grunden orsakats av en överkonsumtion i den rika världen drabbar fattiga länder och människor i ekologiskt känsliga områden särskilt hårt. Bred tillväxt och en mer rättvis fördelning av resurser är grundläggande förutsättningar för att fattigdomen skall kunna utrotas. För att uppnå en varaktig fattigdomsminskning måste all utveckling vara socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar. Fattigdomen skapar omständigheter där smittsamma sjukdomar ökar och sprids. Det leder till förkortad livslängd för stora mängder av människor, att många barn aldrig når sin femårsdag och att mödrar dör i samband med förlossningar. Sjukdomar är en grund till fattigdom, samtidigt som ohälsa försämrar fattiga människors möjligheter att ta till vara och utveckla sina resurser, t.ex. genom att de inte orkar med jordbruksarbetet med minskad mattillgång och försämrad näringsstatus som följd. Utbildning har en stor betydelse för att minska fattigdomen och bidra till demokratisk utveckling och fred. Utbildning ger resultat bl.a. i form av bättre, arbete och inkomster samt deltagande och inflytande i samhället. Fattigdom förvärrar och försvårar situationen för enskilda och samhällen. Fattigdomen utmärkes av brist i både materiell, politisk, social, ekonomisk och ekologisk bemärkelse. Att utrota fattigdomen är att låta alla människor få möjlighet att utveckla och använda sin inneboende kapacitet och potential. Att genomföra en handlingsplan som beaktar alla dessa dimensioner av fattigdom är världssamfundets utmaning idag.

En politik för global utveckling

Under de fyrtio år som gått sedan den första utvecklingspropositionen förelades riksdagen, prop. 1962:100, har många erfarenheter vunnits. Vi vet idag mycket om vad som krävs för att uppnå utveckling. Det handlar om resurser, god politik och god teknik, en värdegrund som betonar allas lika rätt och värde samt vilja att åstadkomma förändringar både i rika och i fattiga länder. Huvudfrågan idag är att gå från ord till handling i långt högre utsträckning än

tidigare och med medverkan av långt fler aktörer än tidigare.

Utvecklingens olika dimensioner har fångats i de svenska delmålen. Samtidigt har delmålen skjutit huvudmålet i bakgrunden: att höja de fattiga folkens levnadsnivå. Om de resurser som ställts till utvecklingssamarbetets förfogande skall nå resultat krävs att detta mål åter ställs i fokus för våra, och andras, arbete. Global utveckling kräver samverkande ansträngningar från många aktörer. Ett resultatinriktat svenskt bidrag kräver engagemang inom flera områden än det konventionella biståndet.

Dessa frågeställningar fångas och beskrivs i betänkandet En rättvisare värld utan fattigdom som i mars 2002 överlämnades av den parlamentariska utredningen för en samlad svensk politik för global utveckling (Globkom). Betänkandet kommer att ligga till grund för en utvecklingsproposition som föreläggs riksdagen under mandatperioden. Utredningen föreslår hur politiken bör utformas på viktiga områden utifrån det övergripande målet om fattigdomsbekämpning och de nya förutsättningarna globaliseringen skapar. För utvecklingssamarbetets del föreslås en modifierad målformulering som understryker vikten av att utgå från den enskilda människans förutsättningar och behov i alla fattigdomens dimensioner.

Vårt bidrag till de globala ansträngningarna

Världen präglas av ökad öppenhet och ömsesidiga beroenden när det gäller flöden av varor, idéer och människors rörlighet mellan länder. Globalisering täcker en mängd processer av både positiv och negativ karaktär. För utvecklingssamarbetet blir de av globaliseringens konsekvenser som rör fattigdomsfrågorna centrala. Regeringen avser i ljuset av detta att fortsätta arbeta för FN:s förstärkta roll och ökade betydelse.

Sverige har åtagit sig att bidra till genomförandet av FN:s åtta s.k. Millennieutvecklingsmål. Det övergripande Millennieutvecklingsmålet är att halvera den andel människor som lever i absolut fattigdom och hunger fram till år 2015. Övriga mål rör utbildning, jämlikhet, hälsa, miljö och partnerskap. Vid världstoppmötet om hållbar utveckling 2002 kompletterades Millennieutvecklingsmålen med ytterligare mål som bl.a. rör sanitet, integrerad vattenförsörjning, biologisk mångfald, kemikalier och

fiske. Målen är globala åtaganden och det svenska utvecklingsarbetet är ett bidrag till deras uppfyllelse. Sverige anser att det är möjligt att uppnå Millennieutvecklingsmålen. Med nuvarande trender kommer det dock att krävas särskilda insatser från det internationella samfundet för att Afrika och Sydasiens skall kunna uppnå målen. Dessutom krävs strukturella reformer som ändrar inkomstfördelningen för att målen ska uppnås i Latinamerika. Det är också belagt, bl.a. av Världsbanken, att vissa insatser kan vara motorer för andra processer. Ett exempel utgör satsningar på flickor och kvinnor, vilka är avgörande för att öka produktivitet i jordbruket, för att främja barns hälsa och utbildning, och för att minska mödra- och barnadödlighet.

Andelen fattiga har minskat det senaste decenniet och en utveckling som tog Sverige 100 år har u-länderna, som grupp, åstadkommit på 30 år. Vi ser till exempel idag en ökad livslängd, minskad barnadödlighet, högre medelinkomst, ökad tillgång på färskvatten och betydligt förbättrade möjligheter genom informationsteknologin att skaffa sig kunskaper om mänskliga rättigheter och demokrati.

Sverige kommer även fortsättningsvis att globalt verka för fattigdomsbekämpning som grund för hållbar utveckling. Fattigdomen skall förstås ur den fattiges perspektiv och fattigdomsarbetet skall bedömas i kraft av sin förmåga att ge barn, kvinnor och män möjlighet att leva ett värdigt liv. Fattigdomsminskning skall vara ledstjärnan för allt arbete inom biståndets område och det skall även beaktas inom angränsande områden. Sverige har genom den kommande utvecklingspropositionen en särskild möjlighet att identifiera former för en reell och väl sammanhållen politik för global utveckling, långt utöver det traditionella utvecklingsarbetet. Detta ger en möjlighet att utöva internationellt ledarskap och inte minst att påverka genom EU som på många sätt har en outnyttjad potential på utvecklingspolitikens område.

År 2002 års upplaga av UNDP:s Human Development Report visar att mänsklig utveckling generellt sett gått framåt, men att utvecklingen i en rad afrikanska länder söder om Sahara gått tillbaka. Ca hälften av regionens befolkning, samma andel som för tio år sedan, lever i absolut fattigdom. Barnadödligheten är hög. Hiv/aids har en sådan omfattning att den inte enbart är en hälsofråga utan drabbar hela samhällen. Å andra

sidan genomför flera afrikanska länder reformer som kan bidra till att få upp tillväxten så att den gynnar breda befolkningsgrupper och som frigör resurser för sociala ändamål. För svenskt utvecklingsarbete är det fortsatt prioriterat att bidra till att bekämpa fattigdomen i Afrika och stödja reformansträngningarna. Regeringens ambition att höja anslagen för utvecklingsarbete kommer liksom också för samarbetsländerna i Asien, Latinamerika, respektive Södra Kaukasus och Centralasien.

Globala och regionala nyttigheter

Globaliseringen i alla dess aspekter medför en mängd möjligheter och utmaningar som kräver ett kraftigt ökat samarbete inom det internationella samfundet. Insatser för att bekämpa fattigdom på det nationella planet behöver stöd av ett internationellt ramverk. Ett växande antal globala och regionala angelägenheter, såsom frånvaron av människohandel, hiv/aids och klimatförändringar, bevarandet av biologisk mångfald, en hållbar kemikaliehantering, tillgång till rent vatten, fungerande och stabila finansiella system, samt fred och säkerhet, har tydliga gränsöverskridande effekter och kräver nya samarbetsformer. Ovan nämnda och andra gemensamma globala angelägenheter benämns i allt större utsträckning "global public goods" som ofta översätts som globala nyttigheter. Även behovet av att tillhandahålla regionala nyttigheter (regional public goods) i större omfattning är viktigt för det internationella utvecklingsarbetet.

Sverige anser att diskussionen om globala nyttigheter är viktig av flera olika skäl. Ansatsen tydliggör behovet av en stärkt internationell offentlig sektor där inte minst ett stärkt FN-system framstår som en avgörande fråga. Dessutom visar angreppssättet på vikten av ett mer samstämmigt förhållningssätt till det allt mer komplexa internationella samarbetet kring olika globala angelägenheter. Alla länder, rika som fattiga måste dela på ansvaret. Nya aktörer såsom näringslivet och organisationer i det civila samhället behöver också spela en mer aktiv roll. En sund hantering av olika globala utmaningar kräver deltagande från alla berörda parter för att leda till hållbara och rättvisa lösningar. Ur ett svenskt perspektiv ses därför diskussionen om globala nyttigheter som ett sätt att tydliggöra

krav på och möjligheter för det institutionella systemet för utvecklingsamarbete. Därmed är det också ett sätt att lyfta frågorna om demokrati, deltagande och global styrning.

Sverige har aktivt drivit denna fråga vid de stora FN-konferenserna. Vid den internationella konferensen om utvecklingsfinansiering i Monterrey i Mexiko i mars i år föreslog Sverige, tillsammans med Frankrike och UNDP, att en tidsbegränsad och oberoende internationell arbetsgrupp - Global Public Goods Task Force - skulle upprättas för att föra diskussionen om globala nyttigheter vidare mot det praktiskt politiskt möjliga. Vid toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg i augusti lanserades denna arbetsgrupp vars arbete kommer att pågå intensivt under det kommande året. Denna arbetsgrupp skall fokusera på att definiera och identifiera de globala nyttigheter som har störst bäring på fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Vidare ska gruppen analysera hur dessa nyttigheter tillhandahålls och finansieras idag samt ge förslag på förändringar för att förbättra det internationella samarbetet för globala nyttigheter och öka och effektivisera finansieringen.

Vårt medlemskap i EU – en betydande potential

Europeiska unionen är en av världens största finansiärer av utvecklingsamarbete. Sveriges stöd till fattigdomsbekämpning i bred bemärkelse sker också i ökad utsträckning via den gemensamma budgeten (EG-budgeten). De institutionella reformer som sjösattes 1 januari 2001 har gjort EG-kommissionens bistånd mer resultatriktat. Fortfarande återstår dock mycket att göra. Ett svenskt engagemang i EG-biståndets prioriteringar och arbetsmetoder är väsentligt därför att det ger en betydande hävstångseffekt också på globala utvecklingssträvanden. De pågående reformerna av EU-biståndet har öppnat kommissionen för andras erfarenheter. Svensk kunskap avseende policy och metoder är därför idag efterfrågade. Svenskt engagemang i EU-samarbetet och med kommissionen på detta politikområde bör därför fördjupas och ytterligare fokuseras. Ett uppenbart effektivitets- och trovärdighetsproblem är den bristande samstämmigheten mellan utvecklingspolitikens målformuleringar och effekten på detta område av bl.a. den politik

som förs inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitikerna (CAP).

Från Monterrey till Johannesburg

Att utrota fattigdomen kräver resurser. I konferensen om utvecklingsfinansiering i Monterrey i Mexiko i mars 2002 antogs en deklaration kallad Monterrey konsensus. Denna deklaration slutförhandlades före konferensen, något i sig unikt, och den omfattar alla de dimensioner som vi vet krävs för långsiktigt hållbar utveckling. Deklarationen lyfter fram de många aktörerna och det faktum att alla spelar en viktig roll. Särskilt betydelsefullt är utvecklingsländernas erkännande av det egna ansvaret för att nå en hållbar utveckling. Deklarationen pekar vidare på de stora finansieringsbehoven och finansieringsflödena, där både offentliga och privata flöden måste öka och komplettera varandra. Deklarationen redogör för de mångdimensionella angreppssätt som krävs för att komma tillrätta med fattigdomsfrågorna: allt från frågor om folkhälsa och utbildningsnivåer, via ekonomisk utveckling till fungerande förvaltningar och politisk vilja till förändring. Den tar upp den viktiga frågan om samstämmighet (koherens), dvs. att insatser inom olika politikområden måste samverka för att utveckling skall åstadkommas.

Att enighet uppnåddes i substans redan före konferensen i Monterrey innebar att mötet fokuserade på själva genomförandet. Processen ledde till att såväl EU som USA åtog sig att öka sitt offentliga bistånd. EU utfäste sig att nå upp till 0,39 procent av BNI som grupp per 2006. USA lovade också ökat bistånd. Sammantaget innebär det att den nedåtgående trenden för det internationella biståndet kan brytas. Sverige bidrar till detta genom att biståndsbudgeten ökar. Regeringen avser att, så snart det statsfinansiella läget så medger, åter avsätta 1 procent av BNI till biståndet. Regeringens ambition är dessutom att en andel motsvarande 0,25 procent av BNI skall nå de minst utvecklade länderna.

Världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg i september 2002 förenade frågorna om miljö, ekonomisk tillväxt, social utveckling och rättvis fördelning. Vid mötet fastslogs att all utveckling skall vara hållbar utveckling. En utveckling kan inte bli uthållig om inte frågeställningarna gemensamt och parallellt hanteras i såväl ekonomiskt, ekologiskt som socialt hänseende. Olika frågor blir olika

viktiga i olika länder och regioner, men det gemensamma intresset är en långsiktigt hållbar användning av gemensamma tillgångar. Att värna miljön skall inte ses i motsättning till mål för utveckling. Tvärtom är inte utvecklingen varaktig om den sker utan ekologiska hänsyn i centrum. Tillsammans med investeringar i social utveckling, är skydd av och ett hållbart brukande av naturresursbasen en förutsättning för långsiktig ekonomisk utveckling. För det svenska utvecklingssamarbetet är resultatet av toppmötet väsentligt. Handlingsprogrammet berör stora delar av utvecklingssamarbetet och är ett viktigt komplement till Millennieutvecklingsmålen.

Toppmötet i Johannesburg pekar också på den viktiga roll det civila samhället och näringslivet spelar för en hållbar utveckling. När regeringar arbetar i partnerskap med enskilda organisationer och företag kan nya synergier och konkreta resultat åstadkommas.

Miljö och fattigdomsminskning

Miljöproblemen i sig är ofta ett hinder för minskad fattigdom. Det är de fattiga som är mest utsatta, som får sina livsvillkor försämrade av miljöförstöring och som har minst möjligheter att motverka effekterna av miljöförstöringen. Varje strategi för att bekämpa fattigdom måste därför beakta miljöhänsyn. Hänsyn till miljön skall inte ses som ett hinder för utveckling, utan som en förutsättning för fattigdomsbekämpning.

Vatten är ett bra exempel på detta. Idag saknar över 1 miljard människor tillgång till rent dricksvatten. Fler än dubbelt så många har inte adekvat sanitet. Millennieutvecklingsmålen som fastställts av FN:s generalförsamling anger att andelen människor som inte har tillgång till rent dricksvatten ska halveras till 2015. Tillgång till rent vatten och fungerande sanitet är en grundförutsättning för en god hälsa. Regeringen fäster därför stor vikt vid åtgärder för att nå de uppsatta målen och avser att öka insatserna på vatten- och sanitetsområdet.

Under 2002 har det s.k. Kyotoprotokollet om klimatförändringar ratificerats av Sverige, övriga EU och ett antal andra länder som är beredda att verka multilateralt för att hantera klimatproblem. Inom klimatkonventionens ram har beslut fattats som ställer tydliga krav på länderna att stödja u-länderna, i synnerhet de minst utvecklade länderna, att anpassa sig till och minska skadorna av klimatförändringar.

Bra utvecklingssamarbete är katalytiskt

Utvecklingssamarbetets roll är att skapa förutsättningar för utveckling så att fattiga länder och individer kan ta sig ur sin fattigdom. Resurser måste mobiliseras för utveckling. Det handlar både om finansiella resurser och om kunskapsuppbyggnad från flera olika källor. Utvecklingssamarbetet måste kompletteras med och fungera som katalysator för privata flöden av såväl kunskap som kapital. Det finns ett positivt samband mellan storleken på investeringarna i ett land och kvaliteten på dess styrning och förvaltning. Genom att i utvecklingssamarbetet stödja framväxten av en institutionell, ekonomisk och politisk miljö som sätter fattigdomsbekämpning och utvecklingsfrågorna i centrum uppmuntras även privata aktörer att investera och därmed kan denna katalytiska roll uppnås. Inom vissa områden kan privat-offentligt partnerskap behöva utvecklas, särskilt avseende resurskrävande infrastruktur-investeringar. Större vikt skall läggas vid att utveckla fungerande modeller för detta. Privata och offentliga aktörer delar intresset för en hållbar global utveckling.

En betydande del av utvecklingssamarbetet används för humanitära insatser. Sambanden och kopplingarna mellan dessa och mer långsiktigt utvecklingssamarbete måste uppmärksammas mer. Dessa samband går i båda riktningar. En positiv utveckling i ett land minskar risken av behov för humanitärt stöd. Om en krissituation ändå föreligger är det av stor vikt att utforma stödet så att förutsättningarna för en utveckling på sikt underlättas. En utveckling som, beroende på land kan ske med eller utan biståndssamarbete. En analys av situationen och orsakerna till krisen är, tillsammans med andra aktörers planer viktiga komponenter för agerandet. Insatser som främjar och stärker demokratiskt beslutsfattande och samhällsstyrning kan i sig vara förebyggande.

Nationellt ledarskap, samordning och partnerskap

I det samspel som krävs mellan det internationella samfundet och enskilda länder för att uppnå utveckling och utrota fattigdomen, måste det enskilda landet ta ledning och utöva ägarskap för såväl analys som planer och åtgärder i det egna landet. Under de senaste åren har nationella fattigdomsstrategier, s.k. Poverty Reduction Strategies, utarbetats i allt fler länder. Dessa tar

ett samlat grepp på utvecklingsfrågorna i ett enskilt land och arbetas fram i konsultativa processer inom landet. De internationella samfundet, ofta under ledning av Bretton Woods institutionerna (Världsbanken och Internationella Valutafonden) har åtagit sig att samordna sitt stöd inom ramen för dessa strategier. Partnerskap inom ramen för nationellt ledda fattigdomsstrategier, vilka delvis finansieras med medel från bi- och multilaterala givare, är det sätt vi idag har att sätta fattigdomsbekämpning i fokus för samarbetet mellan finansiär och mottagare. Partnerskapets kärna är ömsesidig respekt och kommunikation. Partnerskap måste inte innebära enighet i alla delar, men väl om det övergripande syftet – att minska fattigdomen. Bäst resultat nås när enighet finns. Det är samtidigt regeringens uppfattning att utvecklingsamarbete kan bedrivas också i länder där frågetecken kan sättas för den politiska viljan till rättvis utveckling. I dessa fall bör syftet främst vara att stärka förändringsagenter genom bl.a. tekniskt bistånd. Där blir utformningen av biståndet grannlaga för att se till att resurserna används effektivt, liksom valet av de kanaler som biståndet förmedlas genom. Mer omfattande resursöverföringar måste i dessa fall anstå för att korruption och misshushållning skall undvikas.

Snabba omvärldsförändringar

Utvecklingsamarbete bedrivs i en lokal, regional och internationell miljö präglad av snabba förändringar. Inte minst händelserna 11 september 2001 har understrukt allvaret i de globala rättvisefrågorna. Fattigdomen och de miljöer den skapar som grogrund för frustration, maktlöshet och desperata handlingar har uppmärksamrats mer. Fördjupad förståelse behövs. Snabba omvärldsförändringar kräver en god analyskapacitet kombinerad med handlingsförmåga och flexibilitet. Här kan Sverige bidra med egna erfarenheter till att bygga ökad kapacitet inom EU och FN och andra organisationer för konfliktförebyggande, krishantering, uppbyggnadsarbete och social utveckling.

Den snabba utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologi (ICT) förändrar också förutsättningarna för utveckling. Tillgång till Internet skapar kontakter och samhörighet över geografiska gränser. Det minskar avstånd i både tid och rum. Det ökar öppenhet och insyn för dem som har tillgång till det. Detta kan såväl

ytterligare exkludera de människor som lever utanför denna gemenskap, som skapa nya möjligheter för både offentlig service och kommersiella relationer. En särskild potential har ICT för utbildning, men också för utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter i världen. Allt färre övergrepp och politiskt betingade missförhållanden kan fortgå i det fördolda och globala nätverk förtätas efterhand. Därmed uppstår förändringstryck och tidigare ohörda individer och grupper kan komma till tals. ICT kan därigenom bidra till att minska fattigdomen. Samtidigt är ICT till sin natur sådan att användningsområdena kan bli fler än vad det ursprungliga syftet var.

Makt – inflytande och ansvar

Maktfrågorna blir allt mer centrala i arbetet för global utveckling. Makt är en resurs i centrum för alla utvecklingsansträngningar. Denna resurs måste både bli mera synlig och kunna ställas till ansvar. Bäst görs detta i demokratiska politiska system vilka betonar länken mellan det individuella och det kollektiva på ett öppet, hederligt, ansvarstagande, representativt, effektivt, jämlikt och jämställt sätt. Rättsväsendet ansvarar för att de gemensamt satta spelreglerna följs. En fungerande demokrati kräver även en demokratisk kultur som betonar respekt mellan människor, tolerans, lika rätt och värde, vilja till kompromisser, samtal och konsultationer. För att bevara sin legitimitet krävs dessutom att det demokratiska systemet levererar välfärd.

På det kalla krigets slut följde en demokratiseringsvåg i världen. Flertalet enpartisystem och auktoritära regimer monterades ned och en politisk liberalisering ägde rum. På många håll har dock denna utveckling stagnerat eller gått tillbaka. En förståelse för vilka djupgående förändringar som krävs för att verklig demokratisering skall äga rum har utvecklats och det är tydligt att både mer genomgripande förhållningssätt och ett stort tålamod krävs för att tidigare icke-demokratiska länder på såväl egen hand som under omvärldens förväntningar och stöd skall förändras i demokratisk riktning.

Betydelsen av en gemensam värdegrund som styr de enskilda besluten har uppmärksamrats. Den globala anslutningen till de mänskliga rättighetskonventionerna är större än någonsin tidigare och störst är den för konventionen om barnets rättigheter. Utmaningen är här som på

många andra områden, att låta ord bli till handling. Inte bara FN-systemets förmåga att arbeta med de normativa frågorna ställs på prov, utan hela världssamfundets vilja och förmåga att se dessa värden förverkligade.

Det blir alltmer uppenbart hur viktig den politiska viljan är för att åstadkomma förändringar. Bäst genomslag, styrka och färdriktning har de regimer som är genuint representativa för landets befolkning, inklusive dess minoriteter. De åtnjuter stöd och trovärdighet såväl lokalt som internationellt. Utvecklingssamarbetets uppgift blir här att stärka kapaciteten och öka resurserna för att nå resultat. För de länder där den politiska viljan brister eller saknas, spelar utvecklingssamarbete en annan roll. Här handlar det om att bereda marken för förändring, att inte utesluta dessa länder från den globala diskussionen och att bemöta och påverka deras inställning. För utvecklingssamarbete blir den centrala frågan hur man arbetar, inte var.

En politik för global utveckling har utvecklingssamarbetet och biståndsbudgeten som sitt centrala verktyg. Men alla viktiga frågor är inte finansiellt betungande och politiskt genomslag kan inte alltid mätas i budgettermer. Det gäller framför allt frågor där den politiska dialogen är det helt centrala verktyget, t.ex. frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter. Dessa områden kräver däremot kunniga och engagerade svenska företrädare. En väl avvägd mix av personalintensiva respektive kapitalintensiva insatser skall karaktärisera svenskt utvecklingssamarbete.

Mänskliga rättigheter – en gemensam värdegrund

De mänskliga rättigheterna är globalt utarbetade normativa verktyg. För de länder som anslutit sig till dessa konventioner är de dessutom såväl moraliskt som juridiskt bindande. De utgör ett normativt ramverk som anger en minsta nivå för vad staterna bör uppfylla för att rätten till ett värdigt liv för alla skall kunna uppfyllas. Demokrati och mänskliga rättigheter samspelar. Demokrati är det samhällsbygge som skapas med de mänskliga rättigheterna som värdegrund. Demokrati och mänskliga rättigheter är såväl prioriteringar i sig själva som genomgående teman i utvecklingssamarbetet. De representerar värden som skall genomsyra all verksamhet. De lyfter fram individen: barn, kvinnor och män, vilkas behov, rättigheter och förutsättningar ofta skiljer sig. Människor med funktionshinder är en grupp

som förtjänar särskild uppmärksamhet. FN har påbörjat processen att tillskapa en konvention som särskilt beaktar funktionshindrade och deras rättigheter. Regeringen stöder detta arbete och anser att tillskapandet av en konvention skulle innebära det internationella samfundets bekräftelse av de funktionshindrades rättigheter. I relation till det övergripande fattigdommålet lyfts den politiska dimensionen av utveckling fram. Det handlar om betydelsen av fungerande politiska system, delaktighet, deltagande, tolerans, dialog och kompromissvilja. Statliga förvaltningar i demokratins tjänst, parlament, fungerande partiväsande, media, organisationer i det civila samhället liksom i det ekonomiska livet är byggstenar för en demokratisk samhällsutveckling. I avsnittet om samarbete med länder och regioner belyses frågor om demokrati och mänskliga rättigheter mer ingående för ett urval av länder.

Jämställdhet – kvinnors och mäns lika rätt och värde

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en rättighetsfråga och en grundläggande utgångspunkt för fattigdomsbekämpning och för social utveckling. Genom att integrera ett jämställdhetsperspektiv inom samtliga politikområden skapas varaktiga förutsättningar för att förändra ekonomiska, sociala, kulturella och politiska betingelser på ett sätt som både bidrar till jämställdhet mellan kvinnor och män och förbättrade möjligheter att bekämpa fattigdomen. Utvecklingssamarbetet måste bygga på analys av och hänsyn till de olika, ofta kompletterande, produktiva och reproduktiva roller och ansvar som kvinnor och män har. I alla världens länder är kvinnor generellt sett fattigare än män. Detta är en strukturellt betingad fattigdom, baserad på komplexa, ofta lokalspecifika, traditioner och sociala relationer. Inom ramen för ett jämställdhetsperspektiv kommer utvecklingssamarbetet även fortsättningsvis att inriktas på att stärka kvinnors sociala, ekonomiska och politiska situation och möjligheter som ett led i att bekämpa fattigdomen, fördjupa demokratin och främja en hållbar utveckling.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett perspektiv som skall genomsyra all verksamhet och därutöver fortsatt beaktas med särskilda insatser, t.ex. insatser mot människohandel. På regeringens initiativ utarbetas på UD en strategi

för bekämpning av människohandel genom Sveriges utvecklingssamarbete. Strategin kommer att färdigställas under hösten 2002. Tyngdpunkten i Sveriges stöd skall ligga på långsiktiga förebyggande insatser, såsom att främja och skydda mänskliga rättigheter, minska diskriminerande attityder mot kvinnor och barn, bidra till att barn och unga i riskområden får utbildning och att unga människor, framförallt unga kvinnor, kan få arbete. Stöd skall även inriktas på rättshjälp åt offren samt på rehabilitering, stöd för återvändande och återintegration i det samhälle de kommer ifrån.

Regional sammanhållning en styrka

I juli 2002 bildades Afrikanska Unionen (AU). Den har delvis EU som sin modell. EU är ett framgångsrikt exempel på ett regionalt utvecklingsprojekt som bundit stater närmare varandra. Dess rötter finns att söka i en efterkrigsverklighet där mottot aldrig mera krig var vägledande. Regionala strukturer som skapar ömsesidiga vinster länkar länder närmare varandra och bidrar till effektivare utnyttjande av den utvecklingspotential som finns. Nära samarbete och god kunskap om grannländerna minskar också konfliktrisen. Ökat inomregionalt samarbete för ömsesidig utveckling i världen skapar tryck grannar emellan att föra en god politik med utveckling och respekt för mänskliga rättigheter i centrum. Intern stabilitet är till godo också för grannländerna, liksom det faktum att instabilitet lätt sprider sig över de nationella gränserna. Ett inomregionalt tryck kan förväntas sätta ökad press på odemokratiska regimer att förändras. Ett lovande exempel på afrikanskt ägarskap och den samsyn som råder mellan biståndsgivare och afrikanska ledare i utvecklingsfrågor är det afrikanska programmet för utveckling (NEPAD). NEPAD är utarbetat av afrikanska ledare och betonar vikten av demokrati, mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning för att få slut på den afrikanska kontinentens marginalisering.

Tillväxt, fördelning och landsbygdsutveckling

Ekonomisk tillväxt är nödvändigt för uthållig fattigdomsbekämpning. En politik för tillväxt måste ta hänsyn till fördelningsfrågorna för att bli effektiv. Fördelning av jord, utbildning och hälsa har stor betydelse för hur inkomsterna fördelas. Av världens fattiga bor ca 80 procent på

landsbygden. En utvecklingspolitik inriktad på att minska fattigdomen måste beakta denna verklighet och våra insatser inom landsbygdsutveckling kommer därför att öka. Ökad produktivitet inom jordbruket är en viktig del i en sådan strategi för landsbygdsutveckling. Den ger utrymme för ökade inkomster och för en produktion av också andra varor och tjänster. Hållbart utnyttjande av naturresursbasen är en förutsättning för utveckling och livsmedels-säkerhet. Sveriges utvecklingssamarbete skall uppmuntra nationella strategier för landsbygdsutveckling som delar av samarbetsländernas strategier för att bekämpa fattigdomen genom en fattigdomsinriktad tillväxt. Jordbrukssektorns centrala roll som motor i utvecklingen i fattiga länder och landsändar behöver tydliggöras. Regeringen avser ge stöd till reformer och åtgärder som ger individer en tryggad rätt till t.ex. odlingsbar mark, men också möjligheter till alternativa sysselsättningar.

Hiv/aids

Få utvecklingsproblem är av en så genomgripande och svårbemött karaktär som spridningen av hiv/aids. Situationen är särskilt dramatisk i södra Afrika och i Östeuropa. UNAIDS beräknade i juni 2002 att över 28 miljoner människor i Afrika är smittade – i vissa länder är över 30 procent av den vuxna befolkningen drabbad. Sjukdomens demografiska struktur innebär att den främst drabbar de produktiva åldersgrupperna som både skall försörja de gamla och som sätter barn till världen. På många håll i aids-drabbade områden lämnas barnen ensamma att försöka klara sin försörjning från jordbruket. Hiv/aids påverkar hela samhällsstrukturen i de värst drabbade länderna. Alla yrkeskategorier utarmas (i Kenya svarar aids idag för tre av fyra dödsfall inom poliskåren). Många av dessa länder saknar resurser för förebyggande åtgärder och för att hantera konsekvenserna av hiv/aids på ett bra sätt. UNAIDS beräknar att över 25 procent av den nu arbetsföra befolkningen i särskilt drabbade länder i Afrika kan ha dött i aids år 2020.

Detta kommer bl.a. att kräva insatser för att ersätta den kapacitet som går förlorad i de hårdast drabbade länderna. Svenskt bistånd bör därför fortsätta att öka i både volym och bredd. Insatser i Afrika, där hiv/aids-läget är svårast, bör kompletteras med åtgärder i regioner där

epidemin växer snabbt, framförallt Asien och delar av Östeuropa. Det är nödvändigt att alla berörda sektorer tar hänsyn till situationen på hiv/aids-området och också planerar för specifika insatser mot hiv/aids.

Hälsa

Förbättrad hälsa är en viktig faktor för att minska fattigdomen. Ohälsa och sjukdomar är väsentliga orsaker till fördjupad fattigdom. Brist på kunskap, rent vatten, mat, sanitet, infrastruktur inklusive hälsovård och tillgång till mediciner gör att de främsta dödsorsakerna i utvecklingsländer bl.a. är diarréer, malaria, tbc, hiv/aids och mässling. För att uppnå målsättningen från 1978 om hälsa för alla och de specifika Millennieutvecklingsmålen, behövs därför både breda och specifika insatser på olika områden och nivåer, inklusive forskning. För att nå framgång behövs ett brett engagemang från såväl den privata som den offentliga sektorn.

Frågor kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är kontroversiella i det internationella samarbetet. Det är i dagsläget svårt att göra ytterligare framsteg i förhållande till Kairo- och Pekingkonferenserna vars resultat pånytt ifrågasattes av en allians av moralkonservativa aktörer vid konferensen om hållbar utveckling i Johannesburg. För att försvara och stärka människors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter avser regeringen att fortsätta sitt starka engagemang på detta område.

Utbildning

Utbildningens betydelse för att främja utveckling är vida erkänd. Ofta sägs att utbildning är utvecklingens främsta förutsättning. Det är därmed också en förutsättning för att de internationella Millenniemålen ska kunna uppnås. Bristerna i möjligheterna till utbildning är oerhörda i många länder. De allvarliga negativa effekter som hiv/aids-epidemin för med sig genom att lärare på grund av sjukdom och för tidig död inte kan fullfölja sin lärargärning och genom att barn måste sluta sin skolgång för att ta hand om aidssjuka och döende föräldrar ställer stora krav på insatser under flera år framöver, särskilt i de hårdast drabbade länderna. Särskilt missgynnade är flickor, samtidigt som de positiva effekterna av flickors utbildning är väl belagda. Både för att nå det specifika Millenniemålet om

utbildning och för att fattigdomen skall kunna halveras till 2015 krävs ökade kvantitativa och kvalitativa satsningar på utbildningsområdet. Särskilt kvinnor och flickors utbildning lönar sig, bl.a. i form av bättre hälsa i familjen, högre inkomster och medinflytande i beslutande församlingar för kvinnorna. Insatser på detta område är därför särskilt centrala.

Handel och utveckling

Ekonomisk tillväxt är en förutsättning för uthållig fattigdomsbekämpning. Handeln kan vara en kraftfull motor för tillväxt och en viktig komponent i en bred utvecklingsstrategi. För att frigöra handelns potential fordras både ökat tillträde till utländska marknader och uppbyggnad av kapacitet i u-länderna att utnyttja denna öppenhet. Handel och utveckling är exempel på två områden där regeringen målmedvetet arbetar för att föra en samstämmig (koherent) utrikespolitik utifrån utvecklingssamarbetets mål. Inom handelspolitiken strävar regeringen att genom EU åstadkomma ytterligare handelsliberaliseringar, i synnerhet inom sektorer där u-ländernas export skulle ha möjlighet att öka. Beslutet att ge de minst utvecklade länderna tullfritt och kvotfritt tillträde för all export till EU:s marknad ("Everything but Arms"-beslutet 2001) var ett viktigt steg. Den påbörjade förhandlingsrundan inom Världshandelsorganisationen (WTO) ger möjlighet för ytterligare viktiga framsteg för u-länderna. Inte minst är frågan om sänkta handelshinder och inhemska subventioner för jordbruksprodukter av stor betydelse. Förbättrade förutsättningar för u-länders handel måste kompletteras med stärkt handelsrelaterat tekniskt bistånd och kapacitetsuppbyggnad i u-länderna, både bilateralt och multilateralt. Sådant stöd innefattar analys- och förhandlingsstöd men också stärkta institutioner i u-länderna, av vikt för ett effektivt handelsutbyte. Sverige ligger långt fram i arbetet med handel och utveckling men frågoras betydelse och det stora behov som finns i våra samarbetsländer gör det nödvändigt att stärka den svenska handelsrelaterade kompetensen i det bilaterala utvecklingssamarbetet.

Infrastruktur

Debatten kring hur Millennieutvecklingsmålen skall kunna nås har på ett tydligt sätt uppmärksammat behovet av fungerande infrastruktur. Tillgång till bland annat ett fungerande kommu-

nikationsnät, elektricitet, vatten, telefon, IT osv. är helt avgörande för att målet om att halvera andelen fattiga till 2015 skall kunna nås. Behovet av fungerande infrastruktur har också en avgörande betydelse för uppnåendet av övriga Millennieutvecklingsmål. För utbyggnad av infrastruktur behövs offentlig-privat samverkan. Bland annat privatiseringar har gjort att statens roll ändrats. Regeringen kommer därför att fortsätta stödja utvecklingen av en väl fungerande privatsektor, bildandet av lokala kapitalmarknader, väl fungerande energi- och transportsektorer och ökat IT-användande. I detta ingår stöd till åtgärder som är viktiga för att öka flödet av privat kapital till infrastrukturinvesteringar. Näringslivets roll kan därmed komplettera statens roll som förmedlare av tjänster och kunskap. För att stödja ett ökat privat deltagande i finansieringen av infrastruktur kommer regeringen fortsätta att söka former för att minska risknivån i investeringar, bland annat genom utvecklingen av det nya garantiinstrumentet.

Skuldlättnader

Sedan lanseringen av de s.k. Heavily Indebted Poor Countries (HIPC)-initiativet 1996 har flera fattiga länder erhållit kraftfulla avskrivningar av sina skulder vilket möjliggjort att länderna fått en enligt definitionen hanterlig skuld. Av de länder som ännu inte kvalificerat sig till stöd är flertalet länder i, eller har nyligen avslutat väpnad konflikt. Regeringen anser att den flexibilitet som redan finns inom HIPC initiativet att tidigt erhålla skuldlättnader skall användas för att ge dessa skuldyngda länder stöd i arbetet för att skapa förutsättningar för ekonomisk, politisk och social utveckling. Av de länder som redan erhållit skuldlättnader, har flera svårigheter att hantera sin skuldsituation. Detta beror bl.a. på bristande administrativ kompetens att hantera upplåning till den privata och offentliga sektorn, fallande råvarupriser och vikande exportmarknader. För att länderna skall ha möjlighet att undvika att åter hamna i en ohållbar skuldsituation och samtidigt stödjas i arbetet att nå de för världssamfundet gemensamma s.k. Millennieutvecklingsmålen kommer ytterligare betydande resurser krävas. Dessa måste i huvudsak skapas och attraheras genom att länderna själva driver en mer tydlig, hållbar och utvecklingsfrämjande politik. Samtidigt har biståndet en viktig roll att

spela som katalysator för att generera nya resurser och för att möjliggöra genomförandet av fattigdomsstrategier. Regeringen avser därför fortsatt stödja HIPC initiativets genomförande inklusive initiativets fulla finansiering. Detta innebär att regeringen avser lämna ytterligare bidrag till HIPC initiativets genomförande inom ramen för en rimlig bördefördelning mellan kreditorer och givare. För att förstärka fattigdomsbekämpningen i fattiga länder som uppnått en hållbar situation bör skuldavskrivningarna kompletteras med direkt budgetstöd för att förstärka genomförandet av ländernas fattigdomsstrategier. Eftersom sunda finanser (och därmed en god skuldhanteringsförmåga) utgör en grundförutsättning för en långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt kommer regeringen att förstärka sitt stöd till kapacitetsuppbyggnad inom skuldhantering och angränsande områden.

3.5 Insatser

3.5.1 Multilateralt utvecklingsamarbete

Anslagsposten för multilateralt utvecklingsamarbete omfattar FN:s ekonomiska och sociala verksamhet, internationella finansieringsinstitutioner och fonder, övrigt multilateralt samarbete samt Europeiska utvecklingsfonden.

Tabell 3.3 Anslagsposten 1.1 Multilateralt utvecklingsamarbete

Tusental kronor

	Budget 2002	Beräknat 2003
1 FN:s ekonomiska och sociala verksamhet	1 558 700 ¹	2 012 000
2 Internationella finansieringsinstitutioner	1 545 000 ¹	1 749 000
3 Övrigt multilateralt samarbete	470 000	865 000
4 Europeiska utvecklingsfonden	150 000	479 000
Summa	3 723 700	5 105 000

¹ Medelstilleddningen var lägre än de faktiska årsbidragen p.g.a. tidigarelagda utbetalningar.

3.5.1.1 FN:s ekonomiska och sociala verksamhet

Tabell 3.4 Basbudgetstöd till FN:s ekonomiska och sociala verksamhet 1999-2002 samt beräknat 2003

Tusental kronor

	Årsbidrag 1999	Årsbidrag 2000	Årsbidrag 2001	Årsbidrag 2002	Årsbidrag 2003
FN:s utvecklingsprogram, UNDP ⁴	490 000	500 000	530 000	530 000	550 000
FN:s kapitalutvecklingsfond, UNCDF	42 000	42 000	50 000	50 000	50 000
FN:s barnfond, UNICEF	265 000	280 000	297 000	297 000	300 000
FN:s kvinnofond, UNIFEM ¹	8 000	10 000	14 000	14 000	14 000
FN:s befolkningsfond, UNFPA	140 000	145 000	160 000	185 000	185 000
FN:s världslivsmedelsprogram, WFP	180 000	195 000	210 000	210 000	210 000
FN:s flyktingkommissarie, UNHCR ^{2,4}	270 000	370 000	392 000	392 000	400 000
FN:s hjälpporganisation för palestinaflyktingar, UNRWA	150 000	160 000	160 000	170 000	175 000
Multilateral handelsrelaterad biståndsverksamhet ⁵	12 000	25 000	30 000	35 000	
Narkotikainsatser genom FN-systemet (UNDCP, WHO/PSA)	47 000	45 500	50 500	50 500	50 500
FN:s boende och bebyggelsecenter, Habitat ³	5 000	5 000	7 000	7 000	8 000
UNAIDS	37 000	37 000	47 000	72 000 ⁶	60 000
FN:s industriutvecklingsorganisation, UNIDO	7 655	8 533	8 994	9 016	9 500
Summa	1 653 655	1 823 033	1 956 494	2 021 516	2 012 000

¹ T.o.m. 1999 finansierades bidragen till UNIFEM över delpost 3, Övriga multilaterala insatser² Fr.o.m. 2000 flyttades 100 mkr i stöd till UNHCR från den bilaterala anslagsposten till basbudgetstödet³ T.o.m. 1999 finansierades bidragen till Habitat över delpost 3, Övriga multilaterala insatser⁴ Faktiskt utbetalt 2001 för UNDP 265 mkr och för UNHCR 588 mkr p.g.a.tidigareläggning av utbetalningar. Det medför för år 2002 faktiskt utbetalt för UNDP 265 mkr och för UNHCR 196 milj.⁵ Från och med 2003 finansieras den Multilaterala handelsrelaterade biståndsverksamheten över delpost 3, övriga multilaterala insatser då bidragen inte enbart utgör basbudgetstöd.⁶ Ett extra bidrag om 20 miljoner kronor till UNAIDS har utbetalats 2002.

Det svenska stödet till FN:s ekonomiska och sociala verksamhet omfattar årsbidrag till FN:s utvecklingsprogram (UNDP), FN:s barnfond (UNICEF), FN:s kvinnofond (UNIFEM), FN:s befolkningsfond (UNFPA), FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF), FN:s narkotikabekämpningsprogram (UNDCP), FN:s världslivsmedelsprogram (WFP), FN:s flyktingkommissarie (UNHCR), FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA), FN:s aidsprogram (UNAIDS), FN:s organisation för industriell utveckling (UNIDO), FN:s boende och bebyggelsecenter (Habitat) samt bidrag till multilateral handelsrelaterad verksamhet. Därtill kommer medel som betalas via Sida till specifika projekt, s.k. multibistöd.

Regeringen har uppdragit åt Sida att genomföra ett pilotprojekt för att utarbeta strategier för det svenska stödet till olika FN-organ. Projektet har hittills resulterat i en strategi för WHO, och förslag avseende UNDP, UNICEF, UNFPA och ILO. Slutgiltiga beslut om sådana strategier fattas av regeringen.

UNDP har under de senaste åren aktivt reformerat sin verksamhet. Reformprocessen har lett till en förändrad organisation som lättare kan möta de behov som mottagarländerna har. Förändringarna har dessutom inriktats på att stärka landkontorens effektivitet och att höja ledarcompetensen hos representanterna i fält. Den nedåtgående bidragstrenden har nu vänts mycket tack vare de förändringar som skett. Allt fler OECD/DAC givare har höjt sina bidrag till organisationen. Det svenska bidraget år 2001, om ca 9 procent av organisationens totala basbudget, placerar Sverige på femte plats bland givarna. Sverige verkar för ett ökat gemensamt ansvarstagande för UNDP:s finansiering bland organisationens medlemmar och för att öka organisationens basbudget. Sverige agerar också aktivt för att förbättra hanteringen av ärenden i UNDP:s styrelse genom att uppmuntra ett mer effektivt styrelsearbete. Sveriges stöd för 2003 beräknas öka med 20 miljoner kronor, dvs. till 550 miljoner kronor.

UNFPA är en väl fungerande organisation som genomgår ett antal positiva förändringar i syfte att stärka landkontorens kapacitet. UNFPA arbetar särskilt med människors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter. Häri ingår förebyggande insatser mot hiv och andra könssjukdomar. Befolkningsfonden bidrar till att stärka den politiska viljan att öppet diskutera och

hantera dessa känsliga frågor som är kontroversiella i den internationella debatten. Med hänvisning till sitt abortmotstånd har den nya administrationen i USA under president G W Bush, beslutat att hålla inne bidragen till UNFPA. Europa har ökat sitt stöd för att säkerställa att UNFPA kan fullfölja sina viktiga uppgifter. Organisationens nya chef, som tillträdde den 1 januari 2001, har inlett interna reformer för att bryta hierarkiska strukturer och rekrytera yngre chefer. Den svenska bidragsnivån år 2001, ca 7 procent av den totala basbudgeten, placerade Sverige på sjunde plats bland bidragsgivarna. Sveriges stöd för 2003 beräknas till 185 miljoner kronor.

UNICEF arbetar för att hävda och stärka barns rättigheter, deras sociala och ekonomiska livsvillkor, överlevnad, trygghet, utveckling och deltagande utifrån FN:s konvention om barns rättigheter. Under 2001 antog UNICEF:s styrelse en genomgripande plan för sitt rättighetsbaserade utvecklingsarbete och ett omfattande internt utvecklingsarbete. Arbetsmetoderna är anpassade till lokala förhållanden och målet är att respektive land skall kunna bygga upp en egen kapacitet för att tillgodose barnens behov och nå de målsättningar som antogs i samband med FN:s barntoppmöte i maj 2002. Sverige är pådrivande för att UNICEF skall ge ökad prioritet till fattigdomsbekämpning och ett rättighetsbaserat och långsiktigt utvecklingsarbete. Sveriges stöd för 2003 beräknas öka med 3 miljoner kronor, dvs. till 300 miljoner kronor.

UNIFEM bedriver ett arbete med god katalytisk effekt för att integrera ett jämställdhetsperspektiv i FN:s arbete, både övergripande och i fält. Tyngdpunkten ligger på åtgärder för att stärka kvinnors rättsliga och sociala ställning och motverka våld mot kvinnor samt stödja kvinnliga småföretagare och kvinnor som organiserar sig för att förbättra sina villkor.

UNCDF, FN:s kapitalutvecklingsfond, skall bidra till fattigdomsbekämpning genom insatser för att förbättra lokal samhällsstyrning och underlätta decentralisering. Stöd ges till mikrofinansieringsprojekt, vissa infrastrukturprojekt, lokala utvecklingsfonder och ekologiska utvecklingsprojekt.

WFP, FN:s livsmedelsprogram, är det volymmässigt största FN-organet inom den sociala verksamheten. Under år 2001 fick WFP med kort varsel stora bidrag in natura framförallt från USA, medan år 2002 inneburit en återgång till en

normal bidragsnivå om ca 1.3 miljarder US-dollar. WFP når under ett år nästan 90 miljoner hungrande människor. Stora bidragsgivare är traditionellt de länder som producerar stora jordbruksöverskott. En ny betydande bidragsgivare in natura är t.ex. Indien, som dock ännu har svårt att finna finansiering för hanteringen av sitt bidrag enligt rådande princip för full kostnadstäckning. I programmet är de humanitära insatserna övervägande, dessa hanteras av WFP på ett effektivt sätt. Sveriges avtal med WFP innebär också en fokusering av det svenska årliga bidraget till WFP:s humanitära program och till kvalitetsutveckling.

Sverige återinträder i WFP:s styrelse år 2003 efter ett års uppehåll enligt nordisk rotationsordning. Sverige kommer att fortsätta att medverka i styrelsens reformarbete, för öppenhet i redovisningen av WFP:s omfattande finansiella verksamhet och genomförandet av en resultatbaserad budgetering under WFP:s nya ledning, samt till bättre harmonisering med övriga FN-organs program och budgetar.

UNHCR bistod under år 2001 drygt 20 miljoner människor på flykt. UNHCR är med sitt unika skyddsmandat, baserat på 1951 års Genèvekonvention om flyktingar, en av FN-systemets viktigaste humanitära aktörer. Flyktingkommissarien genomförde under 2001 reformer av UNHCR som syftade till att bättre anpassa organisationens verksamhet till dess förväntade budget för att på så sätt komma till rätta med återkommande budgetunderskott. Det arbetet fortsätter under 2002 med bl.a. ökat fokus på att mer aktivt söka hållbara lösningar på flyktingsituationer. UNHCR har under 2001 och halva 2002 genomfört globala konsultationer för att stärka flyktingskyddet och anpassa det till dagens komplexa situationer. Sverige var år 2001 organisationens fjärde största bidragsgivare. Sveriges stöd för 2003 beräknas öka med 8 miljoner kronor, dvs. till 400 miljoner kronor.

UNRWA har genom sitt mandat att bistå de palestinska flyktingarna en uppgift i den utdragna kris som kännetecknar situationen i Mellanöstern. UNRWA:s instabila finansiella situation är ett fortsatt problem och de ständiga underskotten är ödesdigra för organisationens möjligheter att genomföra sin verksamhet. Sedan hösten 2000 har UNRWA med anledning av oroligheterna i de palestinska områdena på Västbanken och i Gaza, tvingats lägga om sin verksamhet från mer långsiktigt stöd till humanitär

hjälp. UNRWA har vid ett flertal tillfällen sedan hösten 2000 tvingats söka extra bidrag för att kunna möta det kraftigt ökade behovet av bistånd på de palestinska områdena. UNRWA:s ordinarie verksamhet i de övriga värdländerna (Libanon, Syrien och Jordanien) har fortgått utan avbrott. Sveriges stöd till UNRWA beräknas öka med 5 miljoner kronor, dvs. till 175 miljoner kronor.

FN:s boende- och bebyggelsecenter, UNCHS (Habitat), har en central roll i uppföljningen av genomförandet av agendan som antogs vid världskonferensen i Istanbul 1996 om boende, bebyggelse och stadsutveckling. Sveriges stöd för 2003 beräknas öka med en miljon kronor.

UNIDO skall på olika sätt befrämja industriell utveckling, i utvecklingsländer och övergångsekonomier, i syfte att förbättra levnadsvillkor och bekämpa fattigdom. Verksamheten har alltmer inriktats på kapacitetsfrämjande åtgärder, samt renare och mer hållbar industriell utveckling – med särskilt fokus på minst utvecklade länder. Den relativt omfattande rekonstruktion som gjorts av organisationen under senare år fortskrider. Sveriges stöd inskränker sig till den årliga medlemsavgiften (ca 9 miljoner kronor år 2002), som fastställs enligt en särskild bidragsskala.

UNAIDS har under sin korta existens i hög grad bidragit till att öka uppmärksamheten på hiv/aids. Sverige ser positivt på det arbete som UNAIDS hittills utfört. En internationell utvärdering av UNAIDS, som nyligen lagts fram, behandlas av UNAIDS styrelse i december 2002. Sida arbetar med en strategi, som blir klar nästa år, för Sveriges fortsatta samarbete med organisationen. UNAIDS kommer att spela en betydelsefull roll i arbetet med att genomföra de åtaganden som världens länder gjorde vid FN:s generalförsamlings särskilda möte om hiv/aids i juni 2001. Hiv/aids fortsätter att vara ett av världens allvarligaste utvecklingsproblem med svåra följder för så gott samtliga samhällssektorer i de hårdast drabbade länderna. Redan vunna framsteg på utvecklingens område rullas tillbaka. Inte minst tydligt är detta i södra Afrika och i några av transitionsländerna i Östeuropa. Samarbetet med den nybildade Globala fonden mot aids, tuberkulos och malaria kommer också att ställa ökade krav på UNAIDS. Allt detta talar för ökat svenskt stöd till UNAIDS.

UNDCP spelar med sina begränsade resurser en katalytisk roll i det internationella arbetet mot narkotika och annan organiserad brottslighet. Under de senaste åren har organisationen även påbörjat ett viktigt arbete mot människohandel. Att en ny chef för UNDCP tillträtt under sommaren 2002 kan komma att leda till att organisationen bättre kan möta de krav som ställs på den. Med de tre internationella narkotikakonventionerna som grund ger UNDCP stöd till utvecklingsländer för att utveckla den nationella bekämpningen av narkotika.

3.5.1.2 De internationella finansieringsinstitutionerna

Tabell 3.5 Internationella finansieringsinstitutioner

Tusental kronor

	Budget 2002	Beräknat 2003
Världsbanksgruppen	475 000	861 000
Regionala utvecklingsbanker	600 000	472 000
Övriga utvecklingsbanker och fonder	470 000	416 000
Summa	1 545 000	1 749 000

Världsbanksgruppen

Världsbanksgruppen består av den Internationella återuppbyggnads- och utvecklingsbanken (IBRD), den Internationella utvecklingsfonden (IDA), det Internationella finansieringsbolaget (IFC), det Multilaterala investeringsgarantiorganet (MIGA) och det Internationella centret för beläggande av investeringstvister (ICSID).

Under verksamhetsåret 2002 gjorde IBRD utfästelser om totalt 11,4 miljarder US-dollar som lån, huvudsakligen till medelinkomstländer och IDA 8,1 miljarder US-dollar som lån till låginkomstländer. Till detta kommer frivilligt finansierade insatser inom ramen för s.k. trust funds motsvarande ca 18 miljarder kronor under 2001.

Sveriges förhandlade bidrag till Världsbanksgruppen under budgetåret 2003 avser IDA och beräknas uppgå till ca 900 miljoner kronor.

Reformarbetet inom Världsbanken under nuvarande chefen James Wolfensohns ledning fortskrider. Bankens verksamhetsfält blir allt bredare och man är idag en central aktör inom områden där man tidigare inte ens var verksam. Världsbanken är t.ex. idag den största enskilda

externa finansiären inom utbildnings-, hälso- och hiv/aidsområdet.

På landnivå utgår idag huvuddelen av bankens insatser i de fattigaste länderna från fattigdomsstrategier, s.k. Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP), som arbetas fram av mottagarländernas egna regeringar och bygger på deras egna prioriteringar. Detta sker i nära samarbete med det lokala civila samhället som därmed har möjlighet att påverka bankens arbete.

Fokus kommer under 2003 alltmer att förskjutas från en formulerings- till en genomförandefas. Detta kommer att ställa stora krav på mottagarländernas regeringar men också på externa aktörer, inte minst Världsbanken. Tillsammans med övriga nordiska länder avser Sverige, att i ett begränsat antal länder, på ett systematiskt sätt verka för att Världsbankens och IMF:s insatser tillfullo anpassas till fattigdomsstrategierna i dessa länder.

Även på central nivå har arbetet inom Världsbanken under föregående budgetår varit inriktat på olika aspekter av genomförandefasen. Med Millenniemålen och resultatet från den internationella konferensen om finansiering för utveckling i Monterrey som grund, finns nu en unik möjlighet att på allvar börja verkställa. Detta gäller såväl u-länder som biståndsaktörer. Sverige kommer under budgetåret att lägga stor vikt vid de processer som pågår för att stärka koordinering och samordning av insatser på landnivå. Världsbanken spelar, tillsammans med FN-systemet, en viktig roll i denna process.

Under 2003 kommer IDA sannolikt att förändras radikalt som instrument. IDA13-förhandlingarna, som slutfördes under 2002, ledde till att ca 20 procent av verksamheten i framtiden kommer att finansieras med gåvomedel. Därmed blir IDA större än UNDP som förmedlare av gåvobistånd. Denna förändring är dock inte enbart positiv eftersom detta riskerar att göra rollen som lånebaserad institution otydlig, vilket även kan undergräva FN:s biståndets roll.

Världsbanken kommer att kunna ge gåvomedel till sociala områden (utbildning, hälsa etc.). Sverige kommer i denna process fästa särskilt stor vikt vid att Bankens mandat och roll i förhållande till FN-systemet tydliggörs så att det senare inte undermineras.

Afrikanska utvecklingsbanken

Den interna reformprocessen i Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB) har gått fortsatt framåt under året. Ännu så länge håller man det tidsschema som gjordes upp i samband med att den nya organisationsstrukturen antogs av styrelsen i juli 2001 och som innebär att hela omorganisationen ska vara klar i mars 2003. Sverige kommer att fortsätta följa hur denna omorganisation utvecklar sig och bidra konstruktivt i processen.

Bankens finansiella ställning har stärkts ytterligare under 2002. Överskottet för år 2001 används främst för att göra stora avsättningar för att täcka eventuella låneförluster. Överskott i Bankens verksamhet de senaste åren har möjliggjort att banken har kunnat bygga upp sina reserver till nivåer som är betydligt mer gynnsamma utifrån ett kreditvärderarperspektiv. Det senare är viktigt för att banken ska kunna behålla sin höga kreditvärdighet och därigenom kunna låna upp till låga marknadsräntor och i sin tur erbjuda låga räntor till sina låntagare. Ett fortsatt problem är att flera låntagarländer inte betalar sin skuldtjänst, t.ex. Zimbabwe. Det finns dock ljustecken. Elfenbenskusten har reglerat sina skulder till banken. Vidare finns förhoppningar om att fredsavtalet i Demokratiska Republiken Kongo skall öppna vägen för en lösning av landets eftersläpningar, vilket i sin tur skulle ge utrymme för skuldsanering. Detta skulle vara positivt för Afrikanska utvecklingsbankens (AfDB) finansiella ställning.

En knapp tiondel av bankens nettoinkomst sätts av till Afrikanska utvecklingsfonden, ADF. Under år 2001 inleddes förhandlingar för den nionde påfyllnaden av ADF, ADF IX. Dessa förhandlingar skulle normalt sett ha varit avslutade till slutet av året. På grund av meningsskiljaktigheter givarna emellan, framförallt angående frågan om att ge fonden ett utökat bemyndigande att ge stöd i form av gåvor, har förhandlingarna dragit ut på tiden. Förseringarna ledde till att fondens bemyndigande att låna ut pengar mot slutet av våren höll på att ta slut. För att inte låntagarna i Afrika skulle drabbas av dödläget i förhandlingarna enades merparten av givarna, däribland dock ej USA, om att bidra till en interimslösning som gav fonden utökat bemyndigande att fortsätta låna ut pengar. Sverige deltog i denna interimslösning. Sverige kommer också att verka på ett ansvarsfullt sätt för att påfyllnadsförhandlingarna slutförs på ett

sätt som gör att fonden får möjligheter att fullgöra sitt mandat.

År 2001 presenterade en grupp afrikanska länder New Partnership for Africa's Development, NEPAD. NEPAD är ett genuint Afrikanskt initiativ som baserat på gemensamma kraftansträngningar syftar till att lyfta Afrika ur fattigdom. AfDB har inom NEPAD initiativet fått ansvar för två områden: infrastruktur och standards för bank- och finanssektorn. Sverige kommer att verka för att AfDB ska kunna uppfylla sitt mandat så effektivt som möjligt.

I Elfenbenskusten, värdland för AfDB:s huvudkontor, där den politiska situationen gradvis förbättrats under 2001 och 2002 utbröt nya oroligheter i september 2002. Hur bankens verksamhet kommer att påverkas av den senaste krisen går i skrivande stund inte att bedöma. Som en följd av tidigare oroligheter i Abidjan har emellertid ett beredskapscenter för banken etablerats i Tunis. Kriminalitet riktad mot bankens personal, som förra året ökade markant, tycks nu ha kommit ned på rimligare nivåer. Inte desto mindre kvarstår svårigheter att rekrytera personal till högre positioner. Man kan också notera att könsfördelningen bland bankens anställda är fortsatt skev. Sverige kommer således att fortsätta verka för att fler kvinnor anställs, liksom att antalet svenskar i banken ökar.

Asiatiska utvecklingsbanken

Asiatiska utvecklingsbankens (AsDB) verksamhet har i enlighet med svenska prioriteringar under det senaste decenniet allt mer inriktats på breda utvecklingsfrågor och det finns anledning för Sverige att fördjupa samarbetet med AsDB. Ökad samfinansiering med AsDB:s insatser kommer att eftersträvas, inte minst i de länder där Sverige har ett mer begränsat utvecklings-samarbete men där fattigdomen är utbredd.

Fattigdomsminskning är sedan millennieskiftet det övergripande målet för bankens verksamhet i såväl de fattigaste som de mer utvecklade länderna i regionen. God samhällsstyrning, korruptionsbekämpning, omsorg om miljön, jämställdhet och insatser mot hiv/aids har liksom regionalt samarbete fått ett starkt genomslag, bl.a. vid den senaste fondpåfyllnaden (AsDF), vilken avslutades i september 2000. Banken arbetar nu aktivt med att omsätta fastställda riktlinjer i praktisk handling, bl.a.

genom en omorganisation som syftar till att göra verksamheten mer inriktad på program än på avgränsade projekt. Sveriges bedömning är att omorganisationen varit framgångsrik, men att det krävs fortsatt uppmärksamhet på personalfrågor och på personalens sammanställning för att få genomslag för ett fattigdomsperspektiv i hela verksamheten. En prioriterad fråga för Sverige och likasinnade länder i sammanhanget är att öka antalet kvinnliga chefer i organisationen från nuvarande knappt 7 procent, bl.a. för att öka AsDB:s trovärdighet som utvecklingsaktör i regionen.

AsDB har påbörjat ett arbete för att tydligare definiera sin roll i det internationella finansiella systemet och i relation till andra aktörer inom utvecklingssamarbetet. Samarbetet med andra aktörer har ökat och samarbetsavtal har undertecknats med ett antal multilaterala organisationer, däribland Världsbanken, UNDP, WTO och ILO. I fält har AsDB under de senaste åren blivit en avsevärt mer aktiv partner i givarsamordning och i arbetet med att stödja regeringarnas nationella fattigdomsstrategier. Detta är ett resultat av att AsDB fullföljer en omfattande decentralisering av resurser och befogenheter till fältkontoren.

En långsiktig strategi har antagits för bankens verksamhet under de närmaste femton åren, vilken tydligt knyter an till de internationella Millennieutvecklingsmålen. Nästa steg är att arbeta in relevanta målsättningar i samarbetet med de enskilda länderna på ett sätt som gör det möjligt för ländernas regeringar att själva leda och ta ansvar för uppföljningen av målen.

Händelseutvecklingen i Afghanistan under 2001 har inneburit att samarbetet med andra aktörer har prövats i praktiken genom den ledande roll som AsDB, Världsbanken och UNDP gemensamt har tagit i återuppbyggnaden av det krigshärjade landet. Sverige är mycket positiv till den roll AsDB hittills har spelat i samarbetet med andra givare i Afghanistan. AsDB:s ökade engagemang i Afghanistan innebär emellertid ytterligare påfrestningar på bankens redan begränsade resurser för tekniskt samarbete och koncessionell långivning. Detta gör att banken i ökad utsträckning måste förlita sig på olika former av samfinansiering med andra givare. Det kan också komma att innebära en tidigareläggning av nästa förhandling av en påfyllnad av AsDF, vilken förutses påbörjas hösten 2003.

Sverige har, i likhet med ett stort antal andra medlemsländer, under senare år bekymrats över bankens finansiella ställning till följd av bankens ökade engagemang i de länder som drabbades mest av den finansiella krisen 1997-99. AsDB:s totala kapital för upplåning på de internationella kapitalmarknaderna uppgår till knappt hälften av kapitalet för IDB, den regionalbank som verkar i Latinamerika och Västindien. Med tanke på den utbredda fattigdomen i Asien och Oceanien, regionens storlek och risken för nya finansiella kriser förefaller bankens nuvarande kapitalbas anmärkningsvärt liten. Banken har emellertid ännu inte presenterat någon mer ingående analys av läget, vilket gör det svårt att bedöma behovet av en ny kapitalökning.

Interamerikanska utvecklingsbanken

Under 1990-talet har den Interamerikanska utvecklingsbankens (IDB) fattigdomsprofil stärkts bl.a. genom att utlåningen till de fattigaste länderna och andelen socialt inriktade projekt har ökat. IDB:s prioriteringar avseende fattigdomsminskning, hållbar utveckling, social rättvisa, modernisering av staten, regional integration och miljö ligger väl i linje med de frågor som Sverige under många år drivit i nära samarbete med övriga nordiska länder.

Sverige är tillsammans med övriga nordiska länder drivande i den pågående diskussionen om hur banken skall kunna öka sin kapacitet i rollen som regional utvecklingsbank till att bättre kunna svara mot regionens förändrade behov i ljuset av en internationell instabil ekonomisk omgivning, ökade privata kapitalflöden och nya utvecklingsbehov i låntagarländerna. Som del av denna process justerades under 2001 bankens olika låneinstrument samtidigt som utrymme gavs att expandera bankens privatsektorverksamhet. I anslutning till detta har de nordiska länderna aktivt verkat för att fattigdomsbekämpning tydligare lyfts fram som övergripande målsättning. Från nordiskt håll har vi även påpekat vikten av att effektiviteten hos bankens utlåning tydligare måste bedömas utifrån dess inverkan på regionens utveckling.

Sverige kommer fortsatt agera för att banken ytterligare stärker inriktningen mot att bekämpa fattigdom och på att horisontella frågor som jämställdhet, god samhällsstyrning och miljö tydligare skall få genomslag i den fortsatta implementeringen av den reviderade lånestruktu-

ren, i utformandet av bankens specifika landstrategier, samt i den nu initierade och sedan länge efterfrågade processen att utarbeta sektorstrategier för bankens övergripande målsättningar. Sverige kommer även att verka för att den nyligen inledda diskussion kring bankens roll i förhållande till uppfyllandet av Millenniumutvecklingsmålen i regionen ges högre prioritet.

Bankens verksamhet präglades under 2001 tydligast av efterverkningarna av tragedin den 11 september tragedin och den ekonomiska krisen i Argentina. IDB reagerade snabbt på dessa händelser genom att bl.a. inleda analysarbete av katastrofens effekter på regionens sociala och ekonomiska utveckling, samt att kraftigt öka andelen utlåning inom ramen för den reviderade strukturen för låneinstrument.

År 1998 ansökte Sverige om medlemskap i det till IDB kopplade s.k. Interamerikanska investeringsbolaget (IIC) som verkar för att främja utvecklingen av regionens små- och medelstora privata företag genom långsiktig utlåning. Under 2001 upptogs Sverige formellt om fullvärdig medlem i IIC. Samtidigt som IIC under 2001 redovisade ett underskott i och med en ökad utlåning, har nya initiativ tagits till att förbättra bolagets utvecklingseffektivitet och kvalitet i projektutformning.

Internationella valutafonden

Internationella valutafonden har under senare år stärkt sina insatser i de fattigaste länderna. IMF stödjer fattiga länder genom sin ekonomisk-politiska rådgivning, långivning till koncessionell ränta och tekniskt stöd. Fonden har också en viktig roll i finansieringen av HIPC-initiativet för skuldlättnad.

IMF:s deltagande i finansieringen av initiativet till skuldlättnad sker dels genom avkastningen på försäljning av en del av fondens guldinnehav, dels genom bilaterala insatser till vilka Sverige bidrar.

I fonden finns ett särskilt fönster för stöd till reformering av de fattigaste ländernas ekonomier, Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF). Mjuka lån lämnas som stöd till ekonomiska reformer inom ramen för genomförandet av de fattigdomsstrategier, de tidigare nämnda s.k. PRSP-strategierna, som länderna utarbetar. Detta sker i nära samarbete med Världsbanken.

IMF har även under 2002 lanserat ett initiativ för kapacitetsuppbyggnad i Afrika där man under en försöksperiod genom regionala centra ska bidra med tekniskt bistånd inom Fondens kärnområden till fjorton länder i västra och östra Afrika. Sverige har bidragit till detta pilotprojekt och kommer noga att följa dess utveckling.

Övriga utvecklingsbanker och fonder

Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) är ett av FN:s fackorgan med en verksamhet som inriktas på fördelaktiga lån och projekt för att förbättra levnadsförhållandena för landsbygdsbefolkningen i de fattigaste utvecklingsländerna. Verksamheten har i utvärderingar bedömts vara av hög kvalitet. Inom ramen för Millenniumutvecklingsmålen har IFAD ett specifikt mandat att genom landsbygdsutveckling skapa de rätta förutsättningarna så att fattiga på landsbygden ges möjligheter att förbättra sin situation. Sverige har under senare år haft en särskilt aktiv och framträdande roll i organisationen.

Vid årsmötet i februari 2001 valdes svensken Lennart Båge till ny president för en fyraårsperiod. Ett arbete för att effektivisera organisationen inleddes då, bl.a. en översyn av ledning- och organisationsstrukturen, chefsrekrytering samt en förstärkning av IFAD:s policyfunktion. Som stöd i detta arbete lämnade Sverige ett extra bidrag till IFAD under 2001. Ytterligare bidrag övervägs under 2002, eventuellt tillsammans med andra nordiska länder.

Den senaste påfyllnaden av fonden beslutades i februari 2001 och innebar nya givarbidrag om ca 450 miljoner US-dollar. Konsultationer om nästa påfyllnad av påbörjades i februari 2002 och beräknas kunna slutföras i tid inför årsmötet 2003.

Nordiska utvecklingsfonden (NDF), ger fördelaktiga lån (motsvarande IDA-villkor) till fattiga länder i utveckling. Lånen finansieras genom bidrag från de nordiska länderna och ges till projekt som är av nordiskt intresse och som främjar social och ekonomisk utveckling i samarbetslandet. Fonden ger krediter endast i samfinansiering med andra finansörer, främst Världsbanken men även de regionala utvecklingsbankerna. Fonden har sedan starten samfinansierat drygt 100 projekt med lån till ett värde av cirka 3,7 miljarder kronor. I enlighet med den utvärdering av fonden som presenterades under 1999,

vars slutsatser gav ett övervägande gott betyg åt verksamheten och som samtliga nordiska länder kommit överens om, har ökad tyngdpunkt under de senaste två åren lagts på insatser inom ekonomisk infrastruktur, samtidigt som sociala dimensioner i växande grad har integrerats i projekten.

NORSAD-fonden etablerades som ett samarbete mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, samt medlemsländerna i Southern Africa Development Community (SADC). Fonden har som målsättning att bidra till ekonomisk utveckling och självförsörjning i SADC-länderna främst genom lån till s.k. samriskprojekt. Den senaste kapitalpåfyllnaden av fonden uppgick till 150 miljoner danska kronor. Sveriges bidrag fastställdes till 66 miljoner svenska kronor, där den avslutande inbetalningen gjordes under 2001. I samband med kapitalpåfyllnaden fastslogs även att fondens mandat skall gälla fram till utgången av mars 2003. En utvärdering av verksamheten genomfördes under hösten 2001 syftande till att identifiera på vilka sätt fonden kan förbättra sin effektivitet och relevans för att bättre bemöta SADC-regionens förändrade behov. Utvärderingens slutsatser utgör underlaget för den i guvernörsstyrelsen och den operativa styrelsens nyligen påbörjade diskussionen kring fondens framtida inriktning och där slutgiltigt beslut väntas tas under hösten 2002.

Fonden för kapacitetsuppbyggnad i Afrika (ACBF) har under ett tiotal år arbetat med att stärka utvecklingsländers kapacitet inom det makroekonomiska området. Sedan PACT (Partnership for Capacity Building in Africa) integrerades i verksamheten 1999 har man även utökat verksamhetsfältet till att inbegripa kapacitetsuppbyggnad inom områden som offentlig redovisning och statistisk analys. En speciell komparativ fördel för fonden är att den enbart har afrikansk personal. En strategisk plan för 2002-2006 har antagits, där det bl.a. anges hur fonden ska utvecklas från en projektbaserad organisation till en mer programbaserad dito. Dessutom anges där hur fonden successivt alltmer ska bli en kunskapsbaserad organisation. Regeringen bedömer att ACBF spelar en viktig roll inom ett eftersatt område som är av avgörande betydelse för länders utvecklingsprocess. En utvärdering av fondens verksamhet som presenterades under början av 2002 visar också på ett imponerande resultat i en tid då organisationen genomgått stora förändringar. Av dessa an-

ledningar uttalade Sverige, vid det möte som hölls i april 2002 för att säkra finansiering för genomförandet av ACBF:s strategiska plan, fortsatt förtroende för fondens ledning och dess verksamhet och aviserade nya finansiella bidrag till ACBF. Under 2003 kommer Sverige att vara fortsatt aktivt som partner i organisationens utveckling och stödja initiativ som kan ytterligare stärka dess effektivitet.

3.5.1.3 Övrigt multilateralt samarbete

Tabell 3.6 Övrigt multilateralt samarbete

Tusental kronor

	Budget 2002	Beräknat 2003
Miljöinsatser	143 500	219 000
Konfliktförebyggande insatser	90 000	170 000
Multilateral handelsrelaterad verksamhet ¹	–	45 000
Övriga multilaterala insatser	236 500	431 000
Summa	470 000	865 000

¹ Budgetåret 2002 finansierades insatserna via delposten för FN:s ekonomiska och sociala verksamhet.

Multilaterala miljöinsatser

Den Globala miljöfonden, GEF, finansierar insatser som gynnar den globala miljön i utvecklingsländer och i länder med övergångsekonomier. En oberoende utvärdering av fonden presenterades under hösten 2001. Utvärderingen visar att GEF producerat ett brett spektrum av projektresultat med positiv påverkan på den globala miljön. Den tredje påfyllnaden av GEF slutförhandlades i augusti 2002. Resultatet innebär att fonden under den tredje påfyllnadsperioden, 1 juli 2002 till 30 juni 2006, disponerar ett totalt kapital på drygt 2,9 miljarder US-dollar. Sveriges andel av fonden uppgår till 664 miljoner kronor. Regeringen har därutöver beslutat om ett frivilligt bidrag till fonden på 100 miljoner kronor. Bidraget är framförallt motiverat av de globala miljöfrågornas ökande betydelse och att GEF under året fått två nya arbetsområden, kemikaliehantering och ökenbekämpning.

Sverige lämnar även bidrag till Multilaterala fonden, som har till syfte att lämna finansiellt stöd till u-länder för utfasning av ozonnedbrytande ämnen. I fondens arbete eftersträvas ökat inflytande och ansvarstagande från u-länderna själva i utfasningsarbetet. Förhandlingar om den

tredje påfyllnaden av fonden har påbörjats under året och skall enligt planerna avslutas i början av år 2003.

Ett arbete pågår för att omarbete vattenorganisationen Stockholm International Water Institute, SIWI, till stiftelse med staten och Stockholms stad som stiftare. Sverige lämnar stöd till SIWI:s löpande verksamhet, som inbegriper det årligen återkommande arrangemanget "Stockholm Water Symposium".

Stöd lämnas även för att underlätta u-ländernas deltagande i det omfattande policyarbete som sker beträffande genomförandet av de internationella miljökonventionerna. Vidare pågår ett samarbete mellan Regeringskansliet, Sida och svenska myndigheter inom miljöområdet för att bättre integrera de globala miljökonventionerna i det bilaterala biståndssamarbetet.

Multilaterala insatser för fredsfrämjande och konflikthantering

Samordningen av FN:s arbete för fred, säkerhet, mänskliga rättigheter och humanitära frågor, samt ekonomisk och social utveckling fortsätter att utvecklas när det gäller ömsesidigt förstärkande insatser för konfliktförebyggande och fredsfrämjande av både kort- och långsiktig karaktär. Generalsekretären har i sin rapport om konfliktförebyggande (juni 2001) betonat vikten av ett sammanhållet och integrerat synsätt på konflikter och fredsbyggande som grundläggande för FN:s verksamhet. Rapporten lyfter även fram vikten av samarbete med regionala och subregionala organisationer, det civila samhället, inklusive forskarvärlden, samt näringslivet. FN har utvecklat sin förmåga att förebygga väpnad konflikt, bl.a. genom tidig förvarning. Med den ökade betoningen på mänsklig säkerhet har fredsbyggande intagit en central plats i det multilaterala arbetet. Ett växande antal internationella enskilda organisationer och akademiska institutioner arbetar aktivt med dessa frågor, ofta i partnerskap med FN och regionala organisationer.

Delposten för multilateralt fredsfrämjande och konflikthantering har möjliggjort svenskt stöd i form av civila svenska personalinsatser i fredsbevarande och fredsfrämjande FN-operationer i t.ex. Bosnien och Hercegovina, Kosovo och Västsahara. Stöd har även lämnats till FN:s särskilda fonder för preventiva insatser, mininsatser, och säkerhet för humanitär personal

samt för FN:s vaktstyrka i Irak (UNGCI). Genom delposten utgår ett sammanhållet verksamhetsstöd till flera organisationer verksamma inom fredsfrämjande och konflikthantering, däribland International Peace Academy, International Crisis Group, Centre for Humanitarian Dialogue, War-Torn Societies Project International, UNITAR:s Program for Peacemaking and Preventive Diplomacy, UN University for Peace i Costa Rica, International Institute for Humanitarian Law in San Remo och Forum on Early Warning and Early Response (FEWER). Stöd ges även till FN:s särskilda representanter för barn i väpnade konflikter och internflyktingar.

I Sierra Leone har Sverige bidragit till ett samlat stöd för freds- och försoningsprocessen genom bidrag till en särskild domstol för prövning av krigsförbrytare genom FN, en nyinrättad sannings- och försoningskommission genom UNHCR, samt demobilisering och återanpassning av ex-kombattanter genom Världsbanken. Sverige bidrar även med stöd till konflikthantering och fredsfrämjande verksamhet som bedrivs av regionala organisationer, t.ex. OAU/AU:s fredsfond och OSSE:s särskilda konfliktförebyggande insatser.

Stöd av liknande karaktär kommer att fortsätta under 2003. Rikspolisstyrelsen (RPS) har det administrativa ansvaret för merparten av de personalinsatser som bekostas över delposten.

Civila insatser får allt större betydelse i den internationella krishantering. För att stödja och utveckla dessa insatser har regeringen beslutat att inrätta Folke Bernadotteakademien i Kramfors. Folke Bernadotteakademien har till uppgift att förbereda utbilda och samträna personal som skall medverka i internationella katastrof-, krishanterings- och fredsinsatser eller andra internationella uppdrag. Myndigheten skall självständigt och i samverkan med andra aktörer utveckla arbetssätt och metoder med målet att insatserna skall bli så effektiva som möjligt. Folke Bernadotteakademien skall vara nationell kontaktpunkt för de internationella organisationernas arbete med motsvarande frågor. Akademien kommer att finansieras via såväl utgiftsområde 7 som utgiftsområde 5. Stödet till regionala och subregionala organisationer kommer att fortsätta i samordning med EU.

Ett arbete har inletts för att ytterligare stärka samordningen med anslaget för Fredsfrämjande

verksamhet under utgiftsområde 5 samt med Sida. En inventering och systematisering av det svenska stödet för fredsfrämjande och konflikt-hantering pågår inom utrikesdepartementet och en dialog har inletts med Sida i syfte att skapa ökad samordning i finansieringen. Samarbetet med FN har fördjupats genom strategiskt riktat stöd till FN:s gemensamma mekanism för tidig förvarning och svenskt deltagande i en multi-donor-studie om FN:s fredsoperationer efter Brahimi-rapporten.

Multilateral handelsrelaterad biståndsverksamhet

Regeringen anser det angeläget att stödja u-ländernas deltagande i det multilaterala handelssystemet, liksom dessa länders kapacitet att tillgodogöra sig fördelarna av internationell handel för att komma ur sin fattigdom. Sverige spelar i detta sammanhang en viktig roll. Befintliga liksom nya WTO-avtal skapar förbättrade möjligheter men ställer också högre krav på u-länderna att genomföra avtalen och följa reglerna. Detta ökar dessa länders behov av handelsrelaterat tekniskt bistånd och kapacitetsuppbyggnad. Allt fler u-länder efterfrågar fler och mer specialiserade stödsinsatser för att höja den handelsrelaterade kompetensen. Behovet av dessa insatser har ökat i och med att WTO-förhandlingarna påbörjats och kommer att ytterligare intensifieras under 2003.

Under 2001 och 2002 inriktades bidragen till multilateral handelsrelaterad biståndsverksamhet på insatser som dels stärker u-ländernas förhandlingskapacitet och dels underlättar för u-länder att utnyttja marknadstillträde. Utöver detta läggs vikt vid insatser som förbättrar u-länders möjligheter att attrahera utländska direktinvesteringar liksom vid insatser som syftar till att åstadkomma god samhällsstyrning och bekämpa korruption. Särskild prioritet läggs vid program som ger stöd till gruppen av minst utvecklade länder. Bidragen kanaliseras genom Världshandelsorganisationen (WTO), Internationella handelscentret (ITC), FN:s konferens för handel och utveckling (Unctad), Centret för rättshjälp i WTO-tvister (ACWL). Under 2002 gavs även bidrag till Integrated Framework genom FN:s utvecklingsprogram (UNDP). Denna inriktning på substans och organisationer kommer att ligga till grund för fördelningen av bidragen till multilateral handelsrelaterad biståndsverksamhet för 2003. Medel kan även komma att an-

vändas för multilaterala projekt som verkställs av internationella enskilda organisationer.

Övriga multilaterala insatser

Årsbidrag till en rad organisationer inom och utom FN-systemet finansieras från denna post. Därtill kommer stöd för uppföljning av FN-konferenser och uppföljning av FN:s Millenniudeklaration i form av fördjupningsstudier, analyser, seminarier och andra aktiviteter, inklusive finansieringsfrågor, som främjar internationell samverkan och utveckling. Av särskilt intresse är UNDP:s uppföljning av Millennioutvecklingsmålen.

IDEA-institutet för demokrati och fria val, som initierades genom en svensk flerpartimotion, utgör en unik resursbas med sitt breda kunnande om demokratiernas olika organisatoriska lösningar på de gemensamma principerna. Svenska stöd skall fortsatt utgå till IDEA.

Under år 2002 påbörjade den Globala fonden mot aids, tuberkulos och malaria sitt arbete. Sveriges företrädare i styrelsen en valgrupp bestående av Danmark, Irland, Nederländerna och Norge. Hittills har fonden fått löften på drygt 2 miljarder US-dollar. Vid sitt möte i april beslöt styrelsen om bidrag på drygt 616 miljoner US-dollar under två år. Det står klart att fonden, som är en ren finansieringsmekanism, kan spela en viktig roll i den internationella kampen mot aids, tbc och malaria, som varje år kräver omkring 5 miljoner människors liv, framför allt i det fattigaste länderna. Det är viktigt att fonden blir en kompletterande, additionell finansieringskälla, som begagnar sig av befintliga strukturer på landnivå och tar hänsyn till det nationella ägarskapet. I förra årets budgetproposition redovisade regeringen sin avsikt att ge ett svenskt stöd med 600 miljoner kronor under en treårsperiod.

Bidraget till den Internationella migrationsorganisationen (IOM) utgår enligt en i förväg fastställd skala.

Den internationella konferensen om finansiering för utveckling i Monterrey 18-22 mars 2002 är ett genombrott i ansträngningarna att uppnå FN:s Millennioutvecklingsmål och andra internationellt överenskomna utvecklingsmål och därmed ett kraftfullt steg mot ökad fattigdomsbekämpning. Konferensen är också ett genombrott i synen på utveckling. Det är första gången som drygt ett 50-tal stats- och regeringschefer samt finans-, utrikes-, bistånds-, och handels-

ministrar enats om ett slutdokument, det s.k. Monterrey Consensus, som präglas av en utvecklingssyn som inkluderar framförallt mobilisering av inhemska resurser, investeringar handel, ODA, skulder, globala styrfrågor på det ekonomiska området inklusive den finansiella arkitekturen. Monterrey Consensus innehåller ett ramverk för ett nytt partnerskap mellan u- och i-länder för att nå Millennieutvecklingsmålen. Det är första gången varje parts roll och ansvar i partnerskapet tydliggjorts på detta sätt. För u-ländernas del innebär dokumentet åtaganden vad gäller skapande av ett gynnsamt inhemskt klimat för mobilisering av inhemska resurser inklusive åtgärder för att uppnå god samhällsstyrning, en sund makroekonomisk politik, avskaffande av korruption och effektivt och hållbart utnyttjande av resurser. För i-ländernas del innebär partnerskapet krav på ökad resursmobilisering och kapacitetshöjande insatser för att stödja u-ländernas ansträngningar, ökad biståndseffektivitet, bl.a. genom harmonisering av givarprocedurer, avbindning av biståndet, sektorstöd och budgetstöd till länder som har lämpliga förutsättningar för detta.

Regeringen avser vara en aktiv part i uppföljningen av Monterrey Consensus såväl globalt (FN, Världsbanken, IMF, WTO etc.), regionalt (EU, regionala utvecklingsbanker osv.) som nationellt (Regeringskansliet, berörda myndigheter, civila samhället, och privata sektorn). Uppföljningen av Monterrey Consensus bör i möjligaste mån ske tillsammans med uppföljningen av Millenniedeklarationen och ta hänsyn till resultaten av relaterade konferenser, som t.ex. Johannesburgtoppmötet. På nationell nivå är regeringens avsikt att slutsatserna från Monterrey Consensus ska genomsyra den löpande verksamheten och samtidigt bidra till ökad samstämmighet mellan utvecklingsrelevanta politikområden. Som ett led igenomförandet av slutdokumentet avser regeringen ge finansiellt stöd till u-länder för kapacitetshöjande åtgärder inom ramen för Monterrey Consensus.

Utöver det särskilda bidraget till FN:s utvecklingsfond för kvinnor (UNIFEM) om 12 miljoner kronor anslogs år 2001 medel för fortsatta insatser av pilotkaraktär för att stärka jämställdhetssträvandena inom det multilaterala utvecklingssamarbetet. Medel från delposten har utbetalats bl.a. för seminarier, publikationer och

kurser i ett strategiskt arbete med att integrera ett jämställdhetsperspektiv inom såväl FN som internationella utvecklingsbanker. Genom medel från anslaget finansieras också sedan början av 2002 ett särskilt projekt på Utrikesdepartementet om hur könsdiskriminering är en orsak till fattigdom. Projektet som fortsätter till sommaren 2003 har hittills resulterat i en studie av hur jämställdhet och diskriminering av kvinnor uppmärksammas i stora globala studier och strategier som rör fattigdomsbekämpning.

Regeringen har med skrivelse till riksdagen (skr.2001/02:186) "Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete" lämnat en redogörelse för arbetet med att systematiskt arbeta för att skapa förutsättningar för att förverkliga rättigheter som varje barn har enligt FN:s konvention om barnets rättigheter samtidigt som det internationella utvecklingssamarbetet bidrar till att de gemensamma utvecklingsmålen uppnås. Regeringen presenterar i skrivelsen ett tiopunktsprogram som utgör riktlinjer för en fortsatt integrering av barnrättsperspektivet i utvecklingssamarbetet. Skrivelsen avslutar den översyn av barnrättsfrågor som genomförts av Utrikesdepartementet, det s.k. barnprojektet samtidigt som den utgör början på ett intensifierat arbete med att integrera ett barnrättsperspektiv i alla aspekter av utvecklingssamarbetet.

WHO, UNICEF och Världsbanken ingår i den Globala Vaccinalliansen (GAVI), som utöver givar- och mottagarländer även inkluderar läkemedelstillverkare, forskningsorgan och andra privata intressenter. Initiativet syftar till att befrämja vaccination och forskning om nya vacciner och togs mot bakgrund av att tre miljoner barn årligen beräknas dö till följd av sjukdomar som skulle ha kunnat förhindras genom vaccination. År 2002 lämnade regeringen ett bidrag om 10 miljoner kronor till GAVI:s vaccinfond, ett bidrag som år 2003 beräknas kunna ökas till 20 miljoner kronor.

FN:s kontor för samordning av humanitärt bistånd (OCHA) spelar en central roll för humanitär policyutveckling, informationsverksamhet och samordning i fält. På högkvarternivå leder OCHA:s chef, tillika FN:s humanitära samordnare, det humanitära samordningsorganet Inter-Agency Standing Committee och FN:s exekutivkommitté för humanitära frågor (ECHA). OCHA har aktivt arbetat med att stärka skyddet för civilbefolkning i väpnade

konflikter och säkerheten för humanitär personal. En ny enhet för internflyktingar har upprättats för att stödja FN:s landkontor i utarbetandet av konkreta strategier för internflyktingar. OCHA ansvarar också för samordningen av FN:s konsoliderade appeller, som utgör ett centralt strategiskt samordnings- och resursmobiliseringsinstrument. Genom OCHA har FN:s kapacitet för genomförande av snabba behovsbedömningar och samordningsinsatser i akuta katastrofinsatser (genom s.k. UNDAC-team) vidareutvecklats. OCHA finansieras till övervägande delen av frivilliga bidrag. Sverige bidrog under 2002 med 12 miljoner kronor till OCHA:s årsbudget. I samband med beslut till FN:s konsoliderade appeller bidrar också Sida regelbundet till OCHA:s samordningsfunktion. Genom den informella gruppen "Friends of OCHA" upprätthåller de största givarna en löpande dialog med OCHA om verksamhetens inriktning.

Internationella Rödakorskommittén (ICRC) är genom sitt unika mandat och sin integritet en särskilt viktig aktör när det gäller att ge skydd till en drabbad civilbefolkning i väpnade konflikter. Organisationen bygger sin verksamhet på de fyra Genèvekonventionerna och dess tilläggsprotokoll om den humanitära rätten i väpnade konflikter. ICRC:s verksamhet har blivit alltmer betydelsefull i dagens komplexa konflikt-situationer. En särskilt viktig del av ICRC:s mandat är att sprida kunskap om den internationella humanitära rätten. Kommittén har genomfört reformer av budget och programverksamhet och öppnat för ökad internationell rekrytering. Sverige för en aktiv och bred dialog med ICRC i bilaterala konsultationer och genom deltagande i en informell stödgrupp med de största givarländerna.

3.5.1.4 Europeiska gemenskapen

Den Europeiska unionen är världens största finansiär av utvecklingssamarbete. Tillsammans svarar gemenskapen (EG) och medlemsstaterna för ca 55 procent av världssamfundets offentliga bistånd. Ungefär två tredjedelar av EG-biståndet finansieras över den reguljära budgeten, vilken fastställs av Europaparlamentet efter förslag från kommissionen och samråd med ministerrådet. Resten finansierar medlemsstaterna dels via Europeiska utvecklingsfonden, EUF, för stöd till

de s.k. AVS-länderna i Afrika, Västindien och Stilla Havet, dels genom subventionerade lån från Europeiska investeringsbanken.

Årligen avsätts ca 5 miljarder euro ur unionens totala budget för externa åtgärder (exkl. stöd till kandidatländer). Budgetåret 2003 avräknas 798 miljoner kronor från biståndsramen för att täcka Sveriges andel av EG:s internationella utvecklingssamarbete. Till den årliga inbetalningen till budgeten skall läggas Sveriges åtagande om bidrag till EUF 8 om totalt 350 miljoner euro samt till EUF 9 om totalt 377 miljoner euro, vilka beräknas på flerårsbasis.

Reformer och ny utvecklingspolitik

Sedan den övergripande ("globala") utvärderingen av EG-biståndet presenterades 1999 har Sverige genom ministerrådet och mer direkt arbetat aktivt för att öka dess effektivitet.

Det institutionella reformpaket som nu genomförs innefattar satsning på t.ex. ökad resultatutvärdering, stärkt programmering, sammanlagd projekthantering vid nya EuropeAid Cooperation Office, förenklade regler, överföring av beslutskompetens och resurser till delegationerna i fält samt stärkt utvärderingsfunktion.

Reformerna fortskrider i stort sett enligt plan och vissa förbättringar kan ses där Sverige varit drivande. Kommissionen har t.ex. under 2001-2002 lagt fram ett stort antal landstrategier där kvaliteten har ökat markant i många fall. Utbetalningstakten har ökat och likaså är de första rapporterna om decentraliseringen till fältet positiva. Även OECD (DAC) har i en utvärdering av EG:s utvecklingssamarbete i juni 2002, konstaterat att det skett förbättringar vad gäller arbetet med landstrategier samt noterat att delegeringen av verksamhet från Bryssel till fält för närvarande pågår.

Regeringen kommer tillsammans med andra medlemsstater att fortsätta stödja och påverka detta förändringsarbete. Några av de viktigaste stegen som troligen kommer att tas under 2003 är sista etappen av överföring av beslutskompetens och resurser till ytterligare ett antal delegationer samt slutförhandling om en ny förordning om stödet till Asien och Latinamerika.

Miljöhänsyn integreras i EG:s utvecklingssamarbete

Fördragets artikel 6 liksom EG:s utvecklingspolitik föreskriver att miljöhänsyn skall integreras i gemenskapens insatser i syfte att främja en hållbar utveckling. En strategi för integrering av miljöhänsyn i utvecklingssamarbetet antogs därför av rådet i maj 2001. Strategin anger hur miljöhänsyn kan bidra till fattigdomsbekämpning och hur EG bäst kan stödja utvecklingsländerna att själva verka för en hållbar utveckling. Miljöhänsyn bör integreras i alla instrument och program, i synnerhet landstrategierna och i de sex prioriterade områdena inom den nya utvecklingspolitiken. Vidare understryks vikten av att stödja utvecklingsländerna genom ökad samstämmighet mellan olika politikområden, t.ex. handel, fiske och jordbruk. Strategin skall regelbundet revideras med början 2004.

Under år 2002 har miljöprofiler och integrering av miljö genomförts i alla landprogram för AVS-länderna och miljökonsekvensbedömningar gjorts för alla relevanta biståndsprojekt. Interna utvecklingsinsatser och utbildningar pågår inom kommissionen. Regeringen verkar aktivt – särskilt i verkställighetskommittéerna – för att strategin genomförs på alla nivåer av EG:s utvecklingssamarbete.

Jämställdhet

Sverige har verkat aktivt för att stärka jämställdhetsdimensionen i EU:s utvecklingssamarbete. Ett konkret resultat av detta arbete var de rådslutsatser som antogs i november 2001 om ett handlingsprogram för integrering av jämställdhet i Gemenskapens utvecklingssamarbete. Sverige har med framgång drivit att detta program inte bör begränsas till att beskriva ambitiösa mål för jämställdhetsarbetet utan att jämställdhetsarbete också kräver resurser, främst i form av personal, och ett tydligt ledningsansvar för att målen skall kunna förverkligas.

Samarbetet med Afrika, Karibien och Stilla havsområdet

Det nya Cotonou-avtalet är ett partnerskapsavtal mellan Europeiska gemenskapen, dess medlemsstater och de 77 s.k. AVS-länderna i Afrika, Karibien och Stilla havsområdet. Avtalet, som undertecknades i juni 2000, ersätter de tidigare Lomé-konventionerna. Det tillämpas proviso-

riskt sedan den 2 augusti 2000, med undantag för den nionde europeiska utvecklingsfonden, vars medel inte blir tillgängliga förrän avtalet ratificerats. Cotonou-avtalet löper på tjugo år och omfattar en politisk dimension, handelssamarbete och utvecklingssamarbete.

Under hösten 2001 ratificerades Cotonou-avtalet av Sverige. Fortfarande har dock inte tillräckligt många EU-medlemsländer ratificerat för att avtalet skall kunna träda i kraft.

Regeringen anser att Cotonou-avtalet utgör en bra grund för EU:s samarbete med AVS-länderna och att det ligger väl i linje med svenska och internationella utvecklingsmål. Fattigdomsbekämpning utgör det övergripande målet för samarbetet. Samarbetet skall bygga på partnerskap som baserar sig på en gemensam värdegrund, lokalt ägarskap, dialog och ömsesidiga åtaganden. Ett brett deltagande eftersträvas, som också skall omfatta icke-statliga aktörer. Avtalet lägger stark vikt vid alla de aspekter som ingår i den nya utvecklingspolicyn från november 2000, och står delvis modell för denna. Cotonou-avtalet betonar även den politiska dialogen som ett viktigt instrument i AVS-EU relationerna. En fördjupad politisk dialog mellan parterna ska bidra till fred och säkerhet och en demokratisk utveckling. Även migrationsfrågor skall vara del av samarbetet och dialogen mellan parterna.

Cotonou-avtalet lägger grunden för en ny handelsordning. I september 2002 skall förhandlingar inledas mellan EU och de AVS-regioner eller de enskilda AVS-länder som så önskar om WTO-förenliga ekonomiska partnerskapsavtal. Syftet med dessa frihandelsavtal är att främja regional integration och ökad handel inom en region som ett led i AVS-ländernas integration i världsekonomin. De ekonomiska partnerskapsavtalen ska träda i kraft senast år 2008. Sverige arbetar för att tidsplanen skall hållas och för att AVS-staterna ges nödvändigt stöd för sina förberedelser.

Biståndet till AVS-länderna inom ramen för den nionde europeiska utvecklingsfonden, EUF 9, kommer att uppgå till 13,5 miljarder euro, vilket tillsammans med outnyttjade medel från tidigare år skall täcka perioden 2000-2007. Sveriges bidrag uppgår till 377 miljoner euro, motsvarande ca 3,4 miljarder kronor. På grund av eftersläpningar i utbetalningar kommer Sverige att börja betala in sitt första bidrag till fonden i november 2002.

Samarbetet med Medelhavsregionen

Den s.k. Barcelonaprocessen syftar till att skapa ett område runt Medelhavet med fred och stabilitet, delat välstånd samt förstärkt samarbete i sociala, kulturella och "mänskliga" frågor. MEDA-förordningen sätter ramarna för hur gemenskapen skall stödja tolv länder runt Medelhavet i deras ekonomiska utveckling och bidra till att de står bättre rustade att möta konkurrensen från den europeiska industrin, när ett planerat frihandelsområde införs 2010. Samarbetets omfattning har ökat markant under 1990-talet. För perioden 1995-1999 avsattes ca 3,5 miljarder euro för stöd till dels ekonomisk anpassning och integration, dels mer traditionellt utvecklingssamarbete. Kapacitetsbrist och organisatoriska problem i EG-kommissionen har medfört svårigheter att genomföra programmet.

MEDA-förordningen förhandlades om under 2000 och antogs i november samma år. Förhoppningen var att den nya förordningen skulle kunna förebygga och avhjälpa det nu rådande problemet med stora eftersläpningar i genomförandet och utnyttjandegraden. Till en del verkar detta ha lyckats, även om eftersläpningar fortfarande finns kvar och det ännu är för tidigt att dra några säkra slutsatser. Ambitionen med den nya MEDA-förordningen är att införa ett mer strategiskt och effektivt arbetssätt. Initiativ till ett strategiskt arbete med hållbar utveckling och erfarenhetsutbyte med andra regioner har nyligen tagits. Bl.a. läggs större vikt på landstrategier och årliga finansieringsplaner. Dessutom görs ansträngningar för att förbättra EU-samarbetet av MEDA-biståndet i mottagarländerna. För perioden 2000-2006 har 5 350 miljoner euro anslagits vilket innebär en viss ökning i jämförelse med den första MEDA-förordningen.

Samarbetet med Asien och Latinamerika

Samarbetet med Asien och Latinamerika (ALA) omfattar såväl bistånd som ekonomiskt samarbete. ALA-biståndet går till ett fyrtiotal länder och utgör ca 15 procent av EG:s totala utvecklingsstöd. Huvuddelen är avsett för långsiktigt utvecklingssamarbete med inriktning på fattigdomsbekämpning och främjande av hållbar utveckling. Inom ramen för detta har satsningar på miljö, institutions- och kapacitetsutveckling samt god samhällsstyrning ökat, vilket Sverige

välkomnar. Ny stor mottagare i Asien är Afghanistan. Kommissionen är i färd med att utarbeta nya landstrategier för samtliga samarbetsländer i Asien och Latinamerika i enlighet med ministerrådets beslut i maj 2000 om en enhetlig landstrategiprocess. ALA-förordningen som styr biståndets innehåll och inriktning kommer att omförhandlas under år 2002.

Insatserna på västra Balkan

Efter 1990-talets krig och konflikter är västra Balkan ett viktigt område för gemenskapens utvecklingssamarbete. EU:s viktigaste instrument på västra Balkan är den så kallade stabiliserings och associeringsprocessen (SAP). SAP har som mål att bistå länderna på västra Balkan i deras europeiska integration. Processen inkluderar Stabiliserings- och associeringsavtal (SAA) mellan EU och länderna på Balkan samt ekonomiskt stöd, Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation (CARDS) till dessa. Stabiliserings- och associeringsavtalen har också en regional dimension syftande till att utveckla samarbetet mellan länderna i regionen. Stabilitetspakten för sydöstra Europa stödjer den regionala dimensionen av SAA. I slutet av 2000 antog rådet en ny förordning som skall styra gemenskapens bistånd på västra Balkan (CARDS). Förordningen anger ett indikativt belopp på 4,65 miljarder euro för åren 2001-2006. Insatserna inriktas framför allt mot omfattande återuppbyggnadsprogram samt stöd till institutionsuppbyggnad och den viktiga rättssektorn.

Samarbetet med enskilda organisationer

Stödet till europeiska enskilda organisationers verksamhet uppgår årligen till knappt 200 miljoner euro. Liksom det svenska stödet till svenska enskilda organisationer omfattas enbart insatser som initieras och planeras av organisationerna själva. Stödet avser samfinansiering mellan organisationen och europeiska kommissionen.

Stödet har lidit av problem i form av bland annat komplicerade procedurer och regelverk, liten insyn i beslutsfattande samt förseningar vad gäller avtal och betalningar. Detta har lett till att svenska organisationer i vissa fall valt att inte söka dessa medel från kommissionen. Kommissionen arbetar dock med att förbättra situationen och framsteg i rutiner och handlägg-

ningstider har noterats, vilket bör underlätta verksamheten vid det nya kontoret EuropeAid Co-operation Office.

Den utvärdering som genomfördes av stödformen under år 2000 utmynnade i rekommendationer om att en genomgripande revidering bör göras. Bland annat bör stödets syfte och mervärde förtydligas i förhållande till det många gånger omfattande stöd som också ges av medlemsländerna till samma organisationer.

Livsmedelsbistånd och livsmedelssäkerhet

EG:s program för livsmedelsbistånd och livsmedelssäkerhet syftar till att främja livsmedelssäkerheten i de fattigaste länderna. Programmet är i storleksordningen 450 miljoner euro per år. Nära hälften av resurserna används för insatser i AVS-länderna. FN:s livsmedelsprogram och enskilda organisationer är viktiga samarbetspartners.

Livsmedelssäkerhet och jordbruksutveckling har antagits som ett av de sex prioriterade områdena för EG:s utvecklingssamarbete, och den övergripande ambitionen är att integrera livsmedelssäkerhet i det bredare perspektivet av fattigdomsbekämpning.

Humanitärt bistånd

Kommissionens kontor för humanitära frågor (European Community Humanitarian Aid Organisation, ECHO) hanterar merparten av kommissionens humanitära bistånd. ECHO:s budget för 2002 uppgick till närmare 440 miljoner euro. De största mottagarna av ECHO-finansierade insatser under 2001 var Balkan, Stora sjöregionen, Afrikas horn, Afghanistan och Mellanöstern. Under 2001 ökade ECHO sitt engagemang i "glömda kriser" såsom Angola, Västra Sahara och Norra Kaukasus.

Sverige har under senare år aktivt förespråkat ett närmare samarbete mellan ECHO och humanitära FN-organ, framförallt FN:s flyktingkommissariat, livsmedelsprogram och samordningskontor för humanitära frågor. Kommissionen presenterade under 2001 ett meddelande med sina tankar om hur samarbete med FN-organen bör stärkas. I början av 2002 presenterade Kofi Annan sina visioner kring ett strategiskt partnerskap mellan ECHO och FN. Enligt dessa föreslås att den övergripande policy dialogen mellan FN och Kommissionen stärks, att samar-

betet i fält fördjupas, samt att flexibiliteten i finansieringsmekanismerna ökar. I ett led att stärka samarbetet med FN ökade ECHO sin budgetallokering till FN-organ från 20 procent 2000 till 26.5 procent 2001.

ECHO har under det senaste året genomfört åtgärder, inom ramen för Kommissionens övergripande reformarbete, för att stärka sin interna organisation och beslutsprocedurer. Sedan juni 2001 finns en förenklad beslutsprocedur vilket innebär att Kommissionen kan fatta beslut om katastrofinsatser inom loppet av 24 - 72 timmar. En annan prioriterad fråga, som Sverige varit aktivt drivande i under ordförandeskapet, är behovet av att stärka samordningen av katastrofinsatser, rehabilitering och utvecklingsinsatser. Under 2001 presenterade Kommissionen ett meddelande om LRRD (Linking Relief, Rehabilitation and Development) med en rad förslag till åtgärder för att stärka övergången från humanitärt bistånd till rehabilitering och utvecklingsinsatser. Dessa frågor kommer Sverige fortsätta att driva aktivt, bl.a. i kommittén för humanitärt bistånd.

Det europeiska initiativet för demokrati och mänskliga rättigheter

Denna budgetlinje uppgår till ca 100 miljoner euro per år under perioden 2000 - 2004. Den legala grunden återfinns i förordningarna 975/1999 resp. 976/1999. Prioriteringarna godkänds årligen i verkställighetskommittén för demokrati och mänskliga rättigheter efter samråd i rådsarbetsgruppen för mänskliga rättigheter samt internt inom kommissionen. För år 2001 gäller följande tio tematiska prioriteringar: stöd till tortyroffer, utbildning i frågor om mänskliga rättigheter, kampen mot främlingsfientlighet och rasism, barnets rättigheter, stärkande av rättsstaten inklusive kamp mot dödsstraffet, främjande av pluralism inklusive fria media, god samhällsstyrning, folkligt deltagande samt konfliktförebyggande. Medel utgår även till den internationella brottmålsdomstolen och de internationella tribunalerna samt till valstöd. Handläggningen av denna budgetlinje sker numer vid EuropeAid. Policyfrågor och övergripande riktlinjer bereds dock även fortsättningsvis inom direktoratet för utrikesrelationer. Stor omsorg läggs vid samstämmighet mellan EU:s positioner i FN och unionens övriga utrikespolitiska

prioriteringar. Under våren antogs rådsslutsatser om EG:s stöd till val och valobservationer samt om mänskliga rättigheter och demokratisering i tredje land. Under 2003 kommer förordningarna för EIDHR att omförhandlas. Det finns också anledning att tematiskt se över genomslag och metoder för demokrati och mänskliga rättigheter efter omorganisationen av kommissionens utvecklingssamarbete.

3.5.2 Bilateralt utvecklingssamarbete

Huvuddelen av det svenska utvecklingssamarbetet – ca två tredjedelar – är bilateralt, dvs. sker direkt mellan Sverige och enskilda utvecklingsländer. Sida ansvarar för den övervägande delen av det bilaterala biståndets genomförande.

Tabell 3.7 Anslagsposten 1.2 Bilateralt utvecklingssamarbete

Tusental kronor

	Budget 2002 ¹	Beräknat 2003
Afrika	2 590 000	2 720 000
Asien	1 565 000	1 670 000
Latinamerika	785 000	810 000
Europa	775 000	830 000
Globala utvecklingsprogram	1 275 000	1 330 000
U-krediter	440 000	500 000
Enskilda organisationer	905 000	940 000
Humanitärt bistånd och konfliktförebyggande	930 000	1 100 000
Ekonomiska reformer	696 000	720 000
Information	55 000	60 000
Summa	10 016 000	10 680 000

¹ Tilläggsbudget 1 ej beaktad.

Anslagsposten för det bilaterala utvecklingssamarbetet ökar år 2003 med 664 miljoner kronor till 10 680 miljoner kronor. Medelsfördelningen mellan de olika delposterna framgår av tabell 3.7. Sida som disponerar merparten av anvisade medel under anslagsposten, har rätt att i viss omfattning omfördela mellan delposter.

Delposten 1 Afrika omfattar medel, dels för programländer, dels för regionalt samarbete och övriga insatser. Delposten beräknas öka till 2 720 miljoner kronor.

Delposten 2 Asien omfattar medel, dels för programländer, dels för regionalt samarbete och övriga insatser. Delposten beräknas öka till 1 670 miljoner kronor.

Delposten 3 Latinamerika omfattar samarbete med Central- och Sydamerika. Delposten beräknas öka till 810 miljoner kronor.

Delposten 4 Europa omfattar insatser på västra Balkan, i Turkiet och Moldavien samt stöd till vissa länder i Kaukasus och Centralasien. Delposten beräknas öka till 830 miljoner kronor.

Delposten 5 Globala utvecklingsprogram omfattar globala program, metodutveckling, rekrytering och utbildning av fältpersonal, internationella kurser samt utvärderingsverksamhet och internrevision.

Delposten 6 U-krediter omfattar subventioner av u-krediter. Biståndskrediter finansieras under regiondelposterna.

Delposten 7 Enskilda organisationer uppbär medel för bistånd som genomförs av svenska folkrörelser och enskilda organisationer.

Delposten 8 Humanitärt bistånd används för att lindra följderna av väpnade konflikter för civilbefolkningen, stöd till tidig återuppbyggnad och konfliktförebyggande samt insatser för offer för naturkatastrofer.

Delposten 9 Ekonomiska reformer används för budgetstöd och skuldlättnad, främst inom ramen för internationellt samordnande skuldinitiativ, till fattiga och skuldyngda länder som genomför ekonomiska reformprogram.

Delposten 10 Information beräknas till 60 miljoner kronor för en fortsatt satsning på information om och opinionsbildning kring utvecklingssamarbetet.

Verksamhetsgrenar

Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter

Målet för verksamhetsgrenen är att bidra till en demokratisk samhällsstyrning inklusive en ökad respekt för de mänskliga rättigheterna. Demokratimålet bidrar till det övergripande fattigdomsmålet genom att lyfta fram den politiska dimensionen av fattigdom och de politiska respektive offentliga systemens förmåga och vilja att stärka fattiga människors rättigheter och möjligheter. Sverige skall i utvecklingssamarbetet stödja sig på de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna inkluderande dem som rör arbetslivet. Sidas prioriteringar omfattar stöd till politiska institutioner och media, offentlig förvaltning, främjande av respekt för mänskliga rättigheter samt rättsväsende.

I juli 2002 lanserades årets upplaga av UNDP:s Human Development Report som fokuserar på demokrati och betydelsen av demokrati för mänsklig utveckling. Enligt UNDP:s rapport betyder demokratisk samhällsstyrning:

- att mänskliga rättigheter och fundamentala friheter respekteras, vilket tillåter människor att leva ett värdigt liv.
- att människor har inflytande över beslut som rör deras egna liv.
- att makthavare kan hållas ansvariga.
- att social samverkan mellan individer och grupper styrs av inkluderande och rättvisa regler, institutioner och praxis.
- att kvinnor och män är jämlika inom såväl den privata som offentliga sfären av livet och beslutsfattandet.
- frihet från diskriminering baserat på ras, etnicitet, funktionshinder, klass, gender eller någon annan egenskap.
- att framtida generationers behov beaktas i dagens politik.
- att ekonomisk och social politik svarar mot människors behov och strävanden.
- att ekonomisk och socialpolitik syftar till att bekämpa fattigdom och utvidga människors valmöjligheter i livet.

Regeringen ställer sig bakom denna definition. Det arbete som Sverige bedriver inom verksamhetsgrenen Demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter stämmer väl överens med rapportens synsätt.

Huvuddelen av verksamhetsgrenens resurser förmedlas genom projektstöd. Noteras kan dock att andelen som förmedlas genom sektorprogramstöd ökade under 2001, vilket ligger i linje med Sidas intentioner att i allt högre utsträckning fördela resurser via denna biståndsform. I Moçambique har t.ex. Sidas stöd till Civilministeriet övergått från projektstöd till programstöd. Under 2001 ökade insatsvolymen till Moçambique kraftigt och landet är nu den enskilt största mottagaren av demokratistöd följt av Sydafrika, Vietnam, Honduras och Nicaragua.

Insatser inom verksamhetsgrenen har främst indirekt påverkan på det övergripande fattigdomsmålet. Genom att skapa möjligheter för organisationer i det civila samhället och individer att delta i det politiska livet bidrar insatser inom

området demokrati till att fattiga kvinnor och mäns möjligheter att påverka den egna livssituationen ökar. Insatser inom området offentlig förvaltning påverkar fattigdomsbekämpning indirekt genom att förvaltningar och institutioner utvecklas för att bättre kunna tillgodose samhällets ekonomiska, sociala och informationsmässiga behov. Även insatser inom området mänskliga rättigheter har i första hand indirekta effekter på fattigdomsbekämpning. En del av insatserna inom området rättsväsende skiljer sig något från övriga områden inom verksamhetsgrenen. Dessa insatser anses i relativt hög utsträckning direkt påverka fattigdomsbekämpning genom att de erbjuder rättshjälp till människor som saknar möjligheter att själva bekosta juridisk rådgivning.

Det interna kompetens- och metodutvecklingsarbetet har fortsatt inom Sida.

Under 2001 färdigställdes fyra metodprojekt inom områdena politiska institutioner, god samhällsstyrning, folkligt deltagande och bistånd inom rättsväsendet. Resultaten sammanställdes i en syntes som har överlämnats till regeringen. Syftet med metodprojekten har varit att höja kompetensen inom Sidas enhet för demokratisk samhällsstyrning samt att utveckla metoder på området.

Inom Sida har ett arbete med att utveckla resultatredovisning mot det biståndspolitiska målet demokratisk samhällsutveckling inletts. Aktiviteter i syfte att öka myndighetens kunskap om existerande metoder och tillämpningar har genomförts. Vid ett seminarium under våren presenterade enskilda organisationer sitt arbete med mätmetoder, indikatorer och baslinjestudier på området och senare under året hölls ett internt seminarium inom Sida där existerande mätmetoder och praktiskt arbete med målformulering och identifiering av indikatorer värderades. Diskussioner har även förts med för sammanhanget relevanta internationella aktörer. Under året har Sida även arbetat med att utarbeta verktyg i syfte att underlätta integreringen av ett demokrati och mänskliga rättighetsperspektiv i utvecklingssamarbete.

Ett antal utvärderingar och analyser har genomförts under året. Bland annat genomfördes en utvärdering av SUTRA, en enskild organisation i den indiska delstaten Himachal Pradesh, och dess ansträngningar för att stärka lokalsamhällets inflytande i den pågående decentraliseringsprocessen. Sida har bidragit med

stöd till organisationen sedan 1997 och utvärderingen indikerar att insatserna har bidragit till att göra de lokalt folkvalda mer medvetna om utsatta gruppers behov och om mänskliga rättigheter. Inom området rättsväsende genomfördes en utvärdering av Andinska Juristkommissionen (CAJ). CAJ har sitt säte i Peru och verkar för mänskliga rättigheter, demokrati och stärkande av rättsstaten i den andinska regionen. Studien pekar på att organisationen har ett gott anseende som en professionell aktör med betydande expertis inom sitt område.

I november arrangerade UD tillsammans med Sida konferensen "Kan demokrati främjas utifrån" som behandlade olika aspekter av svenskt demokratibistånd. Ett hundratal deltagare från främst Regeringskansliet, myndigheter, enskilda organisationer och universitet samt svenska valobservatörer närvarade vid konferensen. Enighet bland de olika talarna rådde kring att demokrati kan stödjas utifrån, men att ett sådant arbete alltid måste karaktäriseras av respekt och varsamhet samt ha ett långsiktigt perspektiv. Vid konferensen väcktes även förslag på att Sverige borde ta initiativ till en internationell konferens om betydelsen av reformer och utveckling av rättsväsenden.

Utvecklingssamarbetet inom området skall även fortsättningsvis främja såväl demokratins strukturer och organisation som dess innehåll och normer. Stöd skall bland annat utgå till den politiska processens grundelement: parlamentets funktioner, förutsättningar för väl fungerande och hederliga val, fungerande flerpartisystem och motsvarigheten till detta på regional och lokal nivå. Stöd inom verksamhetsgrenen innefattar allt från stöd till statistikmyndigheter, revision, till personaladministrativa reformer, statligt budgetarbete och insatser inom rättsområdet.

Politiska partier är centrala institutioner i en demokrati, ett väl fungerande partiväsende är nödvändigt för utvecklingen av det politiska demokratiska samspelet. I november 2001 fattade regeringen beslut om nya riktlinjer för demokratiuppbyggnad genom svenska partianknutna organisationer i u-länder och länder i Central- och Östeuropa. De nya riktlinjerna innebar bland annat att verksamheten, som tidigare bedrivits som försöksverksamhet, blev permanent samt att fokuseringen på utveckling av fungerande partiväsenden stärktes. I syfte att stärka inriktningen på partiväsenden avsätts särskilda medel för projekt som sker i samarbete

mellan två eller flera svenska partianknutna organisationer och två eller flera parter i samarbetslandet. Riktlinjerna innebär även att Sidas roll som kvalitetssäkrare av stödformen stärks.

Demokratistöd innebär också stöd till en statlig förvaltning i demokratins tjänst, där öppenhet, regelstyre, förutsägbarhet, tillgänglighet och effektiv användning av offentliga resurser är ledord.

Demokratins kultur karaktäriseras av vilja till dialog, förhandlingar och kompromisser, respekt för minoriteter, tolerans m.m. Utan denna kultur fungerar inte demokratin. Utvecklingssamarbetes aktörer skall i sin beredning av insatser och i dialog stärka och främja sådana förhållningssätt.

Utvecklingssamarbetet skall vidare inriktas på rättsväsendet i bred bemärkelse. Vägledande skall vara de grundläggande principerna för rättsstaten som ett centralt inslag i ett demokratiskt samhällsbyggande och respekt för mänskliga rättigheter. Det gäller att arbeta med förändringar av förhållningssätt och synen på rättsstaten. Fattiga människor anser att bristande personlig säkerhet är en av de viktigaste frågorna. Uppmärksamhet skall även ges åt den betydelse ett väl fungerande rättsväsende har för ekonomisk utveckling. Svenskt stöd skall bland annat inriktas på kapacitetsuppbyggande inom rättsväsendet. Stöd kan också utgå till rättshjälp och till enskilda organisationer som bidrar till breddat tillträde också för fattiga människor samt till ett rättsväsende i demokratins tjänst. Detta kan inkludera stöd till polismyndigheter och fångvårdsanstalter särskilt vad avser mänskliga rättighetsaspekter.

Demokratins politiska och offentliga organisation kräver granskning och prövning utifrån för att fungera väl. Utvecklingssamarbetet skall främja fria, självständiga, pluralistiska och granskande media liksom ett pluralistiskt civilt samhälle. Mångfald är ett av demokratins särdrag.

Granskningsfunktionen kan också ligga inom ramen för den offentliga förvaltningen, t.ex. i form av ombudsmän. Den svenska traditionen på detta område är en unik resursbas för utvecklingssamarbetet.

De mänskliga rättigheterna uttrycker det normativa ramverket som det demokratiska samhällsbygget vilar på. Insatserna skall bygga på dessa normer. Utvecklingssamarbetet skall i sin

praktik skydda, främja och förverkliga de mänskliga rättigheterna samt verka för att olika kategorier, såsom personer med funktionshinder, etniska minoriteter och kvinnor inte diskrimineras. Det skall vidare stödja den fortsatta normutvecklingen, inte minst genom stöd till Högkommissarien för mänskliga rättigheters kontor (OHCHR). Insatser för att främja de grundläggande mänskliga rättigheterna i arbetslivet i enlighet med ILO:s nyckelkonventioner bör ges ökad uppmärksamhet.

Sedan skrivelserna "Demokrati och mänskliga rättigheter i Sveriges utvecklingssamarbete (Skr 1997/98:76) respektive "Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik" (Skr 1997/98:89) presenterades våren 1998 har arbete för deras genomförande bedrivits. Båda skrivelserna är fortfarande "levande dokument" och fortsatt metodutveckling pågår inom biståndets olika delområden. En utvärdering av ambassadör Thomas Hammarberg våren 2002 visade att skrivelsen fått betydande genomslag på utvecklingssamarbetets område, särskilt vad avser metoder, kompetens- och kapacitetsutveckling. Frågeställningarna kommer att vidareutvecklas i den kommande utvecklingspropositionen.

Insatser till stöd för demokratisk samhällsutveckling och mänskliga rättigheter är ofta små och personalmässigt resurskrävande. De bör komplettera och samspela med en politisk dialog. Regeringen stödjer Sidas strävan att effektivare använda tillgängliga administrativa resurser. Sidas önskan att koncentrera sitt arbete till större insatser måste här balanseras med delmåletns karaktär. En finansiellt begränsad insats i rätt tid kan ha stor betydelse. Erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring är väsentliga aspekter av demokratistödet.

Sociala sektorer

Verksamhetsgrenen innefattar bistånd till utbildning, hälsa och kultur. Stödet syftar till att skapa förutsättningar för social utveckling och trygghet, och därigenom bidra till bättre levnadsvillkor för fattiga människor i u-länder. Detta skall ske genom att bl.a. stärka ländernas kapacitet att utveckla nationella utbildnings- och hälsosystem samt främja kreativitet och mångfald med ett starkt rättighetsperspektiv. En gradvis övergång görs från projekt- till sektorprogramstöd, vilket underlättar mottagar-

ländernas samordning av bistånd från olika givare.

Utbildningsbiståndet omfattar hela utbildningssystemet genom sektorprogramstöd. Särskild prioritet ges till primärskoleutbildning och reformer och utveckling av utbildningssystemet. Utöver att förbättra undervisningens kvalitet, är stödet ägnat att skapa förutsättningar för reformer som bl.a. säkerställer alla barns rätt till skolgång, befrämjar läskunnighet för såväl barn som vuxna, samt leder till hållbara system för finansiering och förvaltning av skolor. Biståndet är avpassat för att förverkliga samarbetsländernas utbildningsplaner och -program.

Målen i den internationella deklARATIONEN om "Utbildning för alla" är centrala i och för framväxten av en demokratisk kultur, för att stärka och utveckla det sociala kapitalet och öka fattiga människors deltagande i den ekonomiska och sociala utvecklingen. Att förbättra barnens – och särskilt flickors och funktionshindrade barns – tillgång till relevant utbildning utgör en viktig investering i varje nations framtid. Kvinnors utbildning har generellt sett störst genomslag på familjens levnads- och hälsostandard, ity att utbildade kvinnor är mer benägna att sända sina barn till skolor.

Målet för det svenska hälsobiståndet är att skapa förutsättningar så att hälsovården i u-länder omfattar hela befolkningen, är av god kvalitet och bygger på jämlikhet och jämställdhet. Stödet skall vidare bidra till att hälso- och sjukvården fungerar varaktigt och effektivt, samt att den påverkar andra sektorer i riktning mot en bättre folkhälsa i hela samhället. Prioritet har därför givits insatser för hälsoreformer (främst hälsosystems- och läkemedelsfrågor), sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter samt sådana folkhälsofrågor som berör sambanden mellan hälsa, utveckling och minskad fattigdom.

Sverige stöder bland annat WHO:s arbete med att utveckla strategier och åtgärder för att nå Millenniemålen om sänkt mödra- och barnadödlighet. I detta sammanhang pågår arbete med en strategi för att bättre stödja ländernas arbete med program för reproduktiv hälsa. Ohälsa hämmar ekonomisk tillväxt och är en viktig bidragande orsak till fattigdom. En fungerande hälsovård som är tillgänglig även för de fattiga är därför angelägen.

Kultur- och mediasamarbetet avser att skapa förutsättningar för kulturell mångfald, skapande

verksamhet och en hållbar utveckling baserad på de mänskliga rättigheterna. Kulturen är en stark kraft som i samverkan med media ger människor möjlighet att visa fram och diskutera – och därmed makt att påverka – sin situation, vilket är en betydelsefull dimension av fattigdomsbekämpning. Kultursamarbete påverkar främjandet av värderingar som tolerans, jämlikhet mellan kvinnor och män, ickevåld och ömsesidig förståelse – väsentliga element för att demokrati och mänskliga rättigheter skall kunna frodas. Fortsatt prioritet ges till det samarbete som bedrivs inom ramen för ett rättighetsperspektiv och med det bredare syftet att befrämja framväxten av ett mångkulturellt och hållbart samhälle.

Infrastruktur, näringsliv, urban utveckling och finansiella system

Målet för verksamhetsgrenen är att skapa förutsättningar för och bidra till en hållbar tillväxt genom utveckling av infrastruktur, näringsliv och handel, urban utveckling och finansiella system. Infrastruktur, näringsliv och urban utveckling är prioriterade och särskilt viktiga områden för att uppnå målsättningen om hållbar utveckling. Hänsyn till klimatproblematik bör i större utsträckning integreras i det svenska utvecklingsarbetet.

Förutsättningarna för, och utformningen av, stödet har under senare år starkt påverkats av avregleringar och en ökad ägarspridning i många av samarbetsländerna. Detta har medfört att statens roll i ökad utsträckning blivit att skapa förutsättningar för privata investeringar inom inte minst infrastruktur sektorn. En del av biståndet har inriktats på att underlätta för länderna att genomföra denna process på ett transparent och ansvarsfullt sätt. En annan viktig del är att öka förutsättningarna för privat resursmobilisering. I detta sammanhang är de höga riskerna som investerar upplever ett hinder för utvecklingen. Med de nya fristående garantiinstrumentet har Sida fått möjlighet att minska risknivåer och därmed skapa förutsättningar för ökad intern resursmobilisering.

Verksamheten inom näringslivsutveckling syftar till att stärka förutsättningarna för ett konkurrenskraftigt näringsliv i samarbetsländerna. Samarbetet med näringslivs- och handelsinstitutioner har ökat. Under året har ökad uppmärksamhet lämnats åt att stärka u-ländernas

kapacitet att delta i t.ex. WTO förhandlingar liksom åt utveckling av institutioner som är nödvändiga för ett effektivt handelsutbyte och för att u-länderna ska kunna dra nytta av det tillträde man har till exportmarknader. Detta arbete kommer att intensifieras.

Urban utveckling och bostadsförsörjning är ett område som ökar snabbt p.g.a. den snabba urbaniseringen i utvecklingsländerna. Målet är att stödja utvecklingen av hållbara städer, som fungerande ekonomiska tillväxtmarknader, som fungerande sociala system med lokal demokrati och som ett ekologiskt hållbart system för vatten, sanitet, avfallshantering och transport.

Arbetet inom den finansiella sektorn bör koncentreras till grundläggande ram- och regelverk, finansiella marknader och institutioner; finansiell krishantering, och riskkapitaltillförsell. Nya former för stöd inom sektorn har utvecklats så som till exempel ett mentorskapsprogram mellan Sveriges Riksbank och den ugandiska centralbanken. Inom ramen för försöksverksamheten med de fristående garantierna har Sida utvecklat nya former för att stödja infrastrukturprojekt liksom även utvecklingen av lokala kapitalmarknader.

Naturresurser och miljö

Målet för verksamhetsgrenen, som omfattar naturbruk samt föroreningar och övrigt miljöskydd, är att skapa förutsättningar för tillväxt och bättre levnadsvillkor genom ett långsiktigt, hållbart och produktivt nyttjande av naturresurser.

Under år 2001 har beredningar genomförts, eller påbörjats, av nya större landsbygdsinsatser i Etiopien, Tanzania, Zambia, Laos, Vietnam, Kambodja och Nicaragua. Dessa insatser kännetecknas alla av helhetssyn, decentralisering av resurser till den nivå som berörs och medverkan av lokal förvaltning, civila samhället och privata sektorn. Verksamhetsgrenens fokus har flyttats från produktion baserad på förnyelsebara resurser till att fokusera på mer generella förutsättningar för att skapa tillväxt på landsbygden. Verksamheten har därför vidgats till att omfatta även handels- och marknadsaspekter, liksom utveckling av tillväxtfrämjande institutioner såsom rådgivning och finansiering, legala ramverk och demokratiska lokala organisationer. Klimat-, ozon- och kemikaliefrågorna tillsammans med rätten till ren

luft, rent vatten och fungerande sanitet är områden som prioriterats under år 2001.

Prioritet bör även fortsättningsvis ges till breda insatser för landsbygdsutveckling. Insatser behövs för att stödja ekonomiska, legala och institutionella reformer och utveckla kapaciteten på alla nivåer i syfte att skapa tillväxt på landsbygden och bekämpa fattigdomen. Fortsatt stöd till förstärkningar av nationella miljöförvaltningar bör prioriteras. Naturresursfrågorna berör ofta flera länder och regionala insatser är därför av stor betydelse. Integrerad vattenresursförvaltning bör även fortsättningsvis vara ett prioriterat område. I detta sammanhang vill regeringen särskilt nämna stödet till kapacitetsuppbyggnad och nätverksbyggande genom Global Water Partnership Organisation, vars sekretariat under år 2002 etablerats som en mellanstatlig organisation med säte i Sverige. Även markanvändning, inklusive insatser för bekämpning av ökenspridning, bör fortsatt ges hög prioritet. Frågor om skog och avskogning bör därvid ges särskild uppmärksamhet.

Sida har etablerat en miljöenhet, SENSEA, (Swedish Environmental Secretariat in Asia), inledningsvis knuten till svenska ambassaden i Bangkok. Uppgifterna skall bl.a. vara att identifiera och stärka synergier mellan olika Sida-finansierade verksamheter, utveckla kontakter med och verka för erfarenhetsutbyte mellan aktörer i Asien och i Sverige samt stärka regionala processer för hållbar utveckling.

Genom att ansluta sig till de globala miljökonventionerna, t.ex. konventionen om biologisk mångfald, klimatkonventionen, Baselkonventionen och Stockholmskonventionen om långlivade organiska föreningar, har Sverige förbundet sig att genom olika insatser stödja länderna i deras genomförande av konventionerna. Under år 2002 har ett arbete genomförts för att utveckla system för hur sådana insatser bättre kan integreras i det bilaterala biståndssamarbetet. Även OECD har antagit riktlinjer för hur sådan integrering bör genomföras. Enligt regeringens uppfattning bör denna fråga ges fortsatt prioritet under år 2003.

Ekonomiska reformer

Målet för verksamheten är att stödja länder som genomför ekonomiska reformprogram syftande till ekonomisk tillväxt och fattigdomsbekämpning. Stödet skall utgöra ett in-

citament till fortsatta reformer och anpassas till specifika behov och förutsättningar i enskilda länder.

För att uppnå och vidhålla makroekonomisk stabilitet och tillväxt samtidigt som fattigdomsarbetet fokuseras och blir mer resultatorienterat krävs att reformprocessen fortsatt fördjupas och mer inriktas på strukturella och institutionella reformer. Utformning och genomförande av budgeten är central i detta avseende.

Stödet till ekonomiska reformer skall i enlighet med riktlinjer för stödformen ges till fattiga länder, som genomför ekonomiska reformprogram med tydlig inriktning på fattigdomsbekämpning. Traditionellt har stödet givits till fattiga och skuldtungda länder. Alltefter som länderna har börjat erhålla skuldlättnad under Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF) skuldlättnadsinitiativ, det s.k. Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) initiativet, har emellertid fokus på att bidra till att täcka ländernas externa finansieringsgapet minskat. Detta har möjliggjort att resurserna istället kan användas för budgetstöd. Syftet är att stödja ländernas arbete med att bekämpa fattigdom i enlighet med ländernas egna prioriteringar uttryckta i nationella fattigdomsstrategier. Den gradvis förändrade inriktningen på stödet mot utökad budgetstöd medför att delvis nya krav ställs på Sida. Frågor som rör länders budget och budgetprocesser, deras betalningssystem och mer generellt deras finansiella styrsystem kommer allt mer i fokus vid beredningen av stöd till ekonomiska reformer.

Stödet ges i huvudsak till länder med vilka Sverige bedriver långsiktigt utvecklingssamarbete och ges i samordning med Världsbanken, IMF och andra givare. Våren 2002 fattade regeringen beslut om att lämna stöd till insatser på 240 miljoner kronor för Burkina Faso, Honduras, Mali, Rwanda och Tanzania (utöver tidigare redan beslutat stöd). Regeringen fattade dessutom beslut om att lämna 27 miljoner i ett bidrag till Debt Relief International för att stödja kapacitetsuppbyggande arbete på skuldområdet i fattiga och skuldtungda länder. Därutöver har Sverige lämnat ett bidrag om 20 miljoner kronor till World Bank Institute (WBI) för att gemensamt med institutet samfinansiera ett utbildningsprogram inom Public Expenditure Management området. Sida har under det gångna året arbetat för att öka kunskaperna om

finansiell styrning genom bland annat olika utbildningsinsatser samt bildat en arbetsgrupp för att bland annat vidareutveckla metoder och arbetssätt för denna typ av stöd.

Regeringen har under en lång tid prioriterat och internationellt verkat för en långsiktig lösning på skuldfrågan för de fattigaste och mest skuldsatta länderna. Huvuddelen av de länder under HIPC-initiativet som ännu inte fått något beslut om skuldlättnad befinner sig i eller har nyligen avslutat militära konflikter. Den svenska inställning är att den flexibilitet som redan finns inom ramen för initiativet skall utnyttjas så att länderna så tidigt som möjligt erhåller skuldlättnad. För att möjliggöra för länderna att påbörja sitt ekonomiska reformarbete efter en konflikt har IMF inrättat en bilateral fond för att mjuka upp de inledande hårda lånen innan landet får tillgång till IMF:s mjuka utlåning. Sverige har stött detta arbete och under våren lämnat bidrag till fonden för att finansiera subventioner för kvalificerande länder under de två första kvartalen 2002 om cirka 8 miljoner kronor.

Regeringen avser att bidra till HIPC-initiativet successivt under dess genomförande. För svenskt vidkommande lämnas bidrag i form av stöd till den fond som administreras av Världsbanken och som skall användas för att finansiera beslutade skuldlättnader under initiativet till internationella finansiella organisationer som saknar möjlighet att finansiera dessa kostnader självt. Världsbanken har beräknat att det för närvarande existerar ett finansieringsgap i fonden om en knapp miljard US-dollar. Under våren överförde Sverige ett bidrag till IMF för att täcka den svenska delen av finansieringsuppgörelsen av fondens deltagande under HIPC-initiativet. Drygt hälften av bidraget finansieras genom att Riksbanken deponerat ett räntefritt lån hos IMF. Regeringen kompenserar även vissa av de kostnader som uppstår i samband med skuldavskrivningar inom Parisklubben.

Forskningssamarbete

Målet för verksamhetsgrenen är att stärka utvecklingsländernas forskningskapacitet och främja forskning inriktad på utveckling och fattigdomsbekämpning.

Detta sker genom stöd till forskningssamarbete med och mellan utvecklingsländer, stöd till internationell forskning med inriktning på

utvecklingsländer och u-landsrelaterade problem, samt till u-landsforskning i Sverige. Sidas bidrag följs upp av aktiv medverkan i de internationella forskningsprogrammets styrelser och policyskapande organ.

För att säkerställa forskningens relevans för utveckling och fattigdomsbekämpning, har Sida bl.a. inom de av Sida stödda programmen verkat för ökat u-landsinflytande och för orientering mot de fattigaste ländernas problem och behov. Den inhemska forskningskapaciteten har främjats genom ökat stöd till högre utbildning och forskning i några av de fattigaste samarbetsländerna. I flera av dessa länder har Sida givit stöd till uppkoppling mot Internet för att främja universitetets deltagande i det internationella vetenskapliga informationsutbytet.

Den expansion av forskningssamarbetet som inleddes i och med de nya riktlinjerna 1998, har fortsatt om än i långsammare takt under 2001. Breda insatser har etablerats i Bolivia, Burkina Faso och Uganda.

Flera samarbetsprogram har reviderats eller utvärderats under året. Resultatet av dessa ligger till grund för framtida planerad inriktning av programmen. Sålunda utvidgas skogsforskningen medan delar av torrområdesforskningen fasas ut. En av de mest framgångsrika forskargrupperna inom epidemiologi i Centralamerika finns med Sidas stöd i Nicaragua. Under året genomfördes också en analys av forskning och forskarutbildning vid samhällsvetenskapliga fakulteter i Afrika. Denna analys visar bl.a. på den synergi som kan uppnås genom koppling av bilateralt och regionalt samarbete.

På grund av den kraftiga expansionen av forskningssamarbetet har Sida under året utarbetat en metodhandbok "Så arbetar SAREC". Utgifterna för forskningssamarbetet genom Sida ökade från 780 miljoner kronor år 2000 till 886 miljoner under år 2001.

Sida förutser behov av ökat stöd till globalt forskningssamarbete, mot bakgrund av ökat behov av stöd till kunskap, kunskapsutveckling och tillämpningar för att tillhandahålla globala offentliga nyttigheter. Detta bör enligt Sida ske parallellt med ökning av insatser för att främja forskning i samarbetsländerna och länkar mellan nationella, regionala och internationella organisationer. Förutom fortsatt stöd till internationella program för forskning om hälsa, jordbruk, miljö, klimat, basvetenskaper och social utveckling avser Sida utreda möjligheterna

till samarbete med FN:s fackorgan. Dessa har en normativ roll och kan identifiera för u-länderna angelägna forskningsområden.

Humanitärt bistånd och konfliktförebyggande

Målet för det humanitära biståndet är att möta akuta behov för att lindra följderna av väpnade konflikter i enlighet med internationell humanitär rätt och naturkatastrofer, samtidigt som långsiktigt hållbara lösningar så långt som är möjligt skall eftersträvas, bl.a. genom lokal kapacitetsutveckling.

I ökande grad betonas analys av konfliktaspekter i beredningen av humanitära insatser. Den nya tidens inomstatliga konflikter tenderar att drabba civilbefolkningen särskilt hårt och har tvingat miljontals människor i internflykt. I det nya säkerhetsbegrepp som nu utvecklas står individens säkerhet i centrum. Den humanitära verksamheten syftar i stor utsträckning till att stärka skyddet av civila i konfliktsituationer. Särskilda behov av skydd och bistånd för utsatta grupper, som barn, kvinnor, äldre och funktionshindrade har uppmärksammas.

I sina rapporter om skydd av civila i väpnade konflikter (senast i mars 2001) har FN:s generalsekreterare efterlyst en ny skyddskultur, i vilken statliga och icke-statliga aktörer respekterar den internationella humanitära rättens regler. FN:s säkerhetsråd har diskuterat hur skyddet av civila kan stärkas i samband med genomförande av fredsoperationer. Effektivt skydd förutsätter partnerskap mellan alla berörda aktörer. Den Internationella rödakorskommittén och FN:s flyktingkommissarie har genom Genèvekonventionerna och FN:s Flyktingkonvention viktiga skyddsmandat. Samspelet mellan den humanitära rätten, de mänskliga rättigheterna och flyktingrätten kan utvecklas ytterligare i syfte att stärka skyddet för drabbade civilbefolkningar.

Brott mot den internationella humanitära rätten har också påverkat de humanitära aktörerna, som genom sin närvaro i konfliktområden ofta utsätts för stora risker. Inom FN verkar Sverige och EU för förbättrad säkerheten för humanitär personal.

Det humanitära biståndet är ett av Sidas största verksamhetsområden. Huvuddelen av det humanitära biståndet för år 2001 kanaliseras via svenska och internationella enskilda organisa-

tioner, internationella rödakorssystemet och FN.

Under år 2001 har stora insatser krävts i samband med omfattande naturkatastrofer. Jordbävningarna i El Salvador och Indien krävde många människoliv. De visade också på nationella brister vad gäller förebyggande och beredskap. Merparten av det humanitära biståndet har dock, liksom tidigare, använts vid humanitära katastrofer i samband med väpnade konflikter. Biståndet till Europa (inklusive Kaukasus) minskade från 15 procent till 7 procent till följd av den fortsatta övergången från humanitärt bistånd till mer långsiktigt utvecklingssamarbete på västra Balkan. Biståndet till Afrika ökade något till 32,5 procent. De största mottagarna är Angola, Demokratiska Republiken Kongo, Sudan och Somalia. Latinamerika svarade för 16,7 procent. Colombia utgör fortsatt en stor mottagare i regionen men genom avslutningen av den stora infrastrukturinsatsen efter orkanen Mitch förväntas andelen minska ytterligare. Det humanitära biståndet till Asien ökade från 21 procent till 29 procent, vilket förklaras av en kraftig ökning av det humanitära biståndet till Afghanistan till 200 miljoner kronor.

Den dramatiska utvecklingen i Afghanistan under hösten 2001 ställde stora krav på internationell humanitär samordning. Trots svåra omständigheter kunde en allvarlig humanitär kris undvikas och grunden läggas för ett omfattande flyktingåtervändande. I den treåriga strategi för det svenska biståndet till Afghanistan som antogs av regeringen i början på året förutses det humanitära biståndet ligga kvar på en fortsatt hög nivå.

Regeringen beslutade att förlänga den humanitära strategin för Sudan t.o.m. längst 31 december 2003. Under innevarande år kommer resultatredovisningen av biståndet att utvecklas ytterligare och analysen av principiella frågeställningar kring bistånd och konflikt att fördjupas.

Näringslivets roll i samband med humanitära katastrofer får ökad uppmärksamhet. I Afghanistan stöttade svenska företag FN:s humanitära operation med en uppskattad insats för mobiltelefoni. Det ökade intresset från näringslivet bör tas tillvara och samarbetet mellan svenskt näringsliv och de humanitära organisationerna fördjupas ytterligare.

Genom anslaget finansieras insatser inom konflikthantering. Över 80 procent av Sidas 21 viktigaste länder år 2000 befinner sig i väpnad konflikt eller i en fredsbyggande fas. En tydlig konfliktmedvetenhet är därför central för biståndet. DAC:s riktlinjer för bistånd i konfliktsituationer har varit en utgångspunkt för Sidas egna strategier för stöd till konfliktförebyggande och fredsfrämjande verksamhet. En översiktstudie har genomförts i syfte att stärka Sidas förmåga att integrera ett konfliktperspektiv vid insatser i konfliktområden. Studien kom fram till att antalet insatser inom konflikthanteringsområdet ökat markant under de senaste åren. Afrika och Europa dominerar, med dialogfrämjande insatser som framträdande stödform.

Öväntat stora humanitära behov har de senaste åren lett till att Sida genom omdisponeringar fått tillföra ytterligare medel till det humanitära anslaget. Förutsedda minskade utbetalningar efter Mitch-insatsen motiverade en minskning av årets humanitära anslag till 930 miljoner kronor. Nya oväntade behov i form av massivt flyktingåtervändande i Afghanistan, hotande svältkatastrof i södra Afrika och försämrad humanitär situation i Västbanken och Gaza har dock redan tidigt under innevarande budgetår tvingat fram nya omdisponeringar. Framöver förväntas livsmedelskrisen i södra Afrika ta ytterligare stora medel i anspråk, liksom även re-integreringen av flyktingar i Afghanistan. Den nya situationen i Angola har öppnat för nya möjligheter att nå ut till internflyktingarna och stödja landets fredsprocess. Det allvarliga humanitära läget på de ockuperade områdena kvarstår. Sidas totala engagemang inom området konflikthantering har ökat, vilket påverkar utrymmet på anslaget.

Enskilda organisationer

Tabell 3.8 visar den totala volymen som går till enskilda organisationer.

Tabell 3.8 Utvecklingssamarbete genom enskilda organisationer		
Miljoner kronor		
	2000	2001
Svenska enskilda organisationer	1 615	1 676
Lokala och internationella enskilda organisationer	1 297	1 454
Summa	2 912	3 130

Målet för verksamhetsgrenen Enskilda organisationer är att främja utvecklingen av ett livskraftigt och demokratiskt civilt samhälle och stärka lokala samarbetsorganisationer i utvecklingsländer genom stöd till samarbete och erfarenhetsutbyte mellan svenska enskilda organisationer och lokala organisationer i dessa länder. Sida skall verka för att de svenska enskilda organisationerna betonar organisations- och kunskapsuppbyggnad samt lokal kompetensutveckling.

Det civila samhällets organisationer spelar en betydande roll inom utvecklingssamarbetet och kan bidra till att minska fattigdomen genom bl.a. ekonomisk-social verksamhet, opinionsbildning och genom att bidra till demokratisering. Genom stöd till svenska enskilda organisationer vill regeringen bidra till utvecklingen av väl fungerande organisationer och organisationsformer i utvecklingsländerna. De svenska enskilda organisationerna har erfarenheter av förenings- och verksamhetsutveckling, liksom i många fall av internationell opinionsbildning, som kan vara till nytta också för organisationerna i utvecklingsländerna. Enskilda organisationer kan genom påverkans- och stödarbete på ett effektivt sätt lokalt och globalt medverka i arbetet för att minska fattigdomen.

Delposten för stöd till enskilda organisationer omfattar endast medel för insatser som initieras och planeras av de svenska enskilda organisationerna själva. Utöver detta beslutar Sida om insatser där organisationerna anlitas som genomförare. Genom verksamhetsgrenen finansierades år 2001 utvecklingsinsatser i mer än 100 länder via tolv större svenska enskilda organisationer med vilka Sida bedriver ett långsiktigt samarbete baserat på fleråriga så kallade ramavtal. Av organisationerna med ramavtal fungerar fem som kanaler till mindre svenska enskilda organisationer. Inom verksamhetsgrenen fortsätter även under år 2001 förskjutningen från den traditionellt största sektorn – undervisning – mot insatser med fokus på mänskliga rättigheter och demokrati.

Sidas roll är att i dialog med de svenska enskilda organisationerna stödja deras arbete med att kvalitetssäkra verksamheten på såväl policy- som metodnivå. Detta görs bl.a. i samband med beredningar, uppföljningar och resultatanalyser. Genom systemrevisioner och kapacitetsstudier medverkar Sida till att förbättra metoder för styrning och kontroll.

Under 2001 har det tidigare påbörjade metodarbetet, syftande till att finna former för att mäta resultat av stöd till organisations- och kapacitetsuppbyggnad hos lokala samarbetsorganisationer fortsatt. Inom ramen för detta arbete har utformandet av en modell för organisationsanalys slutförts.

I enlighet med regleringsbrevet för år 2001 har ett förslag till kriterier för urval av ramorganisationer utarbetats av Sida. Sida skall under år 2002 fullfölja det inledda arbetet och redovisa kriterierna senast den 1 oktober. Nya ramorganisationer kan på sikt komma att tillföras ramorganisationenkretsen som ett resultat av arbetet med urvalskriterier. Dialogen mellan enskilda organisationer och Sida om det civila samhällets roll i utvecklingssamarbetet har fortsatt i samband med ett antal studier som genomförts i anslutning till utarbetandet av urvalskriterier. Studierna behandlar frågor kring biståndets roll i framväxten av det civila samhällen i syd, statens och de enskilda organisationernas samarbete i internationellt utvecklingssamarbete samt trender i det civila samhället. Ett seminarium, som behandlade frågor kring de tre studierna, hölls under våren år 2001 med företrädare för svenska enskilda organisationer.

I augusti år 2001 arrangerade Sida en konferens på temat De enskilda organisationernas roll i samhällen i förändring. Representanter för 75 asiatiska och 75 svenska enskilda organisationer deltog. Konferensen resulterade i att nya kontakter knöts mellan Asien och Sverige. Önskemål uttrycktes att en uppföljande konferens med liknande inriktning skall hållas i Asien. Förslaget att anordna en konferens där asiatiska och svenska enskilda organisationer skulle mötas har sitt ursprung i regeringsskrivelsen för en svensk Asienstrategi inför 2000-talet.

De enskilda organisationerna spelar också en viktig roll i att bidra till information och opinion kring utvecklingsfrågor i Sverige. Under 2001 har bidrag för information i Sverige förmedlats till 31 organisationer. Under 2001 har nya anvisningar för enskilda organisationers informationsarbete med bidrag från Sida utarbetats. De nya anvisningarna ser i större utsträckning än tidigare till de specifika roller de enskilda organisationerna har i informations- och bildningsverksamheten i Sverige.

Regeringen fattade i maj 2001 beslut om att inrätta ett idé- och utbildningsinstitut i Härnösand. Institutet skall fokusera sin verksamhet

på det civila samhällets roll i utvecklingsfrågor och vänder sig främst till svenska organisationer och folkrörelser.

Information, rekrytering och resursutveckling/Övrigt

Målet för informationsverksamheten är att bidra till att öka kunskaperna om och intresset för globala utvecklingsfrågor och långsiktigt utvecklingssamarbete hos allmänheten i Sverige, samt att främja en debatt om dessa frågor.

Den svenska biståndsviljan är fortsatt hög och ligger kvar på samma nivå som år 2000; 84 procent tycker att det är viktigt att Sverige bidrar till utveckling i u-länderna. Samtidigt tror 68 procent att det inte skett några stora förbättringar i u-länderna de senaste 30 åren (70 procent 2001 och 65 procent 1999). Det är vanligare bland högutbildade att tro att få förbättringar skett. Mätningar om inställningen till det övergripande Millennieutvecklingsmålet att halvera fattigdomen till 2015, visar att 93 procent tycker det är viktigt att Sverige gör ansträngningar för att målet ska nås, medan 86 procent inte tror att man kommer att lyckas nå målet. Resultaten kan delvis förklaras av den starka fokuseringen på elände, krig och konflikter i mediabilden av u-världen.

Fattigdomsfrågorna har lyfts fram tydligare i informationen mot allmänheten. Utgångspunkten är de internationellt antagna Millennieutvecklingsmålen. Sida lyfter i årligt återkommande informationssatsningar fram de olika Millennieutvecklingsmålen och dess koppling till fattigdom. 2001 års tema var utbildningens roll för fattigdomsbekämpning och årets tema är hälsa. Satsningen kulminerar i en konferens på Världsfattigdomsdagen i oktober. Förra året nåddes ca två miljoner mediekonsumenter av inslagen runt konferensen. Samtidigt spreds en särskild bilaga via dagspress och särskild annonsering gjordes i TV4. En webbsajt på temat skapades och fattigdomsbekämpning lyftes också fram i lärarfortbildning.

Uppföljning visar att satsningen varit effektiv. 44 procent av de tillfrågade hade uppmärksammat informationen och andelen svenskar som prioriterar utbildningens roll för fattigdomsbekämpning ökade från 33 till 38 procent.

Att synliggöra utvecklingssamarbetets möjligheter och att visa på fattigdomens orsaker är

en fortsatt viktig uppgift för Sida. Särskild uppmärksamhet skall ges Millennieutvecklingsmålen. Informationen skall rikta sig mot hela samhället med ungdomar som en särskilt prioriterad grupp.

Sidas roll är, förutom att informera om det svenska utvecklingssamarbetet, att skapa förutsättningar för andra aktörer i informationsarbetet. I det senare ingår utbildning, bidrag och kompetensutveckling. För att förbättra informationen om det multilaterala samarbetet och EU:s utvecklingssamarbete, har Sida nu givit personal särskild utbildning om sådana frågor. I informationscentret planeras två datorer att bara vara uppkopplade mot FN respektive EU för att underlätta informationssökning om dessas verksamhet.

Rekrytering och resursbasutveckling

Målet för verksamheten inom rekrytering och resursbasutveckling samt utbildning är att aktivt verka för att öka andelen kvalificerad svensk personal i prioriterade internationella organisationer samt EU:s institutioner. Vidare är målet att utvidga, utbilda och öka utnyttjandet av den svenska resursbasen i det bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet. Utvecklingen av resursbas och utnyttjande av svensk expertis på området demokrati och mänskliga rättigheter ges hög prioritet. Utöver arbetet med de generella programmen, riktade mot den svenska resursbasen, prioriterar Sida även insatser för att stärka kompetensen hos de aktörer, exempelvis myndigheter, konsultföretag och andra organisationer, som är engagerade i svenskt utvecklingssamarbete.

Programmet för Junior Professional Officer (JPO) är ett viktigt instrument för att öka andelen svensk personal i internationella organisationer. JPO-instrumentet utgör även fortsatt det största resursbasprogrammet med mer än 80 miljoner kronor. Det totala antalet anställda inom JPO-programmet fortsatte att öka under år 2001. Även rekryteringen av bilaterala biträdande experter (BBE) har ökat. Under 2001 tillsattes 14 nya tjänster, vilket är en ökning med 50 procent mot tidigare år.

Under året började det nyinrättade utbytesprogrammet Linneus-Palme att genomföras. Efterfrågan på programmet har varit stort. Vad gäller programmet Minor Field Studies (MFS) låg antalet deltagare år 2001 på en likvärdig nivå

som under år 2000. Linneus-Palme programmet administreras av internationella programkontoret och under en försöksperiod gäller detta även programmet för Minor Field Studies. Ytterligare ett utbytesprogram som påbörjades 2001 är "Utbyten inom utvecklingssamarbete – en metod för internationalisering". Syftet är att ge nya grupper ur det svenska samhället möjlighet till internationell utbytesverksamhet med utvecklingsländer. Kommunförbundet/SALA IDA och ungdomsstyrelsen administrerar verksamheten under en försöksperiod på tre år.

I januari 2001 bildades på Sida en grupp med syfte att förstärka arbetet med rekrytering till FN och andra prioriterade organisationer. Gruppen har inlett ett arbete med att ta fram en tydlig strategi för verksamheten.

3.5.2.1 Samarbetet med länder och regioner

Afrika

Konflikter har försvårat utvecklingen och förvärrat fattigdomen i Afrika. Det gäller t.ex. Angola, Demokratiska Republiken Kongo, Etiopien/Eritrea, Sudan och Mano River-området (Sierra Leone, Liberia och Guinea) och på nytt Elfenbenskusten. Ett fredsavtal har dock slutits mellan Etiopien och Eritrea och andra konflikter närmar sig sin lösning. Trots att underliggande motsättningar kan komma att bestå finns det därför positiva faktorer att ta fasta på. De afrikanska organisationernas ökande ansvarstagande är exempel på detta liksom samarbetet mellan FN och dessa organisationer. Utifrån en gemensam ståndpunkt om förebyggande, hantering och lösning av konflikter i Afrika bidrar också EU till att lösa konflikter i Afrika.

Sverige strävar efter att stärka afrikanska regionala och subregionala organisationers förmåga att förebygga och hantera konflikter. Inom ramen för utvecklingssamarbetet fortsätter Sverige att bidra till att stävja orsakerna till konflikter och uppmärksammar detta bl.a. då landstrategier utarbetas. Ökad uppmärksamhet kommer att ägnas s.k. postkonfliktsituationer då fredsavtal slutits men det finns behov av politiskt och ekonomiskt stöd för att stabilisera utvecklingen.

Den djupa fattigdomen präglar alltjämt Afrika. Hiv/aids drabbar många afrikanska länder hårt och är inte längre en isolerad hälsofråga utan ett brett hot mot utvecklingen. För att uppnå Millenniedeklarationens mål att halvera andelen fattiga och uppnå deklarationens sociala mål behövs bl.a. en tillväxttakt om sju procent per år jämfört med ca fyra procent för närvarande. En rad afrikanska länder genomför emellertid reformer som kan bidra till att få upp tillväxten och frigöra resurser för investeringar och social utveckling. För svenskt utvecklings-samarbete är det en central uppgift att stödja sådana reformer. Det partnerskapsinriktade samarbetet bör därför utgå från de strategier för att bekämpa fattigdomen som våra samarbetsländer utarbetar. Ökad betoning på insatser för att stärka uppbyggnaden av samarbetsländernas egna institutioner och kompetens måste vara viktiga inslag i samarbetet liksom ökad användning av sektor- och budgetstöd. Det är angeläget att Sida gör upp en plan för hur sektor- och budgetstöd i ökad utsträckning kan användas i samarbetet med afrikanska länder.

Södra Afrika står inför sin allvarligaste livs-medelskris på tio år. Omkring 14 miljoner människor beräknas vara i akut behov av livs-medel fram till mars 2003 i Zimbabwe, Malawi, Zambia, Moçambique, Lesotho och Swaziland. Det handlar om en komplex katastrof – en kombination av klimat samt politiska och ekonomiska faktorer. Konfiskationen av stora lantegendomar i Zimbabwe hotar landets livs-medelsförsörjning för lång tid framöver. Livs-medelskrisen förvärras av det genomslag som hiv/aids har i regionen. Sverige har svarat generöst på FN:s samlade appell och står beredd att bidra med fortsatta insatser.

En mindre grupp afrikanska länder presenterade 2001 en egen sammanhållen vision om Afrikas utveckling och de åtgärder som krävs för att påskynda utvecklingen – New Partnership for Africa's Development (NEPAD). Grundtanken är att afrikanska länder måste ta ansvaret för sin egen utveckling. Det långsiktiga målet är att utrota fattigdomen och stoppa Afrikas marginalisering i globaliseringsprocessen. Centralt är betoningen på bättre politisk och ekonomisk samhällsstyrning. Man förutser ett nytt partnerskap med i-länder och internationella organisationer som skall bygga på ökat

marknadstillträde, mer bistånd och privata investeringar samt skuldlettningar. För NEPAD bred uppslutning kan initiativet bidra till att vända Afrikas utveckling. Regeringen uppmärksammar därför möjligheterna att bidra till att NEPAD genomförs framförallt genom insatser på nationell nivå men även genom stöd till regionalt samarbete.

Regeringen presenterade 1998 för riksdagen en skrivelse om en förnyad svensk Afrikapolitik (skr 1997/98:122). Under det senaste året har en uppföljning av skrivelsen gjorts och presenterats i departementspromemorian "Afrika i förändring – en uppföljning av regeringens Afrikaskrivelse" (Ds 2002:36). Denna rapport ger en bild av utvecklingen i Afrika under senare år och några av de grundläggande utvecklingsproblem som afrikanska länder står inför. Vidare redovisas hur den svenska politiken utvecklats för att genomföra intentionerna i Afrikaskrivelsen. Det gäller sådana områden som fattigdom och tillväxt, demokrati, mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning, fred och säkerhet, hiv/aids samt naturresurser och miljö. Afrika i EU-samarbetet, Afrika och den internationella handeln och ökat regionalt samarbete är andra områden som uppmärksammas. Det gäller också att fortsätta utveckla samarbetet i partnerskapsformer, öka det ekonomiska utbytet med Afrika och bredda samhällskontakterna mellan Sverige och Afrika ytterligare. Sammanfattningsvis visar rapporten att det är angeläget att fortsätta stärka samarbetet med Afrika på en rad områden.

Den vikt regeringen tillmäter stödet till Afrika återspeglas också i anslagsutvecklingen. I stabila länder där förutsättningar finns för partnerskap baserat på en gemensam värdegrund ökar samarbetet. I länder med mer osäkra förhållanden blir samarbetet mer begränsat med en blandning av insatser som syftar till att förstärka reformprocesser, främja demokrati, motverka konflikter och tillgodose grundläggande sociala behov. Stöd till regionalt samarbete kommer att öka.

Förutsättningarna för utvecklingssamarbetet i delar av Västafrika är goda. Arbete med en strategi för samarbetet i regionen inleds under 2002. Det bilaterala utvecklingssamarbetet med Mali och Burkina Faso fördjupas och stöd till Guinea-Bissau fortsätter. I Nigeria fortsätter stöd till stärkande av demokrati och mänskliga rättigheter. Stor vikt läggs vid humanitärt stöd i

Sierra Leone, Liberia och Guinea. Möjligheterna att ge stöd till ökad regional integration kommer att undersökas.

Fredsprocessen i Stora sjöregionen (Burundi, Rwanda och Demokratiska Republiken Kongo) utvecklas långsamt positivt men något avgörande genombrott har ännu inte skett. Grundtanken i regeringens strategi för regionen, dvs. att fördjupa engagemanget där den politiska utvecklingen tillåter det, har därför ej kunnat realiseras. Konflikterna innebär oerhört mänskligt lidande och även om läget stabiliseras kommer humanitärt bistånd att utgöra en central del av det svenska biståndet.

Kriget mellan Etiopien och Eritrea ledde till en kraftig neddragning av det svenska biståndet till Etiopien. Förutsättningarna har nu ändrats och Etiopien har därutöver lagt fram en ambitiös fattigdomspolitik. Mot den bakgrunden förutses regeringen fastställa en landstrategi för utvecklingssamarbetet med Etiopien under hösten med ett ökat bistånd som en följd.

Kriget ledde till att Sverige drog ner biståndet också till Eritrea. Den politiska utvecklingen i Eritrea mot ett ökat totalitärt styre innebär att förutsättningarna för långsiktigt utvecklingssamarbete f.n. inte föreligger.

Det långvariga inbördeskriget i Angola har av allt att döma nått sitt slut och en mödosam fredsprocess har inletts. De stora humanitära behoven kvarstår under överskådlig tid och insatser kommer att krävas för att stärka freden, respekten för de mänskliga rättigheterna, demokrati och återuppbyggnaden av landet. Regeringen avser att stödja denna process. Det mer långsiktiga utvecklingssamarbetet blir avhängigt den angolanska regeringens vilja att föra en utvecklingspolitik för minskad fattigdom. En landstrategi för det svenska samarbetet förutses bli fastställd i slutet av år 2002.

Moçambique är en av de största mottagarna av svenskt bistånd. Samarbetet vägleds av en landstrategi för perioden 2002-2006 inriktad på demokratisk samhällsutveckling och uthållig ekonomisk tillväxt för att höja de fattigas levnadsnivå.

Ugandas utvecklingspolitik har en tydlig inriktning på att bekämpa fattigdom genom att främja tillväxt och stärka utbudet av sociala tjänster. Ett alltmer öppet politiskt klimat hämmas dock av det system som bygger på en enda politisk rörelse och som hindrar fri utbildning. Ett ökat biståndssamarbete förutses

men görs avhängigt årliga konsultationer med Ugandas regering.

Politisk och ekonomisk stabilitet tillsammans med fattigdomsinriktad utvecklingspolitik innebär att förutsättningarna för ett fortsatt gott samarbete med Tanzania är goda.

I Kenya förutses allmänna val hållas mot slutet av 2002 och en ny president kommer att väljas. Det svenska biståndssamarbetets inriktning och volym får bedömas utifrån vilka åtgärder som landets nya ledning kommer att ta för att övervinna problem med korruption samt förmågan att föra en fattigdomsinriktad politik. Under år 2002 inleds en ny landsstrategiprocess.

Zimbabwe gick till presidentval i mars 2002. Valet präglades av våld mot oppositionen, oegentligheter och av allt att döma rent valfusk och fördömdes av EU samt det internationella samfundet. Redan i januari 2001 avbröt Sverige utvecklingssamarbetet med Zimbabwes regering. Samarbetet genom oberoende organisationer fortsätter och syftar till att främja en demokratisk samhällsutveckling och respekt för mänskliga rättigheter. Stödet för bekämpning av spridningen av hiv/aids fortsätter också.

Zambia höll i december 2001 president-, parlaments- och lokalval. Valprocessen rönt kritik och är föremål för domstolsprövning. Den nya regeringen har dock gjort åtaganden i kampen mot korruption och vad gäller fattigdomsbekämpning. Givarsamfundet fortsätter att noga följa utvecklingen i Zambia. En landstrategi för utvecklingssamarbetet med Zambia håller på att utarbetas.

Samarbetet mellan Sverige och Sydafrika har utvecklats till ett brett partnerskap vilket återspeglas av det arbete som utförs inom ramen för en bilateral kommission. Under år 2002 inleds en ny landstrategiprocess som innebär en översyn av utvecklingssamarbetets omfattning och inriktning. Målet är att biståndet till Sydafrika på sikt skall övergå i andra former av samarbete.

När utvecklingssamarbetet med Namibia inleddes efter självständigheten 1990 var utgångspunkten att biståndet skulle fasas ut inom en femtonårsperiod p.g.a. landets relativa rikedom. Mot den bakgrunden kommer en översyn av samarbetet att göras i den landstrategiprocess som påbörjas under 2002.

Regionalt samarbete är centralt för att främja politisk stabilitet och ekonomisk utveckling. Intresset för sådant samarbete har ökat i Afrika. Regeringen har antagit en fördjupad strategi för

svenskt stöd till regionalt och subregionalt utvecklingssamarbete i Afrika söder om Sahara för perioden 2002-2006. Det gäller bl.a. ökat stöd till samarbete beträffande konfliktförebyggande och konflikthantering, ekonomiskt samarbete och integration samt gemensam infrastruktur och naturresurser. Strategin ger möjligheter att bidra till utvecklingen av s.k. regionala kollektiva nyttigheter

Demokrati och mänskliga rättigheter i Afrika

Bilden av demokrati och respekt för de mänskliga rättigheterna i Afrika är långt ifrån entydig. Den politiska kartan visar prov på auktoritära och semiauktoritära stater präglade av politiskt förtryck men också på länder med folkvalda regeringar och fungerande opposition. Ett dynamiskt samhällsliv med öppen debatt brottas på många håll med en auktoritär politisk kultur, ofta förstärkt av en traditionell syn på manligt ledarskap.

De demokratiska processerna i Afrika har att övervinna starkt rotade uppfattningar om innebörden av politisk verksamhet och om statsmaktens roll och användbarhet. Det politiska livet i många afrikanska länder kretsar kring lojalitet mot den egna gruppen snarare än kring ideologier eller politiska program. I politiska system baserade på klientelism blir korruptionen en närmast oundgänglig del.

I dessa politiska skeenden dras många förvaltningar alltjämt med tungrodd kolonial tradition eller är institutionerna så svaga att de inte förmår stå emot tendenser till godtyckligt styre. Många länder har ett oberoende rättsväsende men bristfällig kapacitet inom de rättsvårdande myndigheterna gör att rättssäkerheten blir lidande.

Respekten för de mänskliga rättigheterna är på många håll i Afrika fortsatt allvarligt åsidosatta. En viktig orsak är givetvis den likgiltighet som auktoritära politiska ledare på sina håll visar inför den enskildes rättigheter. Men till orsakerna hör också institutionella svagheter inklusive svaga rättssystem och avsaknaden av en demokratisk tradition. I de allvarliga konflikter som fortfarande plågar kontinenten åsidosätts grundläggande mänskliga rättigheter grovt.

Det bör dock framhållas att det afrikanska samfundet har ett relativt väl utbyggt regionalt normsystem för de mänskliga rättigheterna i

huvudsaklig överensstämmelse med de internationella normerna.

Frågan om människohandel, i synnerhet med barn, är ett allvarligt problem i Afrika. Det finns både intresse för frågan och oro över situationen, särskilt i Västafrika. Inom ramen för den s.k. Kairo-processen, dvs. uppföljningen av Afrika-Europa (EU) – toppmötet i Kairo år 2000, är Sverige drivande i utarbetandet av en gemensam handlingsplan för att bekämpa människohandel.

Utvecklingen i Zimbabwe är djupt oroväckande. President Robert Mugabe vann presidentvalet i mars 2002 men det skedde efter en valprocess präglad av systematiskt våld, manipulationer och av allt att döma rent valfusk. För sin politiska överlevnad har han tillgripit ett omfattande förtryck mot misstänkt oppositionella och drivit landet in i armod och ekonomisk kris. Grannländerna har varit starkt engagerade i att lösa krisen i Zimbabwe men frågor har rests i vad mån de tillräckligt hävdad betydelsen av att grundläggande värden respekteras.

I Zambia gav ett omstritt val till resultat att president Mwanawasa har att leva med ett av oppositionen dominerat parlament.

En långsam demokratisering kan skönjas i Etiopien men fortsatt allvarliga övergrepp rapporteras. Utvecklingen i Eritrea inger stor oro. Under det senaste året har president Isaias fängslat politiska meningsmotståndare och journalister och hans maktutövning bär alltmer totalitära drag.

Det politiska livet i Uganda kännetecknas av ökad mångfald men president Museveni enpartimodell framstår alltmer som en tvångströja. Kenya illustrerar väl förhållandet av å ena sidan en livaktig politisk debatt om framförallt konstitutionella frågor och sociala frågor, ett rikt civilt samhälle och allmänna val och å andra sidan ett korrumpert politiskt liv med inslag av strukturerat våld och starka etniska förtecken.

I Västafrika har den demokratiska utvecklingen, med några undantag, varit positiv. Under 2002 har demokratiska val i Mali medfört maktskifte. I Burkina Faso medförde parlamentsvalen en stor framgång för oppositionen och i Sierra Leone hölls de första demokratiska president- och parlamentsvalen efter inbördeskriget.

Under senare år har andra viktiga framsteg gjorts. Militärdiktaturen i Nigeria har ersatts av ett civilt styre under president Obasanjo. I

Sydafrika, Botswana, Moçambique och Tanzania har politiska ledare trätt tillbaka, eller aviserat att de avser göra så, till förmån för en yngre generation. I Senegal och Ghana har den demokratiska processen konsoliderats genom att tidigare statsbärande partier förlorat val, överlämnat makten och nu verkar i opposition.

Asien

Det svenska utvecklingsarbetet med Asien är mångfacetterat medan genomsyras av fattigdomsbekämpning. Genomgående inslag är institutionsuppbyggnad och katalytiskt stöd för reformprocesser. Insatser för god samhällsstyrning, främjandet av mänskliga rättigheter och demokrati samt insatser på miljöområdet är andra centrala element.

Utvecklingsarbetet utgör ett huvudelement i Asienstrategin (rskr.1998/99:61) som riksdagen behandlade våren 1999. Strategin slår fast att utvecklingsarbetet är en betydelsefull dimension av Sveriges relationer med Asien och bör så vara också i framtiden. Under våren 2002 genomfördes en uppföljning av Asienstrategin vilken presenteras i departementspromemorian "Framtid med Asien – en uppföljning av regeringens Asienstrategi" (Ds 2002:24). Uppföljningen analyserar de senaste tre årens utveckling på en rad centrala områden och gör en genomgång av vilka åtgärder som hittills genomförts med anledning av strategins prioriteringar. Därtill presenteras förslag till förändringar och tillägg till den ursprungliga strategin varav flera är direkt relaterade till utvecklingsarbetet.

Uppföljningen konstaterar att utbredd fattigdom kvarstår som Asiens största utmaning. Trots de senaste decenniernas betydande ekonomiska framsteg som lyft miljontals människor ur fattigdom, lever idag två tredjedelar av jordens fattiga i Asien. Det motsvarar ca 750 miljoner människor, varav de flesta är kvinnor och barn. Takten i fattigdomsminskning har emellertid avtagit under senare år vilket främst finner sin förklaring i lägre inkomstillväxt på landsbygden, där en majoritet av de fattiga bor. Befolkningsökningen och effekterna av den finansiella krisen som drabbade Asien 1997 har dessutom inneburit att antalet fattiga ökat under senare år. Om millenniemålet om halverad fattigdom år 2015 ska uppnås måste kampen mot fattigdom vara framgångsrik i Asien, särskilt i Sydasiens där

utmaningen är som störst. För att lyckas krävs en kombination av kraftfulla effektiva inhemska och internationella åtgärder. Det finns flera exempel på länder i Asien där fattigdom har halverats och i det närmaste utrotats på mindre än 25 år (Sydkorea och Malaysia) medan Kina och Vietnam har halverat andelen fattiga bara det senaste decenniet. Det är emellertid viktigt att notera att situationen varierar mycket inom olika regioner, länder och sektorer i Asien. De största framstegen har gjorts i Östasien där antalet fattiga har minskat från 450 miljoner 1990 till 260 miljoner 2000, varav merparten i Kina. Grovt gjorda prognoser visar att Östasien som region är på god väg att uppnå målet om halverad andel fattiga redan inom några år. I Sydasiens, som är den fattigaste regionen i världen räknat i BNP/capita, går utvecklingen dessvärre långsammare. Under de senaste tio åren har antalet fattiga minskat endast marginellt och idag lever närmare en halv miljard fattiga i Sydasiens. Med nuvarande takt kommer Sydasiens inte på långt när att uppnå millenniemålet om halverad andel fattiga år 2015. Särskilt oroande är kvinnornas situation, manifesterad i mycket hög mödradödlighet och låg läskunnighet. Därför är det angeläget att samarbetet med länderna i Sydasiens intensifieras. I de länder där förutsättningarna finns för effektivt stöd till fattigdomsbekämpning förväntas utvecklingsarbetet att öka i omfattning.

Det faktum att huvuddelen av jordens fattiga befolkning finns i Asien motiverar ett substantiellt utvecklingsarbete. Men behov allena är inte en tillräcklig, om än nödvändig, förutsättning för ett långsiktigt utvecklingsarbete. Under senare år har alltmer uppmärksamhet riktats mot effektiviteten i utvecklingsarbetet. Det visar att förutsättningarna för att minska fattigdom och bedriva ett effektivt utvecklingsarbete är gynnsamma i Asien. Bidragande faktorer till detta är en reforminriktad politik, högt inhemskt sparande, makroekonomisk stabilitet, en förhållandevis jämn inkomstfördelning och en väl utvecklad exportsektor. I flera fall, mest påtagligt i Vietnam, har svenska insatser varit ett viktigt katalytiskt stöd till ländernas egna ansträngningar i att minska fattigdomen. Fortgående reformer är emellertid en förutsättning för en gynnsam ekonomisk utveckling, en förbättrad miljö, fördjupad demokratisering och fattigdomsminskning. För att effektivisera insatserna i

fattigdomsbekämpning utarbetar för närvarande ett tiotal låginkomstländer i Asien (Bangladesh, Indonesien, Kambodja, Laos, Mongoliet, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam och Östtimor) nationella fattigdomsstrategier. Erfarenheterna hittills är goda och det samarbete som nu växer fram i exempelvis Vietnam mellan likasinnade givare för att harmonisera biståndet kan tjäna som modell. I takt med att de nationella fattigdomsstrategierna färdigställs kommer de svenska insatserna att anpassas därefter. Sammantaget pekar såväl stora behov som hög effektivitet för ett ökat utvecklingssamarbete med Asien

Uppföljningen konstaterar vidare att spridningen av hiv/aids i Asien har ökat kraftigare än vad tidigare befarats. Smittspridningen är snabb och det finns fortfarande ett oroväckande mönster av förnekning kring sjukdomen från alltför många regeringars sida. Om ingenting görs för att bekämpa den snabbt ökande spridningen i Asien riskerar 40 till 50 miljoner asiater vara smittade år 2025, fler personer än vad som i dag lever med hiv/aids i hela världen. Hiv/aids är med andra ord ett allvarligt hot mot Asiens ekonomiska och sociala utveckling, särskilt som epidemin drabbar den fattiga delen av befolkningen hårdast. En konferens om hiv/aids i Asien hölls i Sidas regi hösten 2001. Den gav impulser till flera konkreta åtgärder för att dels uppmärksamma problematiken och dels bidra till att begränsa spridningen av hiv/aids i Asien. De svenska beskickningscheferna i regionen kommer att uppvakta respektive regeringar för att betona den vikt Sverige fäster vid bekämpande av hiv/aids och uppmuntra regeringarna att vidta kraftfulla åtgärder mot epidemins utbredning bl.a. genom utarbetande av nationella aidsstrategier som regeringscheferna ställer sig bakom. Sida stationerar en regional hiv/aids-rådgivare i Sydasiens fr.o.m. 2003. Kampen mot hiv/aids kommer överlag att ges högre prioritet i utvecklingssamarbetet med Asien.

Uppföljningen visar också att Asien fortfarande är den mest förorenade världsdelen och att miljöproblemen tilltar. Den viktigaste förklaringen är otillräcklig institutionell kapacitet och svag miljöpolitik. För att undvika att miljöskadorna omöjliggör framtida ekonomisk utveckling och urholkar levnadsbetingelserna för miljontals människor fordras ökat miljömedvetande och kraftfulla insatser, i förening

med fattigdomsbekämpande åtgärder och internationellt samarbete. Många av miljöproblemen är gränsöverskridande och åtgärdas bäst genom regionalt samarbete i Asien. Miljöfrågor kommer fortsättningsvis att få stort utrymme i utvecklingssamarbetet.

De stora skillnaderna mellan samarbetsländerna i Asien gör att det konkreta utvecklingssamarbetet har skiftande betoning i olika länder, vilket återspeglas i landstrategierna. Skillnaderna i utvecklingsgrad, med några av världens absolut fattigaste länder i regionen till mer utvecklade ekonomier, återspeglas också i valet av instrument för insatserna som innefattar såväl traditionellt gävobistånd som krediter och garantier. På sikt bör en större andel av samarbetet ske genom sektorstöd och i förlängningen även budgetstöd givet att förutsättningarna för sådant stöd är uppfyllda.

För fem länder – Bangladesh, Kambodja, Laos, Sri Lanka och Vietnam – har regeringen beslutat om fleråriga landstrategier och samarbetsavtal. Landstrategier eller riktlinjer finns för ytterligare åtta länder i regionen; Afghanistan, Filippinerna, Indien, Indonesien, Kina, Mongoliet, Thailand och Östtimor. Under 2002 och 2003 kommer landstrategierna för Indien, Laos, Sri Lanka och Vietnam att förnyas. Utvecklingen i Burma är osäker men beredskap måste finnas för att snabbt kunna öka samarbetet om de politiska förutsättningarna skulle förbättras.

I Sydasiens koncentreras samarbetet sedan länge till Bangladesh, Sri Lanka och Indien. Ett omfattande humanitärt bistånd har sedan 1982 gått till Afghanistan och har haft till huvudsyfte att lindra följderna för den afghanska civilbefolkningen av väpnade konflikter och naturkatastrofer. Trots de svåra förhållandena i landet har insatserna som inriktats på bl.a. utbildning och hälsovård till stor del kunnat genomföras. Regeringen antog i januari 2002 en strategi för humanitärt stöd och utvecklingssamarbete med Afghanistan. För åren 2002-2004 beräknas det svenska biståndet till landet uppgå till mellan 750 miljoner och en miljard svenska kronor, Afghanistan beräknas därmed bli ett av de större mottagarländerna i Asien. Huvuddelen ska ägnas åt insatser i fråga om sociala sektorer och infrastruktur. En ny landstrategi för Bangladesh antogs 2001, som förutom en fortsatt betoning av fattigdomsbekämpning genom insatser inom hälsovård och undervisning

också innehåller en nysatsning på decentralisering och ekonomisk utveckling. För Indien har arbetet med en ny landstrategi inletts. I Sri Lanka har hoppet om fred ökat i och med att avtal om vapenvila slöts i februari 2002 vilket skulle kunna leda till nya, mer gynnsamma förutsättningar för samarbetet.

I Sydostasien dominerar det långsiktiga samarbetet med Vietnam, Laos och Kambodja. En ny landstrategi för Kambodja antogs i början av 2002. Decentralisering och landsbygdsutveckling, grundutbildning samt demokratisk samhällsstyrning kommer att vara de framtida huvudområdena. I Vietnam kommer samarbetet fortsatt inriktas på insatser för fördjupade strukturella och institutionella reformer på det ekonomiska och sociala området liksom till demokratistöd och miljösamarbete. Därutöver kan budgetstöd utgå om förutsättningarna för sådant stöd uppfylls. Målet för samarbetet med Laos är att minska fattigdomen på landsbygden och att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Utvecklingen på dessa områden går långsamt i Laos och vilka medel som är mest ändamålsenliga för att uppnå målet i samarbetet kommer att behandlas i den nya landstrategin som ska presenteras under 2003. Sverige verkar aktivt inom olika internationella fora för en återgång till demokrati i Burma. Utvecklingssamarbetet är till volym av ringa omfattning men innefattar stöd till de krafter som verkar för en demokratisk utveckling samt stöd till burmesiska flyktingar i Thailand. Stöd till projekt för att motverka spridningen av hiv/aids är under beredning. Sverige kommer att undersöka de möjligheter som finns för utökad humanitärt bistånd. En förutsättning för utökad stöd är konkreta framsteg i försoningsprocessen.

Det svenska samarbetet med Östtimor har främst gått till återuppbyggnad av förvaltningen samt som humanitärt stöd. En landstrategi för det självständiga Östtimor har antagits. Utgångspunkten är att huvuddelen av samarbetet fortsatt skall ske genom multilaterala kanaler. Därutöver kan budgetstöd komma ifråga om förutsättningarna för sådant stöd är uppfyllda.

I Thailand, Filippinerna och Indonesien dominerar det kontraktsfinansierade tekniska samarbetet, en samarbetsform som i hög grad är efterfrågad och kräver en svensk samarbetspartner. Utbetalningstakten och tillflödet av nya projektidéer har stagnerat. Mot bakgrund av

att antalet fattiga människor ökat i dessa länder de senaste åren finns det anledning att överväga nya och mer proaktiva former för utvecklingssamarbetet. Uppföljningen av Asienstrategin föreslår t.ex. att Sverige i dessa länder i större utsträckning samfinansierar projekt med de multilaterala utvecklingsbankerna. I Filippinerna och Indonesien bör, som fastslagits i landstrategierna, fler insatser på demokratiområdet kunna initieras.

I Nordasien regleras samarbetet med Kina genom en ny landstrategi med fokus på mänskliga rättigheter, utveckling av rättsväsendet, jämställdhet och miljö. Miljösamarbetet med Kina kommer ytterligare förstärkas genom det nyligen tecknade samförståndsavtalet mellan naturvårdsverket och den kinesiska centrala miljömyndigheten SEPA. Även för Mongoliet finns en ny landstrategi med inriktning på fattigdomsbekämpning genom stöd till reformprocesser och institutionsutveckling. Utvecklingen på den koreanska halvön gör det angeläget att stödja fredsprocessen. Insatserna i Nordkorea har tidigare dominerats av humanitärt bistånd men under senare år har en gradvis förskjutning skett till att omfatta mindre utbildningsinsatser och kapacitetsbyggande. Deltagare från Nordkorea medverkar regelbundet i Sidas internationella kurser, där ungefär 800 asiater deltar varje år.

Vid sidan av det bilaterala utvecklingssamarbetet bidrar Sverige även till olika projekt inom ramen för Asia Europe Meeting (ASEM). Exempelvis har Sverige tillsammans med Thailand och Filippinerna tagit initiativ för att bekämpa människohandel. Genom ASEM Trust Fund kommer Sverige att bidra till fas 2 med 10 miljon kronor för tekniskt bistånd till reformer inom finans- och företagssektorerna i de länder som drabbades av Asienkrisen. Inom ramen för ASEM kommer Sverige också att bidra med 1 miljoner kronor, varav hälften finansieras med medel från utvecklingssamarbetet, till fas 2 av ASEF (Asia Europe Foundation), för att finansiera projekt på kulturens område.

Demokrati och mänskliga rättigheter i Asien

Trenden mot gradvis ökad öppenhet och demokrati i Asien kan sägas ha fortsatt under de senaste åren. I Indonesien har ett demokratiskt styrelseskick vuxit fram, och under 2002 etablerades Östtimor som en självständig stat

grundad på demokratiska principer. Utvecklingen i Afghanistan har medfört dramatiska förändringar. Talibanregimen har störtats och en administration etablerats under Karzai, som av det nationella rådet loya jirga utsetts till president. Även om riskerna för bakslag är uppenbara finns förhoppningar om att den utveckling som inleddes med Bonnöverenskommelsen i december 2001 ska komma att ändra landets färdriktning och resultera i en demokratisk regering. I Pakistan har militärregeringen under general Musharraf utlovat demokratiska val i oktober 2002. Det finns dock alltjämt anledning att se med oro på militärens fortsatta inblandning i det politiska livet, inte minst i ljuset av att konflikten Indien-Pakistan.

Kina, Laos och Vietnam styrs alltjämt av enväldiga kommunistpartier, men positiva strukturella förändringar på det ekonomiska, rättsliga och sociala planet har medfört standardhöjning för stora delar av befolkningen och människors privata sfär har vidgats påtagligt. Respekten för de mänskliga rättigheterna uppvisar dock fortfarande stora brister. I Taiwan har demokratin fortsatt att befästas i demokratiska val till presidentämbetet och lagförsamlingen. Även i Mongoliet har det demokratiska systemet bestått, trots stora sociala och ekonomiska påfrestningar i övergången till marknadsekonomi. I Burma har Aung San Suu Kyi frigetts från sin långvariga husarrest, men militärregimen behåller ännu sitt grepp om landet. I diktaturens Nordkorea har vissa öppningstendenser mot omvärlden kunnat skönjas men förhållanden vad gäller respekten för mänskliga rättigheter är fortsatt djupt otillfredsställande.

Stöd till demokrati och främjande av de mänskliga rättigheterna är ett viktigt inslag i det svenska utvecklingsarbetet med länderna i Asien. I landstrategierna för utvecklingsarbetet med Kina, Vietnam, Laos, Kambodja, Thailand, Indonesien, Filippinerna och Mongoliet har demokrati och mänskliga rättigheter en central plats. Betoningen ligger på institutionsuppbyggnad och förstärkning av reformprocessen, t.ex. genom stöd till reform av rättsväsendet. Sådant samarbete har inletts med bl.a. Vietnam, Kina, Laos, Kambodja och Indonesien. Raoul Wallenberginstitutet i Lund har utbildat asiatiska statstjänstemän och andra nyckelpersoner, såsom åklagare och poliser, i mänskliga rättigheter och tillämpning av det

internationella regelverket. I Kina leder Raoul Wallenberginstitutet ett samarbetsprojekt som är inriktat på MR-undervisning på kinesiska högskolor och samarbete med kinesiska åklagarväsendet. Sverige bidrog med valobservatörer till kommunalvalet i februari 2002 i Kambodja och till parlamentsvalen 2001 respektive presidentvalet 2002 i Östtimor. Sverige gav även ett större bidrag till "Partnership for Governance Reform" i Indonesien. Biståndsinsatser för fred och demokrati i Sri Lanka har bl.a. omfattat stöd till lokala fredsfrämjande initiativ och utsatta grupper i konflikten mellan regeringen och den tamilska rörelsen LTTE.

Det svenska utvecklingsarbetet har även uppmärksammat kvinnors villkor. I landstrategierna för Bangladesh, Vietnam, Kina, Mongoliet, Laos och Kambodja har kvinnors roll för att motverka fattigdom och våld i hemmet lyfts fram. Sverige har även verkat för att de internationella finansiella institutionernas verksamhet ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. I Sydostasien stöder Sverige genom Sida projekt inom ESCAP (FN:s ekonomiska och sociala kommission för Asien och Oceanien) för att skapa ökad medvetenhet om människohandel. Handel med kvinnor och barn för framförallt prostitution, giftermål och arbetskraft är ett allvarligt problem i många delar av Asien. I Sydasiens stöder Sverige Rädda Barnens arbete för att främja barnens rättigheter, minska mödradödligheten, hjälpa barn i behov av särskilt skydd, förhindra spridningen av hiv/aids bland unga och hjälpa kvinnor och barn som drabbats av katastrofer och väpnade konflikter. Sverige stöder även Rädda Barnens arbete med inriktning på flyktingfrågor i Afghanistan och Pakistan och på att förhindra barnarbete i Bangladesh. Tillsammans med Thailand och Filippinerna tog Sverige under hösten 2000 ett initiativ till intensifierat samarbete mellan Asien och Europa inom ramen för ASEM (Asia Europe Meeting) för att bekämpa människohandel. Vid utrikesministermötet 2001 i Peking antogs en handlingsplan med fokus på förebyggande insatser, lagföring och stöd till brottsoffer. Sverige kommer att verka för att handlingsplanen följs upp genom seminarier och olika studier.

Mellanöstern och Nordafrika

Utvecklingssamarbetet med Mellanöstern och Nordafrika har, Västbanken-Gaza undantaget, liten omfattning alltsedan biståndets början på 60-talet. Detta beror främst på att länderna ligger på en relativt högre inkomstnivå än flertalet av Sveriges programländer. Huvuddelen av detta utvecklingssamarbete utgörs därför av kontraktfinansierat tekniskt samarbete (KTS), s.k. U-krediter och internationella kurser (IK) samt i förekommande fall humanitärt bistånd och bistånd genom enskilda organisationer. Samarbetet omfattar Algeriet, Egypten, Iran, Jordanien, Libanon, Marocko, Syrien, Jemen och Tunisien. Det humanitära biståndet till befolkningen i Irak är omfattande.

Sveriges medlemskap i EU har inneburit ett ökat fokus på regionen som sådan och inte minst ökat efterfrågan på utvecklingssamarbetet med regionen – en region där Sverige har få erfarenheter av bistånd. Därmed uppstod ett behov av strategier och riktlinjer för utvecklingssamarbetet med Mellanöstern och Nordafrika, som inte funnits tidigare. Sida företräder Sverige i EU kommissionens biståndsförvaltande kommittéer, bl.a. i den s.k. MED-kommittéen som behandlar EU:s omfattande Medelhavs-bistånd. Det svenska utvecklingssamarbetet ska generellt sett vara finansiellt begränsat och kräva mindre administrativa resurser än övriga regioner, såväl i fält som i Stockholm. Enligt MENA studien (ds 1999:63) skall det bilaterala utvecklingssamarbetet med regionen ges en inriktning mot två huvudområden; främja demokrati och respekten för de mänskliga rättigheterna, särskilt ökad jämställdhet samt främja fred och säkerhet. Sida har tagit fram ett dokument med operationella riktlinjer för utvecklingssamarbetet med regionen: ”Förhållningssätt för Sidas utvecklingssamarbetet med Mellanöstern och Nordafrika”.

Förhållningssättet fastställdes av Sidas generaldirektör i april 2002 (GD 41/02) och gäller t.o.m. december 2004.

Konfliktbilden och bristerna ifråga om respekten för demokratiska och andra rättigheter utgör strukturella hinder för regionens utveckling. Tillsammans innebär dessa faktorer att utvecklingssamarbetets koppling till fattigdomsmålet bör ges en något annorlunda inriktning än i andra regioner. Samarbetet bör därför primärt utgå från den fattigdom i bred

mening som rättighetsinskränkningar innebär. Det även framledes begränsade bilaterala utvecklingssamarbetet i regionen samt avsaknaden av fältpersonal medför att Sverige och Sida måste förlita sig på andra metoder än bilaterala insatser.

Sverige är en stor givare till ett antal multilaterala organ, bland annat UNDP och UNICEF. Ett långsiktigt multibistånd genom t.ex. UNDP bör övervägas i frånvaron av ett bilateralt bistånd inom ”governance”-området.

Trots att KTS utgår från samarbetsländernas egen efterfrågan och därmed är svårt att styra mot vissa sektorer, finns det möjligheter att genom t.ex. dialogen med ländernas planeringsmyndigheter inrikta samarbetet mot de för svenskt utvecklingssamarbete i regionen prioriterade målen att främja fred och säkerhet samt att utveckla demokrati och mänskliga rättigheter.

Sida bör erbjuda de för respektive land och subregion strategiskt intressanta internationella kurser som bäst uppfyller de övergripande målsättningarna för MENA-regionen. Det Svenska institutet i Alexandria har till uppgift att främja breda kontakter mellan Sverige och MENA-regionen och det bör prövas om en samverkan mellan Institutet i Alexandria och de Internationella kurserna kan etableras.

Det civila samhällets roll i regionen är viktig för demokratisering. De svenska enskilda organisationernas utvecklingssamarbete i regionen utgör en viktig samsarbetsform som bidrar till demokratisering och kompetensuppbyggnad av regionens civilsamhällen. De bidrag som svenska enskilda ramorganisationer allokerar till MENA-regionen uppgår idag till ca 40 miljoner kronor per år. De flesta ramorganisationerna finansierar någon form av verksamhet i regionen, dock med stark betoning på Västbanken och Gaza. Ett par ramorganisationer, bland annat Diakonia, har en större geografisk bredd i samarbetet. Det bör övervägas om Sida skall initiera ett riktat finansiellt bidrag via svenska enskilda organisationer för samarbete med enskilda organisationer i regionen för att ytterligare stödja regionens civilsamhälle inom områden relevanta för fred, säkerhet, demokrati och mänskliga rättigheter. Ökad jämställdhet kan vara ett sådant prioriterat område.

Regionen är konfliktfylld. Detta återverkar på bl.a. ekonomi och social utveckling. Härmed finns behov av vissa riktade insatser för fred och säkerhet. Konfliktförebyggande verksamhet och

konflikthantering kan delas upp i fredsbyggande insatser och strukturellt konfliktförebyggande insatser. Fredsbyggande insatser avser framförallt dialog- eller säkerhetsfrämjande insatser och syftar till att (åter)skapa förtroende mellan parter i en konflikt. Sådant stöd ges idag huvudsakligen i samband med konflikten mellan israeler och palestinier. Även fortsättningsvis kommer huvuddelen av stödet inom fred och säkerhet att ges till denna typ av insatser.

Som ett bidrag till fred och säkerhet bör det övervägas om Sidas internationella kurser kan nå nya målgrupper i regionen, t.ex. polis och militär. Sida bör även ha beredskap att bidra med vissa riktade säkerhetsfrämjande insatser, t.ex. preventiv närvaro av observatörer vid val.

Ett strukturellt konfliktförebyggande perspektiv tar sin utgångspunkt i hur ekonomiska, sociala och kulturella faktorer påverkar stabilitet och säkerhet. MENA-regionens storlek och existerande konflikters komplexitet omöjliggör en mer aktiv insats av Sida vad avser olika bakomliggande faktorer för existerande konflikter. Samtidigt är det viktigt att som i det svenska handlingsprogrammet "Att förebygga väpnade konflikter" (Ds 1999:24) och i regeringens skrivelse "Att förebygga väpnade konflikter" (2000/01:2) lyfta fram det ömsesidiga beroendet mellan t.ex. säkerhet och demokrati.

Stödet till forskning i och om MENA-regionen har varit mycket begränsat de senaste åren. Sidas avdelning för forskningssamarbete förbereder därför ett arbete som ska främja ett ökat samarbete mellan MENA-regionens forskare och det svenska forskarsamhället. För att främja intraregionalt samarbete bör forskningssamarbetet också stå öppet för regionala projekt där fler än ett MENA-land medverkar. I första hand bör forskningssamarbetet stå öppet för samhällsvetenskaplig forskning.

Att främja en demokratisk utveckling med ett brett folkligt deltagande och att värna om det fria ordet är de viktigaste målen i Sidas kultur- och mediasamverkan. Det existerar redan initiativ för att främja dialog och förståelse mellan MENA-regionen och Europa; den s.k. Barcelonaprocessen, och Alexandriainstitutets arbete syftar till att på olika sätt främja dialog över gränserna – bland annat, men inte endast, genom kulturaktiviteter. Ett bilateralt kultursamarbete med regionen skulle på olika sätt utvidga och komplettera ett sådant utbyte och

samtidigt bidra positivt till en demokratisk utveckling i regionen.

Det humanitära biståndets omedelbara mål är att skydda människoliv i enlighet med internationell humanitär rätt och därmed förknippade principer, samt att bidra till att lindra följderna för de drabbade av väpnade konflikter och naturkatastrofer. Det humanitära biståndet kommer fortsatt att spela en viktig roll i MENA-regionen till stöd för fred och säkerhet.

Sedan november 1998 har Svenska institutet Sidas uppdrag att administrera ett expertutbytesprogram med vissa länder i Asien och MENA-regionen. Programmet syftar till att genom expertutbyte skapa underlag för verksamhet och kontakter mellan Sverige och berörda länder.

I MENA-regionen ingår förutom Västbanken/-Gaza Egypten, Libanon, Jordanien, Marocko och Tunisien från och med 2001 även Iran och Syrien, i utbytet. Den totala kostnaden för Asien och MENA-regionen uppgår till ca 1 miljon kronor per år.

Vad gäller biståndet till Västbanken/Gaza skiftar förutsättningarna för detta bistånd med läget i fredsprocessen. Det gångna året har utvecklingen i Mellanöstern präglats av ökad instabilitet. Under det första halvåret år 2000 sågs tecken till ljusning i fredsprocessen. Den ekonomiska tillväxten både på Västbanken/Gaza och i Israel var starkare än på mycket länge. Utvecklingen vände dock tvärt i samband med de oroligheter som utbröt i slutet av september 2000, den s.k. Al Aqsa-intifadan som fortgått sedan dess. Den har fått långtgående politiska, sociala och ekonomiska konsekvenser för det palestinska samhället och den palestinska myndigheten. Ekonomin har brutit samman, andelen arbetslösa och fattiga har ökat dramatiskt. Skälen till den ekonomiska nedgången är flera. En av orsakerna är att Israel håller inne skattemedel som de uppburit å den palestinska myndighetens vägnar. En annan orsak är att israelerna genom avstängningar har begränsat palestiniernas rörelsefrihet nästan totalt, vilket bl.a. inneburit att de inte har kunnat ta sig till sina arbeten i Israel eller kunnat röra sig inom Västbanken och Gaza. Avstängningarna har även försvårat arbetet för internationella givare bl.a. genom att begränsa framkomligheten för humanitära organisationer och genom att import och export har avstannat. Den kanske viktigaste frågan för givarsamfundet har i detta sammanhang varit att rädda sin naturliga mot-

part, den palestinska myndigheten som stundom stått på gränsen till en ekonomisk och politisk kollaps. Krisen har även lett till en kraftig ökning av antalet humanitära insatser. När oroligheterna började hösten 2000 var en stor del av arbetet med den svenska landstrategin för Västbanken/Gaza för perioden 2001-2005 färdigt. Men på grund av de drastiskt ändrade förutsättningarna för utvecklingssamarbetet fick Sida ett nytt uppdrag av regeringen att istället utarbeta kortsiktiga riktlinjer som skulle gälla ett år med möjlighet till förlängning. Regeringsbeslut om de nya riktlinjerna fattades den 26 juli 2001. Landbeloppet för Sveriges bilaterala bistånd till Västbanken/ Gaza uppgick år 2002 till 200 miljoner kronor och är inriktat på:

- främja en fredlig utveckling
- stödja framväxten av en politiskt självständig och ekonomiskt bärkraftig demokratisk palestinsk rättsstat.

Sverige är dessutom en av de 3-4 största bidragsgivarna till UNRWA. År 2002 uppgick Sveriges budgetstödet till UNRWA till 170 miljoner kronor.

Den intensifierade israeliska militära närvaron under 2002 har inneburit att biståndet i ökande grad har bestått av direkt humanitärt bistånd. Flera långsiktiga projekt har fått övergå i direkta sysselsättningsstöd. Den sociala, ekonomiska och humanitära situationen för den palestinska befolkningen är värre än på mycket länge.

Demokrati och mänskliga rättigheter i Mellanöstern och Nordafrika

Demokratiska framsteg behövs göras och respekten för mänskliga rättigheterna behöver förstärkas i Mellanöstern och Nordafrika. Regionen är instabil med många potentiella konflikthanteringar inom och mellan länderna. Hit hör ojämn resursfördelning, vattenbrist, svag ekonomisk utveckling och snabb befolkningstillväxt. Flertalet länder saknar demokratisk tradition. Detta tar sig uttryck i brister vad avser respekten för de mänskliga rättigheterna. Länderna har i de flesta fall anslutit sig till de internationella konventionerna på mänskliga rättighetsområdet. Tillämpningen är dock bristfällig. Flera länder har gjort reservationer om att konventionerna endast kommer att tillämpas i den utsträckning de inte anses strida

mot religiösa regler. I några av länderna förekommer kränkningar av rätten till liv och kroppslig integritet. Yttrande- och mediefrihet, förenings-, församlings- och religionsfrihet är beskurna. Kvinnans mänskliga rättigheter respekteras sällan. Minoriteters rättigheter erkänns inte alltid heller. Samtidigt finns tecken på en ökad medvetenhet i vissa länder i regionen om önskvärdheten av dialog med omvärlden och förändringar. Under det svenska EU-ordförandeskapet inleddes en dialog om mänskliga rättigheter med partnerländerna runt Medelhavet. De belgiska, spanska och danska ordförandeskapen har fortsatt dialogen. Sverige kommer att ge fortsatt aktivt stöd till denna verksamhet.

Latinamerika

Latinamerika har fortsatt på den inslagna vägen mot demokratisering. Trots detta utgör fattigdomen och den ojämna inkomstfördelningen de främsta hindren för en djupgående konsolidering av demokratin. Ca 77 miljoner människor lever i fattigdom, vilket motsvarar 15 procent av befolkningen. Kontinenten som helhet har under den senaste tiden drabbats av den internationella konjunkturnedgången, vars effekter förstärkts av krisen i Argentina, och de låga råvarupriserna på bland annat kaffe.

Sverige har ett mångårigt samarbete med flera länder i Latinamerika. Utvecklingssamarbetet har under många år fokuserats på fred, mänskliga rättigheter och demokrati, samt fattigdomsbekämpning. Idag är Guatemala, Honduras och Nicaragua prioriterade samarbetsländer i Centralamerika. I Sydamerika prioriteras Colombia och Bolivia.

Stödet till svenskt utvecklingssamarbete lämnas främst genom multilaterala organ och enskilda organisationer. En mindre del av det svenska utvecklingssamarbetet med Latinamerika sker bilateralt. Stödet till offentliga statliga institutioner såsom justitieombudsmannaämbeten och rättsväsende har ökat. Bolivia, Honduras och Nicaragua kan under perioden bli aktuella för stöd till ekonomiska reformer.

Styrdokumentet för utvecklingssamarbetet utgörs huvudsakligen av en regionstrategi för Centralamerika och Karibien som fastställdes i början av 2001 samt en regionstrategi för Sydamerika och en landstrategi för Bolivia. En ny femårig regionstrategi för Sydamerika som även

innehåller separata landstrategier för Bolivia och Colombia är under utarbetande och kommer att träda i kraft den 1 januari 2003.

Tre av de svenska samarbetsländerna är föremål för skuldreglering i en s.k. HIPC-process: Bolivia, Nicaragua och Honduras. De fattigdomsstrategier som länderna tagit fram är en viktig grund för det svenska stödet och kan komma att utgöra plattform för givarsamordningen. De kan även skapa bättre förutsättningar för ett bistånd inriktat på fattigdom.

I regionstrategin för Sydamerika och landstrategin för Bolivia ligger tyngdpunkten på fattigdomsbekämpning samt stöd till mänskliga rättigheter, demokratiprocesser och ett stärkande av rättsstaten. Bolivia är det fattigaste landet i regionen och stödet riktar sig främst till regeringens reformprogram för ekonomisk tillväxt, sociala reformer och förstärkning av institutioner. Det övriga utvecklingssamarbetet i regionen är huvudsakligen inriktat på Colombia, Peru och Ecuador.

Framför allt är det Colombia som har tilldragit sig omvärldens uppmärksamhet politiskt. Den interna väpnade konflikten har trappats upp. Att få till stånd en fungerande fredsprocess har blivit en internationell politisk angelägenhet som Sverige avser att stödja i ökande grad. Detta skall ske genom att främja förebyggande av konflikter, respekt för mänskliga rättigheter, internationell humanitär rätt och stärkandet av det civila samhället.

Insatserna för att främja en fortsatt konsolidering fortsätter i Peru där Sverige stöder den Sannings- och försoningskommission som upprättades i september 2001. Mandatet består av att dokumentera de brott mot mänskliga rättigheter som begicks av både staten och terroristorganisationer under perioden maj 1980 - november 2000. Kommissionen ska också ta initiativ till att befästa freden i landet och främja samexistens mellan olika sociala grupper.

I regionstrategin för Centralamerika och Karibien, antagen 2001, sker en koncentration på Nicaragua, Honduras och Guatemala. Landprogram som är föremål för samarbetsavtal med regeringarna utarbetas årligen och ges även en lokal förankring i linje med Stockholmsdeklarationen från maj 1999, grunden till det nu avvecklade Mitch-stödet.

Efter de presidentval som hållits i Nicaragua, Honduras och Costa Rica finns det skäl att hoppas på mer regionalt samarbete och

integrationssträvanden under de kommande åren i Centralamerika.

I Nicaragua har den nye presidenten gjort ökad öppenhet till sin huvudfråga och visat prov på en vilja att motarbeta politiseringen av rättsväsendet. Den fortsatta politiska utvecklingen i landet kommer att påverka det framtida utvecklingssamarbetet.

Även i Honduras har korrupsionsfrågorna varit centrala vid president- och kongressvalen i slutet av 2001, val med högt valdeltagande och relativ stabilitet. Den fortsatta demokratiseringsprocessen motiverar för svensk del nya långsiktiga åtaganden med inriktning på bl.a. lokal utveckling och demokratisering av offentliga institutioner.

I Guatemala oroar den nuvarande regeringens bristande förmåga och vilja att driva fredsprocessen vidare. Allmänna val hålls hösten 2003. Den fortsatta politiska utvecklingen kan komma att påverka Sveriges utvecklingssamarbete som styrs av de prioriteringar som lades fast i fredsavtalen.

I Karibien är utvecklingssamarbetet främst inriktat på insatser till stöd för demokrati och mänskliga rättigheter i Kuba och Haiti samt på tekniskt samarbete i Dominikanska Republiken och Jamaica.

Demokrati och mänskliga rättigheter i Latinamerika

Den demokratiska utvecklingen i Latinamerika fortsätter att visa prov på såväl positiva landvinningar som påfrestningar. Styrelseskicken är i många fall bristfälliga där parlamentet har begränsat inflytande över den i det närmaste fullkomliga presidentmakten. De ekonomiska reformprogrammen har i vissa fall undergrävt förtroendet för politikerna och de traditionella partierna. Urbefolkningarna i Guatemala, Chiapasregionen i södra Mexiko, Peru och Bolivia är särskilt drabbade vad gäller diskriminering i samhället och bristande respekt för mänskliga rättigheter.

I Centralamerika är det först efter fredsavtalen i El Salvador 1992 och i Guatemala 1996 som förutsättningar funnits för en omfattande demokratiseringsprocess. Idag görs i samtliga länder ansträngningar för att konsolidera freden och demokratin genom bl.a. en ökad civil kontroll över militären, ett allmänt stärkande av rättsväsendet och ökat medborgerligt inflytande

över staten. I Honduras och Nicaragua, samt även i Costa Rica, har nya folkvalda presidenter med starkt demokrati högt på sina dagordningar svurits in under ordnade former i början av 2002. Den ekonomiska situationen – framförallt i Nicaragua, Guatemala och Honduras – återspeglas dock alltjämt i statens otillräckliga ansvarstagande och därmed i svårigheterna att leva upp till de internationella åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter. Människorättsaktivister utsätts ständigt för hot och attacker. I Guatemala har en orolig omvärld sett situationen försämrans under 2002.

En liknande problematik gör sig gällande även i flera karibiska stater, i synnerhet i Haiti, men även i Jamaica och Dominikanska Republiken. Trots att det demokratiska styrelseskicket i många fall är någorlunda stabilt, lämnar MR-situationen en hel del övrigt att önska. I Kuba utsätts förespråkare för yttrande- och föreningsfrihet för fortsatt förtryck. Sverige och det internationella samfundet ser en fortsatt politisk dialog som ett medel att söka påverka utvecklingen i rätt riktning. Sverige och EU vänder sig emot den amerikanska embargopolitiken, som motverkar sitt uttalade syfte.

Ett positivt inslag i regionen är att Mexiko under senare år har visat prov på en omfattande demokratisering, en allt större medvetenhet om mänskliga rättigheter och vikten av en reformering av rättssystemet. Även Chile fortsätter på sin väg mot ett demokratiskt samhälle och har under år 2002, som andra land i Latinamerika efter Mexiko, knutits närmare Europa i och med det mycket ambitiösa associationsavtal som slutits mellan EU och Chile. I Sydamerika finns dock flera länder där straffrihet och övergrepp – ofta med politiska förtecken – utgör de största hoten mot en demokratisk utveckling och ett etablerande av rättsstaten. I den andinska regionen märks framförallt den väpnade konflikten i Colombia där under 2001, 20 personer i genomsnitt dödats dagligen genom det sociopolitiska våldet. Över 3000 kidnappningar har skett, 375 000 personer har blivit flyktingar i sitt eget land och över 200 fackföreningsledare har dödats. Narkotikan är starkt sammanvävd med den interna väpnade konflikten i Colombia, som har degenererat alltmer och också kommit att vävas samman med narkotikaintressen. De tre väpnade illegala grupperna, särskilt FARC-gerillan och paramilitären AUC men även ELN-gerillan är

involverade i flera led av narkotikahandlingen. En fredlig lösning av konflikten är det främsta sättet att bekämpa narkotikabrottsligheten, som idag har många länkar mellan Colombia och Europa. Colombia står för 70 – 80 procent av världens kokainproduktion. Större delen av denna går till USA men under senare år i ökande utsträckning också till Europa.

Situationen i Venezuela har karaktäriserats av en tilltagande instabilitet som kulminerade med den misslyckade statskuppen i april 2002. Den starka polariseringen och sociala oron består emellertid.

Vad gäller Peru sätts förhoppningar om en fortsatt konsolidering av demokratin, ökad respekt för mänskliga rättigheter och förbättrade levnadsvillkor för befolkningen.

I den s.k. Sydkonen, som omfattar Argentina, Brasilien, Uruguay och Paraguay, har uppmärksamheten den senaste tiden fokuserats på den dramatiska utvecklingen i Argentina, som för närvarande befinner sig i sin kanske svåraste kris någonsin. Redan före devalvering och betalningsinställelser var Argentina känt för sina stora inkomstklyftor, men nu beräknas nästan hälften av befolkningen leva i fattigdom. Den argentinska krisen är emellertid även en politisk och etisk förtroendekris.

Brasilien är en av världens största demokratier men inkomstklyftorna i Brasilien hör också till de största i världen. Brasiliens ekonomiska förutsättningar har emellertid förändrats i positiv riktning under den senaste sjuårsperioden och ett omfattande ekonomiskt reformprogram har genomförts. Brasilien brottas dock med extrem fattigdom, brutalt polisvåld och svåra förhållanden i många av landets överfyllda fängelser.

Europa

Västra Balkan

För första gången på lång tid är västra Balkan i dagsläget inte drabbat av någon öppen väpnad konflikt. En positiv tendens som för regionens länder mot stabilisering, regionalt samarbete och europeisk integration kan noteras. Risken för förnyad väpnad konflikt har minskat avsevärt, men kan samtidigt inte uteslutas. Etniska spänningar kvarstår på flera håll i regionen och kan leda till nya konflikter. Sveriges politik, i linje med EU:s, syftar till att stödja den positiva trenden de senaste åren med utveckling mot

fungerande europeiska demokratier och ett fungerande rättssamhälle samtidigt som nya kriser skall förebyggas genom att motarbeta de negativa tendenserna. Det svenska utvecklings-samarbetet med västra Balkan bidrar till att stärka demokrati, en fungerande rättsstat och marknadsekonomi samt till att bekämpa fattigdomen i regionen.

Övergripande styrs det svenska stödet av den så kallade stabiliserings- och associerings-processen (SAP), som utgör EU:s främsta instrument för att föra länderna i regionen in i ett närmare samarbete med EU. På detta sätt kompletterar de svenska insatserna EU:s.

Sverige genomför omfattande insatser i samtliga länder i västra Balkan-regionen: Albanien, Bosnien-Hercegovina, Förbundsrepubliken Jugoslavien inklusive Kosovo, Kroatien och Makedonien. De svenska insatserna präglas av flexibilitet och har en regional ansats med inriktning på mänskliga rättigheter och demokrati, institutionsuppbyggnad samt återuppbyggnadsinsatser. Den framtida inriktningen styrs nu mot mer långsiktiga insatser riktade mot uppbyggnad av förvaltning och institutioner samt hållbar utveckling och EU-anpassning inom centrala sektorer, snarare än återuppbyggnad och humanitära insatser. Dock fortsätter Sverige med stöd till återuppbyggnad av hus i krigsdrabbade områden och till småföretagare att återetablera sig, som ett led i stödet till den viktiga återvändandeprocessen, i särskilt drabbade områden i regionen. Vidare kommer regionala insatser mot människohandel att prioriteras och den grundläggande inriktningen för mänskliga rättigheter och demokrati att bestå. Även miljöinsatser är en viktig del av återuppbyggnadsarbetet i hela området och innehåller också element av långsiktig karaktär, såsom institutionsuppbyggnad.

I linje med den regionala och flexibla ansats Sverige har i sitt utvecklings-samarbete med västra Balkan kvarstår vårt aktiva engagemang i Stabilitetspakten för Sydöstra Europa.

Sverige har landstrategier för samtliga länder i regionen, inklusive riktlinjer för Kosovo. Strategierna lägger fast övergripande mål samt områden som skall prioriteras i det svenska utvecklings-samarbetet. Ett arbete med att revidera dessa strategier pågår.

För Albanien gäller den befintliga landstrategin fram till halvårsskiftet 2003. I denna

strategi har förvaltning, mänskliga rättigheter och demokrati, näringsliv och landsbygdsutveckling samt hälsa och miljö identifierats som prioriterade sektorer. Under 2001 och 2002 steg stödet markant till Albanien jämfört med tidigare.

För samarbetet med Bosnien-Hercegovina kommer en ny landstrategi att gälla från och med 1 januari 2003. Sverige har gjort stora insatser i landet och är en av de största bilaterala givarna, inte minst vad gäller stöd till återvändande flyktingar, inklusive återuppbyggnad av bostäder. Stödet är också inriktat mot förvaltning, mänskliga rättigheter och demokrati, näringsliv, hälsovård samt medier och kultur. Sveriges ambition är att bibehålla en hög profil i Bosnien-Hercegovina. I takt med att förutsättningarna i landet förbättras omdirigeras det svenska stödet till insatser för uppbyggnad av institutioner, både lokalt och centralt.

Samarbetet med Förbundsrepubliken Jugoslavien utökades snabbt efter den tidigare presidenten Slobodan Milosevics fall hösten 2000. Landstrategin för Jugoslavien gäller till halvårsskiftet 2003 och betonar mänskliga rättigheter och demokrati, förvaltning och näringsliv. Dessutom har Sverige gjort stora insatser för att lindra humanitära problem samt byggt upp infrastruktur och bistått landsbygdsutvecklingen. Som i fallet med andra delar på västra Balkan påbörjas en omdirigering av stödet till fler insatser för stöd till institutionsbyggande och näringsliv. För (FRJ)Kosovo har en separat strategi antagits för de svenska insatserna. Den nya strategin för (FRJ)Kosovo antas under 2002. I den nya strategin har bland annat stödet till institutionsuppbyggnad och nödvändiga institutioner för näringslivsutveckling lyfts fram. Insatserna att stödja återuppbyggnad av hus och infrastruktur avses däremot minska.

En ny landstrategi för samarbetet med Makedonien börjar gälla från och med 2003. Den övergripande ambitionen är att bidra till förbättrade relationer mellan landets olika etniska grupper. Lokal och central förvaltning är en av huvudsektorerna i samarbetet med Makedonien. Prioriterade sektorer idag är även mänskliga rättigheter och demokrati, näringsliv och miljö. Från och med 2001 ökade det svenska stödet betydligt i omfattning. Det svenska biståndet har, sedan fredsavtalet i Makedonien från augusti 2001, koordinerats med det

internationella samfundets ansträngningar att stötta parterna i genomförandet av avtalet.

Även samarbetet med Kroatien ökade från och med 2001 till följd av den positiva politiska utvecklingen i landet. Denna utveckling har fortsatt under 2002 och det svenska stödet har som huvudsaklig inriktning att understödja vägen mot europeisk integration genom bland annat institutionsutveckling, fortsatta insatser vad gäller mänskliga rättigheter och demokrati samt stöd till flyktingåtervändande. En ny strategi för samarbetet med Kroatien kommer att utarbetas till 1 januari 2004.

Demokrati och mänskliga rättigheter på västra Balkan

I och med regimskiftena i Jugoslavien och Kroatien förbättrades demokratin och respekten för mänskliga rättigheter i området, inte minst i fråga om yttrande- och tryckfriheten. Dessa framsteg har fortsatt sedan regimskiftena men det återstår mycket arbete och problemen är många. Fortfarande finns brister i rättssäkerheten till följd av korruption och politiserat rättsväsende. Diskriminering av minoriteter är ett alltjämt närvarande problem. Dessutom är västra Balkan ett av de områden där människohandel är vanligt förekommande och kräver akuta åtgärder. Länderna i området är på rätt väg vad gäller mänskliga rättigheter och demokrati och bättre förutsättningar finns nu i och med att samtliga länder har demokratiska regeringar. Stora brister finns dock fortfarande, vilka kräver att respektive regering beslutsamt genomför en rad genomgripande åtgärder för att förbättra situationen.

Moldavien, Södra Kaukasus och Centralasien

Moldavien samt länderna i Södra Kaukasus (Armenien, Azerbajdzjan, Georgien) och Centralasien (Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan) har sedan självständigheten drabbats hårt av ekonomisk tillbakagång. Flera av länderna har dock en stor utvecklingspotential särskilt vad gäller energitillgångar, och en långsam återhämtning sker.

I Moldavien bedrivs stödinsatser i form av ett långsiktigt utvecklings-samarbete med fortsatt tonvikt på samarbetet inom det särskilda OSS-programmet. Stödet till den sociala infrastrukturen fortsätter. Det bedrivs dels i form av

kompetenshöjning inom barn- och äldreomsorg och dels i form av stöd till policyutveckling. Likaså fortsätter stödet till insatser mot handel med människor, speciellt kvinnor och barn. För att främja den ekonomiska utvecklingen fortsätter projekten inom lantmäteri, effektivare energianvändning, arbetsmarknad och skuldhantering. Insatser inom hälsovård har nyligen påbörjats och insatser inom jordbruk planeras.

I Södra Kaukasus och Centralasien har stödinsatserna, som tidigare i huvudsak var av humanitärt slag, ändrat karaktär och övergått i ett mer långsiktigt utvecklings-samarbete.

Länderna i Södra Kaukasus ges tekniskt bistånd huvudsakligen i form av kunskapsöverföring inom mänskliga rättigheter, demokratisering, offentlig förvaltning, naturbruk och miljö samt den sociala sektorn. Insatserna koncentreras till Georgien. Stödet till Armenien är begränsat och stödet till Azerbajdzjan består endast av enstaka insatser.

I Centralasien inriktas insatserna på stöd till de demokratiska och ekonomiska reformprocesserna, inklusive MR-relaterade insatser. I Kirgizistan genomförs ett bredare samarbete som omfattar landreform, sociala insatser för utsatta barn, jämställdhet, massmediautbildning samt stöd till det civila samhället. I Kazakstan fokuseras insatserna på jämställdhet och i viss utsträckning på lokalt självstyre. Samverkan mot människohandel är relevant för flera länder. Insatserna för att lindra hälsokonsekvenserna av Aralsjökatastrofen står i fortsatt fokus och berör huvudsakligen Uzbekistan. Vissa insatser görs också i Tadzjikistan. Vattenfrågorna i regionen kräver gränsöverskridande lösningar med internationell medverkan.

Nödvändigheten av att skapa demokratiska och marknadsekonomiska strukturer i de olika länderna bör fortsatt stå i centrum för de svenska insatserna liksom att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter. Frågor inom miljöområdet och den sociala sektorn bör också fortsatt prioriteras liksom jämställdhetsfrågor. Pågående utbyte och samarbete inom kultur samt utbildning och forskning bör fortsätta. Samarbetsprojekt av regional karaktär bör eftersträvas.

För Moldavien har en landstrategi antagits. För Södra Kaukasus och Centralasien pågår utarbetandet av regionstrategier.

Demokrati och mänskliga rättigheter i Södra Kaukasus, Centralasien och Moldavien

Läget i Södra Kaukasus (Armenien, Azerbajdzjan, Georgien) präglas av regionens olösta konflikter (Abchasien, Nagorno-Karabach, Sydossetien). Vapenvila råder visserligen men fredsavtal saknas och läget vad gäller MR i dessa områden är utom kontroll för Azerbajdzjan respektive Georgien.

I samtliga tre länder råder brist på respekt för de mänskliga rättigheterna, trots myndigheterna uttalande om motsatsen och det faktum att länderna är medlemmar i Europarådet.

Ländernas politiska system kännetecknas av starka presidentmakter där parlamenten har relativt begränsat inflytande och partisystemen är svagt utvecklade. Korruptionen är omfattande och rättssäkerheten undermålig, polisbrutalitet förekommer och domstolarna utsätts för politiska påtryckningar. De val som hållits i länderna har efter hand blivit bättre, även om de enligt OSSE varit långt ifrån bra. Valen i Azerbajdzjan har dock starkt kritiserats av OSSE. Polisövergrepp förekommer liksom trakasserier av press och journalister.

De fem länderna i Centralasien (Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan) karaktäriseras av starka presidentämbeten med begränsat inflytande för parlament och outvecklade partisystem. Vad gäller mediasituationen finns relativt oberoende medier i Kazakstan och Kirgizistan, men där har såväl tidningar som TV och enskilda journalister efter hand blivit varse ett hårdnande klimat med trakasserier av myndigheter och våld mot journalister. I Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan är censuren sträng. Journalister och oppositionella trakasseras och, speciellt i Turkmenistan, hindras de från utländska kontakter.

MR-läget är också speciellt bekymmersamt i Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan. I det krigsdrabbade Tadzjikistan är levnadsförhållandena svåra fattigdomen djup och utbredd. Respekten för mänskliga rättigheter har stora brister, men säkerhetssituationen har förbättrats. Utvecklingen i landet bedöms ha avsevärd betydelse för stabiliteten i hela regionen.

Vad gäller Turkmenistan har några genomgripande reformer ännu inte genomförts. Presidenten har oinskränkt makt och all opposition

har tvingats utomlands. Polisbrutalitet är vanligt förekommande liksom trakasserier av religiösa grupperingar. I Uzbekistan har MR-situationen, mot bakgrund av intrång av islamiska rebeller, hårdnat. Oppositionella och religiösa grupperingar trakasseras och polisbrutalitet är vanligt förekommande.

Moldavien, Europas fattigaste land, befinner sig ännu endast i början av demokratiseringsarbetet. Trots detta är MR-läget allmänt sett mindre bekymmersamt än i Södra Kaukasus eller Centralasien. Författningen försäkrar rättigheter baserade på FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och det moldaviska parlamentet har nyligen beslutat om att utarbeta en nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter, i enlighet med FN:s rekommendationer. De MR-problem som fortfarande rapporteras från Moldavien rör främst diskriminering och politiska övergrepp. Korruptionen är utbredd på alla samhällsnivåer. Förhållandena i fängelserna är fortfarande svåra och frihetsberövade får ofta vänta mycket länge på rättegång. Dessa problem är särskilt allvarliga i "utbrytarrepubliken" Transnistrien.

Även kvinnornas situation är generellt sett mycket svår. I lagstiftningen saknas fortfarande förbud eller sanktioner mot diskriminering av kvinnor. Handeln med kvinnor och barn (trafficking) är ett allvarligt och påtagligt problem i landet. Omfattande internationella ligor bedriver denna verksamhet, där även Sverige är destinationsland. Stora informationskampanjer har genomförts på senare tid för att öka medvetenheten om problemet. Kvinnor är kraftigt underrepresenterade i politik och näringsliv.

Turkiet

Kandidatlandet Turkiet befinner sig i en osäker ekonomisk och politisk situation. Regeringskoalitionen under premiärminister Ecevit har fallit samman och nyval kommer att äga rum i november i år. Turkiets ansträngningar att anpassa sig till EU är kontroversiella och förtroendet för det politiska etablissemanget svagt. Den ekonomiska situationen är bräcklig även om man, med omfattande stöd från IMF, har klarat sig ur förra årets ekonomiska kriser och nu lyckas följa IMF-programmet. Det turkiska parlamentet har under året antagit tre lagstiftningspaket med reformer som ett led i

anpassningen till EU. Reformerna är ett steg i rätt riktning men fortfarande råder brister vad gäller respekten för de grundläggande mänskliga rättigheterna.

Sida har inkommit med förslag till landstrategi för Turkiet. Den övergripande målsättningen med de svenska insatserna är att underlätta Turkiets EU-anpassning. Det svenska centret vid generalkonsulatet i Istanbul syftar till att stödja Turkiets strävan mot ett medlemskap i EU.

Demokrati och mänskliga rättigheter i Turkiet

Allvarliga kränkningar mot de mänskliga rättigheterna och brister i demokratin förekommer i Turkiet. Turkiet uppfyller inte de politiska Köpenhamnskriterierna för medlemskap i EU och har därför inte kunnat inleda medlemskapsförhandlingar. Genomförandet av de politiska reformerna går långsamt och bakslag förekommer. Det senaste reformpaket som det turkiska parlamentet antog i augusti innebär dock en rad genomgripande förändringar – dödsstraffet avskaffas i fredstid och radio- och TV-sändningar liksom privat undervisning i kurdiska kommer att tillåtas. Författare, journalister, media bemöts dock alltjämt av allvarliga begränsningar i yttrande- och åsiktsfriheten. Tortyr förekommer fortfarande. Det pågår rättsliga processer mot de studenter som i början av året demonstrerade för användande av sitt modersmål i utbildningen. En rättslig process för uppvigling av religiös extremism har inletts mot Erdogan, ledare för ett pro-islamistiskt parti. Erdogan har redan dömts för yttrandefrihetsbrott och måste avträda sin post som partiledare inom sex månader. Det kurdiska partiet HADEP riskerar att förbjudas på grund av anklagelser om samröre med terrorism (PKK). Europaparlamentet närvarade vid rättegången och uttryckte sin oro för en eventuell stängning av partiet.

3.5.3 Övrigt

Från anslagsposten Övrigt finansieras gäststipendie- och utbytesverksamhet genom Svenska institutet, stöd till vissa organisationer, utredningar, Svenska institutet i Alexandria, centret i Istanbul och kapitaltillskott till Swedfund International AB.

Tabell 3.9 Anslagsposten 1.3 Övrigt

Tusental kronor

	Budget 2002	Beräknat 2003
1 Gäststipendie- och utbytesverksamhet genom Svenska institutet	12 500	13 000
2 Utredningar m.m.	11 000	45 000
3 Övriga insatser	11 552	25 126
4 Svenska institutet i Alexandria	10 000	6 000
5 Centret i Istanbul	12 000	12 000
Summa	57 052	101 126

Svenska institutet

Verksamheten omfattar person- och erfarenhetsutbyte med utvecklingsländer samt gäststipendieprogram för studier på avancerad akademisk nivå och forskning i Sverige för personer från utvecklingsländer. I takt med att universitet och högskolor de senaste åren utvecklat engelskspråkiga Masters program har ansökningarna till dessa ökat kraftigt. För att i ökad utsträckning kunna tillgodose efterfrågan på gäststipendier beräknas en mindre ökning av anvisade medel till Svenska institutet.

Utredningar

Från delposten finansieras utredningar, uppföljningar, konferenser, seminarier och information m.m.

Hit hör även EGDI, Expertgruppen för utvecklingsfrågor (Expert Group on Development Issues), som utför forskningsstudier i syfte att bidra till ökad förståelse av olika utvecklingsproblem och till utformningen av ett effektivt internationellt utvecklingssamarbete.

Övriga insatser

Från delposten utgår stöd till den nordiskt samfinansierade verksamheten vid Nordiska Afrikainstitutet, bidrag till stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond och United World College (UWC) för kostnader för elever från utvecklingsländer samt bidrag till FN:s speciella grupp för informations- och kommunikationsteknologi (UN ICT Task Force).

Svenska institutet i Alexandria

Institutet, som invigdes i oktober 2000, har som målsättning att inom ramen för internationellt utvecklingsamarbete utgöra en mötesplats för att främja ökande kontakter mellan Sverige och länder i Mellanöstern och Nordafrika samt att vara ett forum för dialog i frågor av ömsesidigt intresse mellan Europa och dessa länder. Sedan starten har institutet genomfört ett antal konferenser och seminarier samt gästföreläsningar, utställningar och teater- och musikföreställningar. Under det senaste året har ett ökande antal forskare, studenter och översättare utnyttjat möjligheten till arbetsvistelser vid institutet.

Svenskt center i Istanbul

I januari 2001 presenterades utredningen Ett svenskt center i Istanbul (Ds 2001:4). Regeringen beslöt den 29 mars 2001 att inleda en verksamhet i syfte att främja kontakterna mellan Sverige och Turkiet samt stödja Turkiets strävan mot ett medlemskap i Europeiska Unionen. Centrets verksamhet ryms inom målsättningen för det internationella utvecklingsarbetet. Verksamheten som startade våren 2001 omfattar huvudsakligen seminarier och dialogmöten om frågor som bl.a. berör Turkiets EU-kandidatur.

Swedfund

Swedfund International AB bidrar till utveckling av bärkraftiga företag i u-länder och länder i Central- och Östeuropa genom riskkapitalsatsningar i form av aktier eller lån, främst i samverkan med svenskt näringsliv i s.k. joint ventures. Under senare år har Swedfund också i växande grad gått in i riskkapital- och investeringsfonder, särskilt i Afrika söder om Sahara.

Under 2001 har moderbolaget gjort 16 investeringar om totalt 160 miljoner kronor. Samtidigt har emellertid det bokförda portföljvärdet, inklusive garantiutfästelser i moderbolaget minskat. Koncernen Swedfund International gjorde en vinst på närmare 65 miljoner kronor för 2001. Vinsten kan främst härledas till flera lyckosamma avyttringar så som t.ex. airBaltic, Lettland där innehavet såldes till SAS.

Under året beslutade styrelsen att moderbolaget som arbetat med att erbjuda projektfinansierade tjänster i u-länder och i Central- och Östeuropa och dotterbolaget som

bildades 1996 i syfte att bygga upp väl fungerande finansiella marknader i de tre baltiska länderna genom att tillföra riskkapital, skulle fusioneras till ett bolag. Det nya bolaget tillförs cirka 300 miljoner kronor från ägaren och dotterbolaget för insatser i Central- och Östeuropa. I december 2001 tillsattes Lars Gårdö som styrelseordföranden och ersatte då Jan Cedergren.

3.6 Resultatbedömning

3.6.1 Resultat

Nedan redovisas hur regeringen och Sida arbetar för att uppnå målen för svenskt utvecklingsamarbete.

Övergripande mål: Höja de fattiga folkens levnadsnivå

Det finns idag en stor internationell samsyn på fattigdom som ett mångdimensionellt problem som kräver en bred agenda av åtgärder. Konkreta uttryck för detta är den breda uppslutningen kring det internationellt framförhandlade utvecklingsmålet att halvera andelen fattiga människor i världen till 2015, liksom respekten för de enskilda ländernas formulerade, ägda och ledda processer för fattigdomsbekämpning (inklusive de fattigdomsstrategier, UNDAF och PRS, som antagits inom ramen för FN:s respektive Världsbankens samarbete med de fattigaste länderna) som grund för överväganden om utvecklingsarbetets former, inriktning och innehåll. Utvecklandet av ett gemensamt förhållningssätt har också sin grund i raden av världstoppmöten som ägt rum inom FN:s ram sedan 1990-talets början kring olika utvecklingsfrågor, liksom i utarbetandet av strategier och metoder för fattigdomsbekämpning i internationella fora med bred medlemsbas, t.ex. de regionala utvecklingsbankerna.

Den svenska regeringen har utvecklat sin syn på fattigdom i skrivelsen De fattigas rätt – vårt gemensamma ansvar (Skr 1996/97:169), där bristen på säkerhet, förmåga och möjligheter står i centrum. Under de senaste två åren har en parlamentariskt sammansatt kommitté (Globkom) haft i uppgift att utreda hur Sveriges politik för global ekonomisk, social och ekologiskt hållbar

utveckling bör vidareutvecklas utifrån ett solidariskt synsätt i en tid av allt starkare globala ömsesidiga beroenden. Globkom redovisade i mars 2002 sitt uppdrag i betänkandet En rättvisare värld utan fattigdom (SOU 2001:96) som tillsammans med resultatet från en omfattande remissomgång kommer att utgöra underlag för en kommande utvecklingsproposition. Enligt betänkandet skall den övergripande inriktningen för Sveriges samlade politik för global utveckling vara minskad fattigdom. Betänkandet genomsyras av en mångdimensionell syn på fattigdom – fattigdomen minskas genom att ökade möjligheter skapas för individerna, genom att deras makt över sina egna liv förstärks och genom ökad trygghet och säkerhet. Parallellt med Globkom har Sidas fattigdomsprojekt genomfört en rad studier och seminarier kring olika aspekter av fattigdom och fattigdomsbekämpning, samt utarbetat en strategi för utveckling och fattigdomsreduktion (Sida: Perspectives on Poverty, aug 2002). I strategin betonas makt, möjligheter och säkerhet i sammanhanget av en multidimensionell syn på utveckling och fattigdom.

Landstrategierna är regeringens viktigaste instrument för styrning av utvecklingsarbetet med enskilda länder. Under 1999 utarbetade UD och Sida gemensamt nya riktlinjer för landstrategiprocesen. Dessa nu gällande riktlinjer syftar bland annat till att styra själva processen och till vägledning för hur tvärgående frågor som jämställdhet, miljöhänsyn, konflikthantering liksom demokrati kan integreras i landstrategiarbetet. I detta arbete är den fortsatta prioriteringen av fältorganisationen viktig.

Under 1999 inledde Sida ett metodutvecklingsarbete för att förbättra samtliga faser av insatshanteringen. Arbetet omfattar bl.a. en översyn av Sidas riktlinjer för insatshantering (Så arbetar Sida) samt anpassning av arbetssätt i syfte att öka antalet programstöd (i första hand budgetstöd och sektorprogramstöd). Under 2001 genomförde Sida en stor utvärdering av jämställdhetsarbetet i fält som kommer att ligga till grund för arbetet med att ytterligare förstärka jämställdhetsarbetet som ett led i fattigdomsbekämpning. Sida har också under året fortsatt att markera sin starka internationella position inom jämställdhetsområdet, bl.a. inom OECD/DAC och EU. Under 2001 har Sida bidragit till att förstärka ländernas egna processer för fattigdomsbekämpning, bl.a. genom fortsatt medverkan i

arbetet med PRS-processen inom Strategic Partnership with Africa (SPA).

Nationella strategier för fattigdomsbekämpning har utarbetats eller är under utarbetande för mer än 60 länder i Afrika, Asien, Balkan/Centralasien och Latinamerika. Strategierna bygger på ett nationellt ägarskap med ett utökat deltagande från det civila samhället. De utgör f.n. ett av de mest lovande instrumenten för samverkan kring fattigdomsbekämpning i de fattigaste länderna. De kommer därför att utgöra utgångspunkten för det internationella utvecklingsarbetet med dessa länder.

Sverige deltar aktivt i den internationella diskussionen om bl.a. biståndets effektivitet, strategier och metoder för fattigdomsbekämpning, jämställdhet, sambanden mellan fattigdom och miljö, konfliktförebyggande, hiv/aids, etc. Världsbanken har bl.a. inlett ett arbete med att utveckla metoder för att mäta biståndets effektivitet. Vid det internationella högnivåmötet i Monterrey i mars 2002 behandlades frågor om hur olika finansieringskällor (inhemska och internationella, privata och offentliga) tillsammans kan verka för att uppnå Millennieutvecklingsmålen. Konferensen betecknas som ett genombrott i synen på utveckling genom det holistiska synsätt som anammades och genom att de olika parternas roller och ansvar i utvecklingsprocessen tydliggjordes. Det var också första gången som FN, Världsbanken, IMF och WTO gemensamt arrangerade ett toppmöte där finansiering för utveckling stod i fokus. Sverige spelade en mycket aktiv roll i den förberedande processen inför konferensen, bl.a. under Sveriges ordförandeskap i EU våren 2001, och senare som medordförande för konferensens förberedande kommitté.

Vid WTO:s fjärde ministermöte i Doha 2001, beslöts att en ny förhandlingsrunda skulle inledas i januari 2002 i enlighet med "Dohadagordningen för utveckling" (Doha Development Agenda). Ett särskilt positivt resultat är det fokus som sätts på utvecklingsfrågor som marknadstillträde för u-landsprodukter och på u-ländernas särskilda behov inklusive vikten av tekniskt bistånd för att underlätta deras deltagande i förhandlingarna. Regeringen har i årets regleringsbrev till Sida särskilt instruerat myndigheten att 1) beakta handelsfrågorna då landstrategier utarbetas, 2) följa upp Doha-beslutet, 3) i samarbete med Kommerskollegiet (handelspolitiska frågor) och

andra relevanta myndigheter förse regeringen med underlag. Sida och Kommerskollegiet har också fått ett gemensamt regeringsuppdrag att utreda utvecklingsaspekterna av Doha-beslutet.

Resultaten från både Monterrey och Doha utgjorde viktiga avstamp för världstoppmötet kring hållbar utveckling som ägde rum i Johannesburg i augusti 2002. I Sveriges prioriteringar ingick mobilisering av inhemska resurser för utveckling inklusive vikten av en sund makroekonomisk politik och god samhällsstyrning, globala offentliga nyttigheter, kartläggning av innovativa finansieringskällor, förbättring av u-länders förmåga att utnyttja handeln för utveckling, ökning av ODA-volym och effektivitet, förstärkning av global governance (inklusive stärkandet av u-ländernas röst i relevanta internationella finansiella sammanhang) och koherens, landsbygdsutveckling och ett rättighetsbaserat utvecklingsperspektiv.

Sverige har systematiskt verkat för att fattigdomsbekämpning och övriga Millennieutvecklingsmål ges en tydligare profil i FN:s ekonomiska och sociala verksamhet, liksom i Världsbankens och de regionala utvecklingsbankernas verksamhet. Under år 2001 har FN:s tredje världskonferens om de minst utvecklade länderna (MUL), där Sverige som ordförandeland i EU:s ministerråd spelade en ledande roll, betonat bekämpningen av fattigdom som den centrala utgångspunkten för diskussionerna och beslutade åtgärder. Detta perspektiv präglade också den extra generalförsamlingen om hiv/aids. Också inom FN:s operativa verksamhet har frågorna om fattigdom fått högre prioritet. Detta är särskilt märkbart i UNDP, som nu även har fått generalsekreterarens uppdrag att följa de åtta Millennieutvecklingsmålen. För att få ett ökat genomslag har Sverige fortsatt ge starkt stöd till reformeringen av FN:s utvecklings-samarbete. Detta gäller särskilt samordning av FN:s insatser på landnivå med en tydligare inriktning på fattigdomsfrågorna samt på bättre finansieringssystem med resultatbaserade budgetar. Resultatredovisningar om effekterna av respektive FN-organs arbete görs numera på årsbasis.

Sverige har också mycket aktivt och framgångsrikt drivit denna fråga i de multilaterala utvecklingsbankerna, bl.a. i samband med styrelsediskussioner och de påfyllnadsförhandlingar av dessa institutioners s.k. mjuka fönster, som

ägt rum de senaste åren. Att Sverige och likasinnade länder fått genomslag för dessa ansträngningar speglas inte minst av de policier och arbetsmetoder som tillämpas på detta område idag inom utvecklingsbankerna som framförallt utgår från de fattigaste ländernas egna formulerade behov och ägda processer för att bekämpa fattigdom. Ett annat konkret uttryck för detta är att allt fler utvecklingsbanker diskuterar strategier för hur dessa institutioner ska kunna bistå sina medlemmar att uppnå Millennieutvecklingsmålen. Ett exempel är den Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) som har antagit en sådan strategi. Ytterligare ett exempel är att Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB) tillsammans med andra internationella organisationer tog initiativet till ett regionalt möte med latinamerikanska och karibiska länder om Millennieutvecklingsmålen i juni 2002.

Sverige har i samband med de senaste påfyllnadsförhandlingarna i IDA och i ADF också varit mycket aktivt tillsammans med likasinnade länder för att säkra den långsiktiga verksamheten i dessa institutioner och framförallt utlåningen av mjuka resurser till låginkomstländer. Sverige var dessutom ett av de fem länder som var först med att bidra finansiellt till etablerandet av en interimslösning för afrikanska utvecklingsbankens mjuka fönster. Bidragen innebar att utlåningen till Afrikas låginkomstländer kunde fortsätta utan avbrott.

Delmål: Resurstillväxt

Ekonomisk tillväxt är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för en långsiktigt hållbar fattigdomsminskning. Det är även viktigt att skapa förutsättningar för de fattiga att både bidra till och ta del av tillväxten. Ekonomisk tillväxt måste kombineras med förbättringar i fattiga människors levnadsvillkor. Förekomsten av konflikter, korruption och olika sorters diskriminering har en negativ effekt på den ekonomiska tillväxten. En sund ekonomisk politik, inklusive en hållbar skuldstrategi, inflationsbekämpningsmål och en trovärdig valuta-regim i enlighet med de villkor som IMF idag ställer är grundförutsättningar för ekonomisk tillväxt. Vidare måste hållbara konsumtions- och produktionsmönster utvecklas globalt.

God samhällsstyrning, inklusive korruptionsbekämpning och en öppen offentlig förvaltning där de offentliga finanserna hanteras effektivt, är av central betydelse för ett lands

tillväxt och förbättrar samarbetsländernas möjligheter att genomföra de nationella fattigdomsstrategierna. Det är också en viktig förutsättning för att mobilisera privata och offentliga resurser. Sverige stödjer såväl bilateralt som multilateralt insatser i utvecklingsländer som syftar till att effektivisera både den centrala förvaltningen och förvaltningen i de sektorer där Sverige engagerat sig, samt till att förstärka rättsväsendet. Bland annat har särskilda svenska s.k. Trust Funds upprättats för god samhällsstyrning i ett flertal regionala utvecklingsbanker, t.ex. IDB och AfDB.

Sverige ger även stöd till ett stort antal insatser för att effektivisera utbildning och hälsovård, vilka har en stor betydelse för ett lands ekonomiska utveckling och för en positiv och demokratisk samhällsutveckling.

En utvärdering av Sidans stöd till näringslivsutveckling visar på behovet av ökade satsningar på industri, infrastruktur, jordbruk och den informella sektorn.

Det svenska stödet till ekonomiska reformer i form av generell budgetstöd och skuldlättnader bidrar till makroekonomisk stabilitet och ger möjligheter och incitament till fortsatta reformer i linje med ett lands nationella fattigdomsstrategi. Utveckling av en väl fungerande marknadsekonomi främjas genom svenskt stöd till såväl privat som offentlig affärsdrivande verksamhet, genom borttagande av hinder för företagande och handel med t.ex. jordbruksprodukter och textilier samt genom åtgärder för att främja konkurrens.

Delmål: Ekonomisk och politisk självständighet

De flesta länder har numera uppnått formell politisk självständighet. Ett behov finns samtidigt för förstärkt demokrati, respekt för de mänskliga rättigheterna och en effektivare offentlig förvaltning. När det gäller ekonomisk självständighet är det viktigaste målet att skapa en ekonomisk handlingsfrihet, genom satsningar på åtgärder som kan leda till ökad ekonomisk tillväxt. Hittills har den allmänna trenden varit att de länder som öppnat sig mest för världshandeln vuxit snabbast. Sverige verkar för ökat marknadstillträde för de fattiga länderna bland annat i handelsförhandlingar och genom biståndet till kapacitetsuppbyggnad. Stöd ges även för att förbättra u-ländernas möjligheter att föra en handelspolitik som syftar till integration i världsekonomin.

I de länder där skuldbördan utgör ett hinder för fortsatt utveckling har Sverige aktivt bidragit till ökade skuldlättnader bl.a. genom bidrag till det utvidgade skuldlättnadsinitiativet (HIPC). En stor del av det svenska stödet till ekonomiska reformer har givits i form av skuldlättnad. När en hanterlig skuldbörda uppnåtts ges stödet i stället i form av budgetstöd. Strävan är att koppla det svenska budgetstödet till landets nationella och politiskt ägda fattigdomsstrategi. Sverige har också sedan ett antal år stött organisationen Debt Relief International i syfte att öka fattiga länders egen kompetens att hantera lån och skulder.

Delmål: Ekonomisk och social utjämning

Ekonomisk tillväxt och en jämnare fördelning av inkomster och tillgångar samt en mer jämlik fördelning inom hushållen är viktigt för en långsiktigt hållbar utveckling i samarbetsländerna.

Sverige ger ett betydande stöd, såväl bilateralt som via FN och de multilaterala utvecklingsbankerna, till de sociala sektorerna i utvecklingsländerna. Satsningar på utbildning, hälsovård, teknologi och mikrokrediter innebär möjligheter att öka de fattigas tillgång till produktiva resurser. Sverige ger även stöd till insatser för bland annat god samhällsstyrning, mänskliga rättigheter, makroekonomisk stabilitet, infrastruktur samt väl fungerande kapitalmarknader, vilket ökar de fattigas möjligheter att använda sina resurser mer effektivt. Även situationen för de människor som lever på gränsen till fattigdom och är extremt sårbara för externa ekonomiska chocker, kan förbättras genom en ökad tillgång till produktiva resurser.

Trots långvariga och kostsamma insatser kvarstår stora problem på hälsoområdet i många u-länder. Hälsoläget är mest prekärt i Afrika, där det under senare år blivit allt svårare att upprätthålla en god och rättvis hälsovård. En fortsatt ökning av hälsobiståndet synes därför nödvändig, såväl regionalt som nationellt, i form av stöd till breda sektorsinsatser och hälso-systemsutveckling. Personer med funktionshinder utgör ofta de allra fattigaste i samhället, varför satsningar på personer med funktionshinder utgör en viktig del av hälsobiståndet. De regionala insatserna i Afrika avser bl.a. hälsofinansiering och läkemedel. Hiv/aids-utvecklingen påverkar särskilt behovet av

förbättrad och mer rättvist fördelad hälso- och sjukvård. Det är väsentligt att beakta den betydelse för förbättrad hälsa som olika sektorer har (urban utveckling, miljö-, trafik- och livsstilsfrågor). Likaledes är det angeläget att ta hänsyn till hur viktig god hälsa är för en positiv ekonomisk utveckling.

I samband med IDB:s årsmöte i mars 2002 samfinansierade Sverige och övriga nordiska länder ett pilotseminarium om hiv/aids och dess inverkan på Latinamerikas och Karibiens sociala och ekonomiska utveckling. Seminariet fick stor uppmärksamhet.

Under 2002 har den nybildade Globala fonden mot aids, tuberkulos och malaria inlett sin verksamhet. Sverige, som varit aktivt pådrivande i arbetet att bilda fonden, ingår i dess styrelse. Vid sitt möte i april beslutade fondens styrelse att bevilja ansökningar om bidrag ur fonden på sammanlagt 616 miljoner US-dollar under två år, huvudsakligen till insatser mot hiv/aids i fattiga länder.

Delmål: Demokratisk Samhällsutveckling

Antalet demokratier i världen har ökat under senare år. I flertalet fall är det dock främst en utveckling av den formella demokratin vi ser, t.ex. införande av formella flerpartival. Att demokratin reellt ökar genom att fler människor ges inflytande över beslut som rör deras dagliga liv är mindre tydligt. Fattigdom och maktlöshet är ofta två sidor av samma mynt. Att vara fattig innebär oftast att även sakna makt.

Insatserna för att främja delmålet spänner över hela fältet från politiskt dialog och internationellt normskapande till konkreta utvecklingsprogram inom rättssektorn eller annan statlig förvaltning till stöd för enskilda organisationer av olika storlek. Många av insatserna genererar inte direkt påverkan på fattigdomsmålet, men är viktiga länkar för bestående samhällsförändringar. Detta gäller t.ex. rättsväsendets förmåga att hävda att lag gäller lika för alla och parlamentens kapacitet att representera väljarna och utreda sina förslag. Området förvaltningsstöd engagerar många givare. Här återstår dock en hel del att göra avseende gemensamma förhållningssätt och värderingar i dialog med samarbetsländerna. Erfarenheterna visar att programstöd lämpar sig väl inom tvärområden såsom förvaltningsreformer samt väl definierade samhällssektorer som hälsa och utbildning. I dessa fall finns ofta ett tydligt avgränsat

policyområde där givare och mottagare kan enas om en gemensam strategi för utveckling. Inledningskedet tenderar dock att bli utdraget när former för samordning utvecklas. Tendensen är dock tydligt positiv när samarbete etablerats och synergivinsterna uppstår. Mottagare och givare får en bättre överblick över sektorn genom detta aktiva samarbete. Detta ger i sin tur bättre underlag för resursallokering och policyarbete.

Demokratin präglas av pluralism och att människor har möjlighet att göra sin röst hörd. Ofta kräver det kanaler av olika slag. Central utövare av denna funktion är de politiska partierna. Sveriges stödjer framväxten av demokratiska partiväsanden genom samarbete mellan svenska s.k. partinära organisationer och partier i andra länder. Efter en initial period har nu detta stöd permanentats och under år 2001 utarbetades nya riktlinjer. En mycket stor del av det svenska utvecklingsarbetet går också till och genom enskilda organisationer. Huvudsyftet med detta stöd är uppbyggnad av starka s.k. civila samhällen.

En bärande tanke i stödet för demokratisk samhällsutveckling är skydd och främjande av de mänskliga rättigheterna. Dessa utgör en gemensam värdegrund, internationellt framförhandlad och därför en referensram för samarbete. Mänskliga rättigheter är ledstjärna för politisk dialog. Sverige arbetar aktivt för deras utveckling och främjande i FN och andra multilaterala sammanhang, liksom genom konkreta insatser inom utvecklingsarbetet. Återigen är stödet brett från finansiering av små enskilda organisationer, till stöd genom FN:s program och till staters egen praktik och rättsutveckling.

Sett över en något längre period kan man konstatera att Sida laget ner ett stort arbete på att utveckla metoder och kapacitet för det bilaterala utvecklingsarbetet i syfte att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Detta arbete skördar vi idag frukterna av. Det kan utläsas i såväl antal personer som nåtts genom fort- och vidareutbildning, genom riktlinjer och strategier både övergripande och sektorspecifika som verksamhetsgrenens ökade utfall i den ekonomiska redovisningen. Ett strukturerat förhållningssätt och tydlig analys präglar Sidas årsredovisning för detta område.

En särskild svårighet för delmålet avser metoder för resultatredovisning. Ytterst syftar stöd till demokrati och mänskliga rättigheter till att

förändra attityder och beteenden, i synnerhet vad avser myndighetsutövning. Ett internationellt metodarbete pågår för att hitta olika former av indikatorer för demokratisk samhällsutveckling. Här kan nämnas samarbete inom DAC, bland annat nätverket GOVNET, där Världsbanken leder metodutveckling finansierad av brittiska DFID. IDEA är verksamt på området och Sida har i sitt regleringsbrev ett flerårigt uppdrag att bidra. Bland det som prövas är breda opinionsundersökningar bland medborgare i länder i tredje världen om uppfattningar om myndigheters maktutövning och service, den egna medborgarrollen osv.

Sida konstaterar i sin årsredovisning att samarbete med organisationer inom det civila samhället förefaller bli starkare och mer effektivt om det kompletteras med stöd till relevanta politiska institutioner och vice versa. Det är uppenbart att politisk vilja på alla nivåer är en förutsättning för att genomföra och säkerställa förändringar. I fall då den politiska viljan är svag kan samarbete via organisationer i det civila samhället bidra till att generera stöd för reformer.

Demokratifrågorna har en given plats också på FN:s arbetsområde. UNDP genomför nu en förändring i syfte att stärka organisationens identitet som aktörer på området samhällsstyrning. Konkret märks upprättande av ett center i Oslo som blivit operativt under 2002. UNICEF har konventionen om barnets rättigheter som sitt mandat och rättesnöre. IDEA är en viktig aktör på demokratiområdet och Sverige förblir en stor finansiär. IDEAs normskapande arbete och konkreta verktyg bland annat i form av databaser över val, valdeltagande, vallagstiftning och valorganisation möter stor efterfrågan.

Sammanfattningsvis kan sägas att det sedan ett antal år pågår norm-, metod och kapacitetsutveckling i syfte att genomföra mer resultat-riktat utvecklingssamarbete för detta delmål och mer specifikt i delmålens relation till det övergripande fattigdomsmålet. Stora insatser har gjorts som vi nu får utdelning på. Svenska erfarenheter är efterfrågade och svenskt kunnande respekterat. Som exempel kan nämnas en presentation av Sidas metodarbete avseende rätten till utbildning som i mars presenterades i Bryssel för kommissionen. Uppenbart är dock att fortsatt arbete kräver både breddning för att nå fler inom verksamhetsområdet och fördjupning för att nå ökat genomslag och ge bättre underlag för redovisning och bedömning av effektivitet.

Delmål: En framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön

Sida arbetar med en handlingsplan för miljömässigt hållbar utveckling som innebär att miljöaspekter ska integreras i hela Sidas verksamhet. I princip har detta arbete nu genomförts och arbetet med att fastställa en reviderad handlingsplan pågår. Utbildningsinsatser kring miljökonsekvensbedömningar och nya regler för desamma bidrar till att miljöaspekter allt bättre integrerats i Sidas verksamhet. Arbetet med miljökonsekvensbedömning har givits en stödfunktion genom samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala.

Under året har Sida arbetat för att öka integreringen av miljöaspekter i landstrategierna och en stödfunktion för detta arbete finns genom ett samarbete med enheten för miljöekonomi vid Göteborgs universitet. Samarbetet med de båda stödfunktionerna har intensifierats under år 2001. Stödfunktionernas arbete innebär fortlöpande analys och kommentar till Sidas arbete såväl med projekt och program som med landstrategier.

För att öka förståelsen och kunskapen om sambanden mellan miljö och utvecklingsfrågor har skrifter publicerats om miljö och hälsa, miljö och mänskliga rättigheter samt miljö och fattigdom. Sida har finansierat en studie om miljö och sårbarhet, som har tagits fram av Stockholm Environment Institute. Vidare bidrar Sida med finansiering till ett antal svenska nyhetsbrev som relaterar till miljö och hållbar utveckling.

Global Water Partnership Organisation, vars verksamhet syftar till kapacitetsuppbyggnad och nätverksbyggande inom vattenområdet, har under året etablerats som en mellanstatlig organisation med säte i Sverige. Ett arbete pågår för att ombilda Stockholm Water Institute, SIWI, till en stiftelse med staten och Stockholms Stad som stiftare.

Under år 2001 har andelen för insatser där "miljömålet" utgör huvud- eller delsyfte ökat i Sidas verksamhet. I sitt arbete med miljörelaterade frågor har Sida i allt större grad fokuserat på att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt som gynnar den fattiga befolkningen. Inom området miljöskydd har Sida under 2001 prioriterat klimat-, ozon-, kemikalie- och vattenfrågorna. Sida har stött aktiviteter som bidrar till utvecklingsländernas möjligheter att implementera de miljörelaterade konventionerna.

Inom styrande organ för FN:s operativa verksamhet, de internationella finansieringsinstitutionerna och den Globala miljöfonden (GEF) fortlöper arbetet med att genomföra rekommendationerna från Rio-konferensen 1992.

Sverige eftersträvar en förstärkt integrering av miljö och hållbar utveckling. Detta arbete har präglats av förberedelsearbetet inför "Världstoppmötet om hållbar utveckling" i Johannesburg. Vid toppmötet slogs uttryckligen fast att de tre delarna av hållbar utveckling i form av ekonomi, miljö och sociala frågor skall hanteras integrerat.

Delmål: Jämställdhet mellan kvinnor och män

Utvecklingssamarbetet inriktas på att motverka könsbaserad diskriminering och på att stärka kvinnors sociala, ekonomiska och politiska rättigheter som ett led i att bekämpa fattigdom, fördjupa demokratin och främja en hållbar utveckling. Sverige bedriver ett aktivt arbete med att såväl multilateralt som bilateralt synliggöra kvinnors och mäns olika villkor som utgångspunkt för analys och åtgärder i all utvecklingsplanering. Sverige finansierade 2000–2001 en särskild tjänst hos FN:s general-sekreterares rådgivare i jämställdhetsfrågor för att stärka kvinnors medverkan i beslutande fora, förbättra kvinnors ekonomiska villkor och motverka våld mot kvinnor.

Sidas handlingsprogram för jämställdhet har ökat förutsättningarna för ett mer systematiskt arbete bl. a. med att integrera jämställdhet i samtliga landstrategier. Sida har inlett ett särskilt samarbete med Nicaragua, Tanzania och Namibia för att stödja deras genomförande av handlingsplanen från FN-konferensen om kvinnor i Peking, bl.a. genom stöd till jämställdhetsanalyser av ländernas nationella budget. Under 2000 har drygt 58 procent av Sidas utbetalade medel gått till projekt som helt eller delvis inriktats mot jämställdhet. I länder där jämställdhet finns med som ett viktigt mål för samarbetet och där ambassaderna har särskild kompetens inom sakområdet (Indien, Bangladesh, Sydafrika och Tanzania) har jämställdhet ett än mer tydligt genomslag.

Sverige har deltagit aktivt i OECD/DAC:s och EU:s arbetsgrupper om jämställdhet i utvecklingssamarbetet, bl.a. i syfte att stärka ett engagemang på ledningsnivå inom organisationerna. Utrikesdepartementet har fortsatt att i

överläggningar med bl.a. Världsbanken och FN medverka i utveckling av metoder för att anlägga ett tydligare jämställdhetsperspektiv i analyser och förslag.

Under 2001 fortsatte arbetet i de regionala utvecklingsbankerna med att höja kompetensen om jämställdhetsfrågor hos bankernas personal och lägga grunden till en stärkt jämställdhetspolicy. Under år 2001 har Sverige i dialog med Världsbanken poängterat behovet av att tydligare uppmärksamma kvinnor i analys och åtgärder för att bekämpa fattigdom, bl. a. i PRSP:s och i översynen om IDA:s kreditgivning. Sverige medverkade också aktivt i arbetet med Världsbankens nya jämställdhetsstrategi.

3.6.2 Utvärderingsverksamheten vid Sida

Det bilaterala utvecklingssamarbetet utvärderas inom Sida, dels av sekretariatet för utvärdering och intern revision som är direkt underställt Sidas styrelse, dels av olika avdelningar och av de integrerade ambassaderna. Nedan presenteras först allmänna erfarenheter och iakttagelser från utvärderingsverksamheten vid Sida under 2001, därefter ges kortare sammanfattningar av ett urval av de studier som slutförts under 2001, varav den om jämställdhet i utvecklingssamarbetet utgör en återrapportering från Sida på ett uppdrag som givits i myndighetens regleringsbrev för 2001.

Allmänna iakttagelser och erfarenheter

Flertalet utvärderingar är projektnära, och utgör därmed i första hand ett lärande för överväganden om fortsatt stöd, eller för bedömningar om behövliga förändringar i ansats och genomförande. Det är inte i samtliga fall möjligt att dra tydliga slutsatser utifrån utvärderingarna. Kvaliteten varierar liksom formatet. Sida är i slutskedet med att utarbeta en ny utvärderingsmanual, som syftar till att utgöra ett stöd till utvärderingsprocessen och höja kvaliteten och jämförbarheten.

I flertalet fall, ca två tredjedelar av utvärderingarna, drar utvärderarna slutsatsen att insatserna visat på god måloppfyllelse. Denna andel är i stort oförändrad från föregående år.

Hög relevans är ett återkommande omdöme för 2001, liksom för tidigare år. Långsiktigheten och flexibiliteten i den svenska biståndsgiv-

ningen framhålls vidare vara värdefull, då den möjliggör en anpassning till förändrade förutsättningar, inte minst i samhällen som genomgår snabba förändringar. Ett stort engagemang hos såväl samarbetspartner som Sida är en annan aspekt som lyfts fram i flera utvärderingar och som varit tydligt bidragande till goda resultat.

Biståndets roll som dynamisk förändringskraft genom att föra in nya frågor och synsätt återkommer. Möjligheten till experiment och pilotverksamhet, som det kan vara svårt för samarbetspartner själva att initiera helt på egen hand framhålls som värdefulla och skapar en plattform i reformeringen av strukturer och system. I flera fall betonas vikten av att arbeta direkt med regionala och lokala institutioner i förändringsprojekt, där ett starkt lokalt ägarskap kan medföra snabbare resultat och etablering av en tilltro till att förändringar är möjliga. Vikten av att sprida lärdomar och erfarenheter är en väsentlig fråga och behovet av en systematiskt genomtänkt strategi för kommunikation och information framhålls i ett antal utvärderingar. Detta är ett område som ofta kan utvecklas ytterligare. En viktig fråga i beredningen av insatser är vidare att säkerställa kapaciteten för lärandet och genomförande av förändringar.

I oppemot en tredjedel av utvärderingarna redovisas mer betydande problem. De problem som särskilt redovisas avser framförallt bristande bärkraft och tveksam kostnadseffektivitet. Överambitiösa mål utan tydlig operationalisering har i flera fall lett till svårigheter i genomförandet och bristen på basdata gör det svårt att mäta effekter. Otillräckliga mekanismer för resultatuppföljning och svaga ledningsfunktioner bidrar till ineffektivitet. Bristen på deltagande från intressenter i projektens planering är en annan återkommande observation. Behovet av förbättrad samordning såväl mellan olika institutioner hos samarbetspartner, som mellan givare är en annan återkommande slutsats. I flera utvärderingar pekas på vikten av ett programmatiskt arbetssätt. Splittringen på separata projekt försvårar helhetssynen och minskar möjligheten till policydialog. Detta gäller såväl för samarbetsparten som för biståndsgivare.

Utvärdering av utvecklingsamarbete för att främja jämställdhet

I regleringsbrevet för 2001 uppdrog regeringen åt Sida att 2002 redovisa en utvärdering av i

vilken utsträckning jämställdhetsperspektivet fått genomslag i Sidas verksamhet. Uppdraget inriktades dels på att redovisa om analyser och insatser i utvecklingsamarbetet utgått från skillnader i kvinnors och mäns villkor, dels på en redovisning av förutsättningar och resultat vad gäller kvinnors ekonomi och deltagande i samhällsutvecklingen och hur mainstreamingstrategin tillämpats i ett representativt urval av landstrategier och insatser.

Uppdraget gavs fem år efter antagandet av handlingsplanen vid FN:s fjärde världskonferens för kvinnor i Peking 1995, den svenska riksdagens beslut 1996 om jämställdhet som ett särskilt delmål i utvecklingsamarbetet och sedan Sida utarbetat en omfattande handlingsplan och policy för arbete med jämställdhet i utvecklingsamarbetet. Avsikten med uppdraget var bl.a. att få en bild av vilka åtgärder som vidtagits i t.ex. landstrategier.

Uppdraget redovisades av Sida i en skrivelse till regeringen i januari 2002, "Evaluation of Sida's Support for the Promotion of Gender equality". Utvärderingen har baserats på djupstudier av samarbetet med Bangladesh, Sydafrika och Nicaragua, där såväl landstrategierna i stort som ett antal program och projekt valts ut för analys. Utvärderingen visar på både framsteg och svårigheter när det gäller att få genomslag för jämställdhet, i praktiken och inte främst bara i policies and handlingsplaner. Utvärderarna slår fast att trots den korta tid som gått sedan principerna om mainstreaming av gender antogs har dessa fått genomslag i landstrategierna och i viss mån även på insatsinvån. Sålunda förordas att strategin fortsatt tillämpas och ges starkare fäste i organisationen men att den förnyas och utvecklas och länkas till andra biståndsmål och till program- och projekt. Utredarna betonar att stärkande av kapacitet och kompetens är nyckelfrågor, både centralt och i fält. Dessutom konstateras att frågan om styrning är central och att ledningens roll är avgörande för arbetet.

Generaldirektören framhåller i sin kommentar att Pekingplanen utgör ett gemensam bas för länder världen över vad gäller åtaganden och riktlinjer för jämställdhet och att Sidas handlingsprogram slår fast att jämställdhet inte är en "kvinnofråga" utan en övergripande samhällsfråga: på "varje nivå där Sida verkar ... skall jämställdhet finnas med som en integrerad del."

Generaldirektören framhåller vad Sida gjort i form av utbildningsinsatser, seminarier och

strategier för att öka kapaciteten att stärka jämställdhet i utvecklingssamarbetet och markerar att Sida avser utveckla arbetet med de frågor som utredningen berör bl.a. med utgångspunkt från regeringens uppdrag i regleringsbrevet för 2002 att Sida genomgående i utvecklingssamarbetet skall beakta hur insatser utfaller olika för kvinnor och män.

Utvärdering av landstrategin för utvecklingssamarbetet med Moçambique

Syftet med utvärderingen av landstrategin för Moçambique var att ge Sida ett underlag för utformningen av en ny landstrategi för kommande strategiperiod. Utvärderingen fann att landstrategin inte varit ett effektivt instrument för att skapa en sammanhängande och relevant samarbetsprogram under strategiperioden. Processen medförde utrymme för dialog och reflektion och bidrog härigenom till att skapa samstämmighet. Innehållsmässigt var emellertid strategin, enligt utvärderarna, inte konkret nog för att skapa ett relevant program på den operativa nivån. Bl.a. var samarbetets fattigdomsorientering ofta indirekt och ibland otillräckligt betonad i strategin och dess implementering. Sambandet mellan fattigdomsmålet och enskilda insatser t.ex. inom stödet till landsbygdsutveckling och den privata sektorn, klarlades inte.

Sida ansåg i sitt ställningstagande till landstrategiutvärderingar, att de tillför Sida kunskap för att utveckla och förbättra landstrategiprocessen. Vissa av de svagheter som utvärderingarna pekar på har redan åtgärdats. Mot bakgrund i vunna erfarenheter i ett antal landstrategiprocesser har Sida och UD tillsammans utarbetat nya riktlinjer för framtagandet av landstrategier. Sida har under de senaste åren löpande vidtagit åtgärder för att förbättra landstrategiprocessen. Detta gäller framtagande av dokument såväl som genomförande av landprogram. Icke desto mindre kan ytterligare förbättringar göras genom att vissa av utvärderingarnas rekommendationer tas tillvara i det fortsatta metodutvecklingsarbetet, och i den fortsatta tillämpningen av riktlinjerna i enskilda landstrategiprocesser.

Sida anser att det är värdefullt med utvärderingar av en landstrategi men att det bör genomföras i första hand för vissa väl valda fall, där samarbetet är omfattande och det finns ett uttalat behov av fördjupad prövning.

Sida ansåg vidare att förbättringar kan göras - för att öka landstrategins styrfunktion- genom att målformuleringar anges i landstrategin för varje samarbetsområde. Det är väsentligt att dessa mål formuleras på en övergripande strategisk nivå, och inte på en operationell projektnivå, i syfte att möjliggöra att en landstrategi kan anpassas flexibelt till de förändrade förutsättningar som inträffar i ett land, dock utan att förändra den strategiska inriktningen. Sida delar utvärderarnas uppfattning att grundläggande antaganden om hur samarbetsprogrammet bidrar till fattigdomsbekämpning ska tydliggöras i landstrategierna, och att valet av enskilda insatser tydligt ska baseras på de strategiska prioriteringarna.

Utvärdering av Sidas stöd till näringslivsutveckling

Här återges sammanfattning kring den första i en serie om tre utvärderingar av Sidas stöd till näringslivsutveckling. Rapporten kartlägger och ger en övergripande bild av Sidas stöd. Utgångspunkten är ett brett, integrerat och holistiskt perspektiv på näringsliv och stöd till näringslivsutveckling.

Rapporten pekar på flera möjligheter för Sida att vidareutveckla sitt stöd för näringslivsutveckling. En slutsats är att stödet bör integreras med andra typer av stöd, inte minst vid utarbetandet av Sidas landstrategier. Vidare pekar rapporten på vikten av samband mellan insatser på olika nivåer som tillsammans utgör centrala förutsättningar för ett väl fungerande näringsliv. Genom att ta hänsyn till övergripande förutsättningar på makronivå, minska antalet insatser på mikronivå och systematiskt sekvensiera insatser, skulle stödets utvecklingspotential kunna utnyttjas bättre.

Rapporten konstaterar att insikten om vad som krävs för ett ändamålsenligt stöd för näringslivsutveckling i flera avseenden är god inom Sida, medan tillämpningen ofta släpar efter och kan utvecklas.

Rapporten pekar på en stor outnyttjad potential inom Sida för att målmedvetet främja skapandet av förutsättningar för näringslivsutveckling, inte minst inom Sidas stöd till landsbygdsutveckling. Rapporten argumenterar för behovet av en policy och strategi för Sidas stöd till näringslivsutveckling som klargör

stödets betydelse för uthållig fattigdomsminskning.

Sida slog i sitt ställningstagande till utvärderingen fast att en policy för näringslivsutveckling bör utvecklas. Avsikten är att en policy ska föreligga i början av 2003. Samtidigt avses en rad kompetenshöjande insatser genomföras. Sida ansåg vidare att det är väsentligt att i ökad utsträckning arbeta tvärsektoriellt inom Sida för att skapa en ökad grad av samband. Sida konstaterar vidare att frågor om näringslivsutveckling idag lyfts fram i landstrategierna i betydligt högre grad än för några år sedan.

3.6.3 Analys och slutsatser

I samklang med det internationella samfundet finns nu goda förutsättningar att ytterligare konsolidera fattigdomsbekämpning som det övergripande målet för svenskt utvecklingssamarbete. I betänkandet från Globkom föreslås att fattigdomsminskning skall kvarstå som en övergripande inriktning för Sveriges politik för global utveckling, samt att en förbättring av den fattiga människans levnadsvillkor skall utgöra målet för biståndet. Både betänkandet och Sidas strategi för fattigdomsreduktion och utveckling genomsyras av en mångdimensionell syn på fattigdom - en politik mot fattigdom måste utformas på ett sätt så att den främjar jämlik och hållbar tillväxt och utveckling. Genom att fattigdom karaktäriseras som brist på möjlighet, makt och säkerhet så hamnar den enskilda människan i fokus. Individperspektivet understryker också att fattiga människors behov och förutsättningar är olika i förhållande till fattigdomens olika dimensioner, samt att fattigdom och utveckling alltid måste hanteras i ett rättighetsperspektiv.

Sidas strategi för fattigdomsreduktion och utveckling kommer under 2003 att ligga till grund för en revidering av Sidas handlingsprogram och riktlinjer inom en rad olika områden, liksom för utveckling av metoder och redskap för det konkreta arbetet med fattigdomsbekämpning. En förutsättning för att det mångdimensionella fattigdomsperspektivet skall kunna operationaliseras är att en gynnsam institutionell och organisatorisk miljö skapas för ändamålet. Ett antal studier som Sida genomfört parallellt med arbetet med fattigdomsstrategin visar på behovet av förbättringar i detta avseende. Fattigdomsmålet har också fått ett allt

större genomslag i flertalet multilaterala organisationer. För Världsbanken är fattigdomsreduktion idag det övergripande målet. På samma sätt är fattigdomsminskning det övergripande målet för den Europeiska gemenskapens utvecklingspolitik. Inom FN-systemet står Millenniumutvecklingsmålen i fokus för verksamheten.

Ett mångdimensionellt och holistiskt perspektiv på fattigdom och utveckling förutsätter en kontinuerlig, kompetent och genusmedveten analys av fattigdomens orsaker och uttryck i specifika globala, nationella och lokala sammanhang. Perspektivet förutsätter också samverkande åtgärder inom olika politikområden, via olika kanaler (bilateralt och multilateralt), i olika former (t.ex. programstöd och givarsamordning), på olika nivåer i samhället (globalt, regionalt, nationellt och lokalt) och med medverkan av olika aktörer (t.ex. staten, näringslivet och civila samhället).

I linje med slutsatserna från de senaste årens toppmöten (senast Doha, Monterrey och Johannesburg) blir sydperspektivet nu än mer centralt i det svenska utvecklingssamarbetet. Ett sydperspektiv innebär i grunden att man lyssnar på och tillvaratar de fattigas egna erfarenheter och prioriteringar, vilket bl.a. förutsätter att de enskilda samarbetsländernas egna processer är demokratiska och inkluderar konsultationer med fattiga grupper och individer. Då kan nationella planer för fattigdomsminskning och hållbar utveckling tas som utgångspunkt för utvecklingssamarbetet. Sydperspektivet innebär också att utvecklingssamarbetet bidrar till att stärka rösterna från syd i det internationella samarbetet, t.ex. genom stöd till processer och sammanhang där u-länderna (särskilt MUL-länderna) kan medverka i att sätta spelregler och dra fördel av internationell handel. Sydperspektivet förutsätter dessutom att de regionala initiativen ges uppmärksamhet och stöd. Det gäller t.ex. ekonomiska sammanslutningar som gör enskilda länder och grupper av länder bättre rustade att möta i-världen i handelspolitiska sammanhang.

I förra årets budgetunderlag presenterade Sida en rad åtgärder som i årets underlag föreslås genomföras i syftet att anpassa utvecklingssamarbetet till förändrade villkor, både vad gäller medelstilleddning och handläggning i Sverige och ett ökat ansvarstagande av samarbetsländerna. Åtgärderna omfattar ett fokus på ökad givarsamordning, programstöd, färre insatser och geografisk koncentration, längre avtalsperioder

samt effektiviseringar genom förenklade arbetsätt och metodutveckling. En förstärkning av fältorganisationen är kärnan i detta förändringsarbete.

Som framgår av resultatredovisningen syftar insatser under de olika delmålen till en utvecklingsprocess som sammantaget bidrar till att minska fattigdomen. Fattigdomsbekämpning står i fokus för insatser med inriktning på t.ex. demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter, jämställdhet, barn och ungdomar, de sociala sektorerna (inkl hiv/aids-bekämpning), infrastruktur, näringsliv och handel, naturbruk och miljö (landsbygdsutveckling genom bl.a. förbättrat jordbruk och institutionella reformer), makroekonomisk stabilitet, konfliktförebyggande och forskningssamarbete kring fattigdomsrelevanta teman. Inom det bilaterala utvecklingssamarbetet får stödet till demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter i sammanhanget av fattigdomsbekämpning följderiktigt en mer framträdande roll.

Afrikas andel av svenskt bistånd skall öka vilket är väl motiverat med hänsyn till den komplicerade fattigdomssituationen och det känsliga sociala och politiska läge som flera länder befinner sig i. I detta sammanhang är givarsamfundets medverkan i dialogen kring och stödet till nationella PRS-processer av avgörande betydelse. Det afrikanska initiativet till en gemensam plan för ekonomisk, social och politisk utveckling (NEPAD) förtjänar också uppmärksamhet.

Sveriges stöd till fattigdomsbekämpning i bred bemärkelse sker också via FN, andra multilaterala organ, EG och de multilaterala utvecklingsbankerna som idag i väsentliga delar har en gemensam syn på fattigdom och fattigdomsbekämpning. Härvidlag spelar de av Världsbanken och IMF initierade fattigdomsstrategierna på landsnivå (PRSP) en central roll. Under 2001-2002 genomförde Världsbanken en omfattande utvärdering av de två första årens erfarenheter av PRSP-processerna. En viktig slutsats från utvärderingen är att PRSP idag är att det nationella ägarskapet har ökat och att det finns ett brett stöd bland externa aktörer i flertalet länder. Fortfarande saknas dock en bred uppslutning från det civila samhället, näringslivet och politiker i många länder. Att stärka det nationella ägarskapet ytterligare och folkvaldas möjligheter till påverkan och därmed stödja den demokratiska processen kommer att vara ett prioriterat område för Sverige under 2002. Trots svagheter-

na utgör dock PRS ett av de mest lovande instrumenten för att stärka fattigdomsbekämpningen i de fattigaste länderna. De kommer därför att vara utgångspunkt för det internationella utvecklingssamarbetet i de enskilda länderna.

Europeiska unionen är världens största finansierare av utvecklingssamarbete. Regeringen avser även fortsättningsvis att agera aktivt inom ramen för det europeiska samarbetet. Det är av särskild vikt att stödja det institutionella reformarbete som pågår och som syftar till att höja kvaliteten och förbättra effektiviteten i EG-biståndet. Regeringen kommer även fortsättningsvis att verka för ett effektivt genomförande av EG:s integrering av miljöhänsyn och jämställdhet i arbetet med fattigdomsbekämpning.

Regeringen har uppdragit åt Sida att utarbeta strategier för det svenska stödet till olika FN-organ. Projektet har hittills resulterat i strategier för UNDP, UNFPA, UNICEF och WHO. Syftet med strategierna är att få till stånd ett samordnat och offensivt svenskt förhållningssätt till FN:s verksamhet på det ekonomiska och sociala området.

Sammanfattningsvis leder resultatbedömningen till följande generella slutsatser om det svenska utvecklingssamarbetet:

- Fattigdomsbekämpning kommer att utgöra det övergripande målet.
- Den fattigdomsbekämpande verksamheten måste vara väl förankrad i ett rättighets-, jämställdhets- och barnperspektiv där den enskilda människans problem, behov och förutsättningar i förhållande till fattigdomens olika dimensioner står i centrum.
- En global svensk politik för ekonomisk, socialt och ekologiskt hållbar utveckling måste bygga på en god samstämmighet mellan olika politikområden i förhållande till det övergripande målet om fattigdomsminskning.
- Metoder för att effektivisera biståndet och följa upp de internationellt överenskomna utvecklingsmålen måste ständigt utvecklas och återföras till utvecklingssamarbetets praktik.

3.7 Revisionens iakttagelser

Riksrevisionsverket (RRV) har för utgiftsområdets två förvaltningsmyndigheter, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) och Nordiska Afrikainstitutet, lämnat revisionsberättelser utan invändning.

3.8 Budgetförslag

3.8.1 8:1 Biståndsverksamhet

Tabell 3.10 Anslagsutveckling

Tusental kronor

År	Utfall		Reservation	
2001	15 441 413		1 320 512	¹
2002	13 596 752		Utgifts- prognos	14 917 264
2003	Förslag	15 886 126		
2004	Beräknat	18 231 213		

¹ Beloppet i Årsredovisningen för staten 2001 (rskr. 2001/02:101) bilaga 7 avseende utgående reservation och ramöverföringsbelopp 2001 har korrigerats.

Tabell 3.11 Anslaget 8:1 Biståndsverksamhet

Tusental kronor

	Budget 2002	Beräknat 2003
1.1 Multilateralt utvecklings- samarbete	3 723 700	5 105 000
1.2 Bilateralt utvecklings- samarbete	10 016 000	10 680 000
1.3 Övrigt	57 052	101 126
Summa¹	13 796 752	15 886 126

¹ 200 miljoner kronor skall dras in i enlighet med Tilläggsbudget 1 i samband med VP 2002. Beslut har ännu inte fattats om från vilken anslagspost detta indrag skall göras.

Anslaget 8:1 Biståndsverksamhet består av tre anslagsposter: Multilateralt utvecklingssamarbete, Bilateralt utvecklingssamarbete och Övrigt.

Inom anslagsposten 1.2 Bilateralt utvecklingssamarbete disponerar Sida en ram för finansiering av personal i fält som direkt handlägger

program eller projekt. År 2003 uppgår ramen till 200 miljoner kronor, vilket är en höjning med 20 miljoner kronor jämfört med föregående år. Höjningen syftar till att öka Sidas kapacitet i fält.

Utfallet på anslaget 2001 var 15 441 miljoner kronor, vilket var 1 644 miljoner kronor högre än tilldelade medel. Anslagsutnyttjandet utöver budget förklaras av att reservationer från tidigare år tagits i anspråk. Politikområdet hade en utgiftsbegränsning 2001, denna innebar dock inga senareläggningar av bidrag och planerade projekt.

Reservationer

Reservationerna, dvs. den del av anslagsmedlen som kvarstod vid budgetårets slut, inom anslaget 8:1 Biståndsverksamhet uppgick vid utgången av 2001 till 1 328 miljoner kronor. Detta är en minskning i förhållande till föregående år med ca 2 032 miljoner kronor. Av de totala reservationerna var 892 miljoner kronor intecknade genom avtal eller beslut om visst ändamål. Även de ointecknade reservationerna, som alltså uppgick till 436 miljoner kronor, motsvarar till stor del planerade, om än inte avtalsbundna insatser. Vid utgången av år 2002 beräknas inga reservationer vara kvar.

Tabell 3.12 Utgående reservation på anslaget 8:1 Biståndsverksamhet

Miljoner kronor

	2001-12-31	varav inteknat	ointeknat
8:1 BISTÅNDSVERKSAMHET	1 328	892	436

Bemyndiganden om ekonomiska åtaganden

Inom anslaget 8:1 Biståndsverksamhet finns två olika beräkningsgrunder för bemyndiganderamen, dels för det multilaterala utvecklings-samarbetet och dels för det bilaterala. Dessa särredovisas därför nedan.

För det multilaterala utvecklingssamarbetet beräknas nya förpliktelser ingås år 2003 till ett belopp om 1 106 miljoner kronor. Det rör sig framförallt om en ny kapitalpåfyllnad till den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD), den tredje påfyllnaden av den globala miljöfonden (GEF) samt fastställande av

medlemsländernas bidrag till ökenkonventionen för år 2004 och 2005.

Någon särskild buffert för t.ex. växelkursförändringar begärs inte för den multilaterala bemyndiganderamen då sådant ryms inom den totala bemyndiganderamen.

Inom det multilaterala utvecklingssamarbetet föreslås regeringen få ikläda staten förpliktelser som tillsammans med tidigare gjorda, utestående utfästelser uppgår till högst 8 430 miljoner kronor för år 2003 i enlighet med tabell 3.13.

Tabell 3.13 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden inom det multilaterala utvecklingssamarbetet

Miljoner kronor

	2001 utfall	2002 prognos	2003 beräknat	2004 beräknat
Utestående förpliktelser vid årets början	6 840	5 658	9 147	
Nya förpliktelser	535	5 146	1 106	
Infriade förpliktelser*	1 717	1 657	1 823	2 375
Utestående förpliktelser vid årets slut	5 658	9 147	8 430	
Erhållen/föreslagen bemyndiganderam	8 511	9 682	8 430	

* Utgiftsutfall till följd av ingångna förpliktelser.

Bemyndiganderamen inom det bilaterala utvecklings-samarbetet baseras på de faktiska förpliktelser som beräknas ingås. Mot bakgrund av anslagsökningarna under perioden framåt har ett antagande gjorts om ökning av nya ekonomiska förpliktelser och, med viss eftersläpning även av infriade förpliktelser. För det bilaterala utvecklings-samarbetet föreslås bemyndiganderamen fastställas till 14 453 miljoner kronor för år 2003, enligt nedan.

Sammanlagt för anslaget 8:1 Bistånds-verksamhet, multi- och bilateralt utvecklings-samarbete, uppgår således den föreslagna bemyndiganderamen till 22 883 miljoner kronor.

Tabell 3.14 Bemyndigande om ekonomiska åtaganden inom det bilaterala utvecklings-samarbetet

Miljoner kronor

	2001 utfall	2002 prognos	2003 beräknat	2004 beräknat
Utestående förpliktelser vid årets början	6 996	8 698	10 614	
Nya förpliktelser	10 216	11 500	17 005	
Infriade förpliktelser*	8 514	9 584	13 166	8 610
Utestående förpliktelser vid årets slut	8 698	10 614	14 453	
Erhållen/föreslagen bemyndiganderam	20 000	16 466	14 453	

* Utgiftsutfall till följd av ingångna förpliktelser.

Garantigivning

För 2002 har riksdagen fastställt en ram för Sidas garantigivning, varav huvuddelen utgörs av biståndsgarantier för u-krediter. Vid årsskiftet uppgick garantiförbindelserna för u-krediter till drygt 7,3 miljarder kronor. Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att för 2003 ikläda staten betalningsansvar till ett belopp inklusive tidigare ställda garantier, om 12 miljarder kronor för garantigivning inom det internationella utvecklingsarbetet.

Regeringen beslutade i mars 1999 om riktlinjer för en treårig försöksverksamhet med en fristående garantigivning för biståndsändamål. I maj 2002 beslöt regeringen att förlänga försöksverksamheten emedan alltför få garantier utfärdats för att en utvärdering skall vara möjlig. Sida får inom ramen för den totala garantiramen utställa fristående garantier till ett belopp av högst en miljard kronor. Säkerhetsreserven för de fristående garantierna uppgår till 500 miljoner kronor.

Regeringens överväganden

Anslagen inom Internationellt utvecklings-samarbete beräknas som biståndsramen exklusive de avräkningar som görs för kostnader inom andra utgiftsområden (se avsnitt 3.1 Omfattning). Anslagsbeloppet för 8:1 Bistånds-verksamhet framkommer efter att förvaltnings-anslagen för Sida och Nordiska Afrikainstitutet avräknats. Anslaget 8:1 påverkas således i mycket hög grad av förändringar i den beslutade procentandelen av BNI, av förändringar i BNI-prognoser samt av förändringar i avräkningarnas storlek. Det prognosticerade anslagsbeloppet för 2004 framgår av tabell 3.10. För år 2003 beräknar regeringen anslaget 8:1 Biståndsverksamhet till 15 865 miljoner kronor.

Tabell 3.15 Härlledning av anslagsnivån 2003–2004, för Biståndsverksamhet, 8:1

Miljoner kronor		
	2003	2004
Anvisat 2002 i 2002 års Statsbudget	13 797	13 797
Förändring till följd av:		
Beslut	1 560	2 874
Övr. makroekonomiska förutsättn.	524	1 555
Volymmer		
Överföring andra utg.omr. m.m. ¹	5	5
Summa förändring	2 089	4 434
Förslag/beräknat anslag	15 886	18 231

¹ Avser kompensation för premier för statliga avtalsförsäkringar avseende av Sida finansierad personal vid universitet och högskolor. En närmare beskrivning av fördelningen av dessa medel finns i budgetpropositionen, volym 8, avsnitt 7.3.

3.8.2 8:2 Sida

Tabell 3.16 Anslagsutvecklingen

Tusental kronor				
År	Typ	Belopp	Notering	Belopp
2001	Utfall	468 009	Anslags-sparande	7 594
2002	Anslag	485 814	Utgifts-prognos	486 994
2003	Förslag	492 740		
2004	Beräknat	503 714	¹	

¹ Motsvarar 492 740 i 2003 års prisnivå.

Tabell 3.17 Beräkning av anslaget för 2002

Tusental kronor	
Anslag 2002	485 814
Pris- och löneomräkning	10 418
Indrag	- 3 492
Förslag 2003	492 740

Sida är enligt förordningen (1995:869) med instruktion för Styrelsen för internationellt utvecklings-samarbete central förvaltnings-myndighet för Sveriges bilaterala utvecklings-samarbete och för stödet till länder i Central- och Östeuropa. Sida inkom under våren 2002 med en redogörelse och analys av myndighetens kapacitet att hantera ökande biståndsvolymer. Redogörelsen visar hur biståndsvolym, antalet länder och länderval samt intensitet, komplexitet och bredd i samarbetet har betydelse för Sidas behov av förvaltningsresurser.

Regeringens överväganden

Mellan år 2002 och 2003 ökar disponibla medel inom biståndet med 372 miljoner kronor. Resterande reservationer inom biståndet förbrukas under år 2002. En stor del av ökningen avser åtaganden på det multilaterala området. Volymökningen som Sida skall hantera 2003 är måttlig. Fr.o.m. 2004 ökar dock biståndsvolymen mer väsentligt.

Regeringen avser återkomma till frågor om arbetsmetoder, biståndsformer, styrinstrument, länderval och kopplingen till förvaltningsresurser i samband med utvecklingspropositionen med anledning av den parlamentariska utredningen om Sveriges politik för global utveckling. Verksamhetskostnaderna för det idé och utbildningsinstitut som öppnades i Härnösand under 2002, har hittills belastat Sidas förvaltningsanslag. Verksamhetskostnaderna vid institutet bör i fortsättningen i stället belasta anslaget 8:1 Biståndsverksamhet, anslagsposten 2 Bilateralt utvecklingssamarbete, delposten 7 Enskilda organisationer. Den ändrade anslagsbelastningen beräknas medföra att Sida får ett ökat utrymme på förvaltningsanslaget om ca 12 miljoner kronor. Det ökade utrymmet ger Sida möjlighet till att fortsätta sin förberedelse för kommande volymökningar.

Anslagsnivån har justerats i syfte att begränsa statlig konsumtion, se volym 1, avsnitt 6.2.1.

Tabell 3.18 Härledning av anslagsnivån 2003–2004, för Sida, 8:2

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat 2002 i 2002 års statsbudget	485 814	485 814
Förändring till följd av:		
Pris- och löneomräkning	10 418	21 551
Beslut	- 3 492	- 3 651
Summa förändring	6 926	17 900
Förslag/beräknat anslag	492 740	503 714

3.8.3 8:3 NAI

Tabell 3.19 Anslagsutvecklingen

Tusental kronor

2001	Utfall	10 996	Anslags-sparande	244
2002	Anslag	11 256	Utgifts-prognos	11 351
2003	Förslag	11 437		
2004	Beräknat	11 693	¹	

¹ Motsvarar 11 437 i 2003 års prisnivå

Tabell 3.20 Beräkning av anslaget för 2003

Tusental kronor

Anslag 2002	11 256
Pris- och löneomräkning	262
Indrag	- 81
Förslag 2003	11 437

Nordiska Afrikainstitutet har enligt sin instruktion till uppgift att inom Norden främja och driva vetenskaplig forskning om Afrika, främja samarbete och kontakter mellan nordiska och afrikanska forskare, utgöra ett dokumentationscentrum för forskning och studier om Afrika samt informera om Afrikaforskning och aktuella afrikanska förhållanden. NAI har föreslagit att en gästprofessur knuten till Institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet bör inrättas och finansieras genom NAI.

Under institutets arbete med forskningsprojektet "National Liberation in Southern Africa: The role of the Nordic Countries", som avslutades under 2002 har ett unikt och ytterst värdefullt projektarkiv upprättats. I samband härmed har behovet av motsvarande arkivering och dokumentation i flera afrikanska länder tydligt uttalats från afrikanskt håll.

Samarbetsavtalen med Danmark, Finland och Norge har under 2001 omförhandlats. De nya treårsavtalen för perioden 2002-2004 innebär att de nordiska bidragen räknats upp med cirka 10 procent.

Regeringens överväganden

Regeringen anser att möjligheterna till utbyte med Afrika och nätverksskapande ytterligare bör förstärkas och förordar således inrättandet av en gästprofessur på Uppsala universitet. Vidare anser Regeringen att NAI bör fungera som koordinator av ett arbete med att förbättra arkivering och dokumentation samt i vissa fall även fungera som tillfällig förvaltare av material som samlas in, systematiseras och görs tillgängligt för framtiden. Det långsiktiga syftet är dock att materialet överförs till respektive berört land. Medel för detta kommer att tillföras NAI genom det årliga verksamhetsbidrag som regeringen beslutar om. Anslagsnivån har

justerats i syfte att begränsa statlig konsumtion, se volym 1, avsnitt 6.2.1

Tabell 3.21 Härledning av anslagsnivån 2003–2004, för NAI, 8:3

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat 2002 i 2002 års statsbudget	11 256	11 256
Förändring till följd av:		
Pris- och löneomräkning	262	520
Beslut	– 81	– 83
Summa förändring	181	437
Förslag/beräknat anslag	11 437	11 693

4 Politikområde 9 Samarbete med Central- och Östeuropa

4.1 Omfattning

Politikområdet Samarbete med Central- och Östeuropa består av utvecklingssamarbete med Central- och Östeuropa, som främst bedrivs genom Sida och Svenska institutet, samt avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier.

4.2 Utgiftsutveckling

Tabell 4.1 Utgiftsutveckling inom politikområdet

Miljoner kronor

	Utfall 2001	Anslag 2002	Utgifts-prognos 2002	Förslag anslag 2003	Beräknat anslag 2004
<i>Anslag inom uo 7</i>					
9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa	968,1	749	973,2	749	799
9:2 Avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier	100,8	1	112,5	1	1
Totalt uo 7	1068,9	750	1085,7	750	800
<i>Anslag inom andra uo</i>					
Uo 1:F1 Samarbete och utveckling inom Östersjöregionen	130,6		191		
Totalt för politikområde 9	1199,5	750	1276,7	750	800

Avvikelsen mellan anslag och utfall år 2001 och mellan anslag och prognos år 2002 beror på att en del av reservationen tas i anspråk.

4.3 Mål

Det av riksdagen fastställda målet för samarbetet med Central- och Östeuropa för perioden 2002-2003 är:

- att främja en hållbar utveckling, fördjupad integration och partnerskap i Östersjöområdet och dess omgivning, utifrån behoven i samarbetsländerna och med utnyttjande av den svenska resursbasen.

4.4 Politikens inriktning

Riksdagen beslutade i juni 2001 om ett nytt program för samarbetet med Central- och Östeuropa för perioden 2002-2003. Programmet baseras på regeringens proposition 2000/01:119 Europa i omvandling – Sveriges utvecklingssamarbete med Central- och Östeuropa.

För samarbetet gäller följande huvudområden:

- gemensam säkerhet
- demokratins fördjupning
- ekonomisk omvandling
- social trygghet
- miljö
- utbildning och forskning.

Tre riktlinjer skall styra samarbetet: att främja EU-anpassningen i kandidatländerna, samt vad avser Ryssland, Ukraina och Vitryssland, att främja systemförändringar och integration i europeiska samarbetsstrukturer, att främja relationerna med Sverige samt att låta ett jämställdhetsperspektiv prägla samarbetet.

Relationerna till länderna i Central- och Östeuropa är en högt prioriterad fråga för regeringen. Utvecklingssamarbetet med dessa länder är ett viktigt instrument både för att främja utvecklingen i länderna och relationerna med Sverige. Att verka för en utvidgning av EU, fördjupade relationer med Ryssland och Ukraina, en demokratisering av Vitryssland och intensifierat

samarbete i Östersjöregionen är centrala element i regeringens politik.

Regeringen anser att främjandet av relationerna till Sverige och att därigenom långsiktigt stärka relationerna mellan Sverige och samarbetsländerna är en självklar och viktig del i utvecklingssamarbetet med länderna i Central- och Östeuropa. Relationsbyggandet med Sverige är också ett led i övergången till reguljärt grannlandssamarbete. Med samarbetsländernas behov som utgångspunkt skall insatserna inriktas på sådana områden där Sverige har erkänd och efterfrågad kompetens. Svenska intressen skall tillgodoses såväl i utformningen av programmet som i dess genomförande och den svenska resursbasen utnyttjas.

Samarbetet skall huvudsakligen inriktas på Estland, Lettland, Litauen, Ryssland, Ukraina och Vitryssland. Dessutom kan vissa insatser fortsatt bli aktuella i Polen och övriga kandidatländer. Landstrategier för samarbetet med de baltiska länderna har beslutats av regeringen för perioden 2002-2004 och strategierna för Ryssland, Ukraina och Vitryssland är under beredning. Dessa anger riktlinjer och prioriteringar för samarbetet med respektive land.

Utvecklingssamarbetet med kandidatländerna kommer att präglas av stödet till EU-anpassningen. Harmoniseringen av olika regelverk och administrativa förstärkningar för att möta EU-kraven kommer att utgöra viktiga delar av detta stöd.

I samband med att kandidatländerna i närområdet uppnår medlemskap i Europeiska unionen skall utvecklingssamarbetet med dessa länder fasas ut. Takten i utfasningen bör bedömas bl.a. utifrån beräknad tidpunkt för medlemskap, samarbetsländernas behov och absorptionsförmåga samt svensk kompetens och svenskt intresse. Bulgariens och Rumäniens behov av stöd kommer särskilt att uppmärksammas.

I Ryssland, Ukraina och Vitryssland är omfattningen av de samarbetsinsatser som krävs betydligt större än i kandidatländerna. Den ryska reformprocessen skapar förutsättningar för en god utväxling av utvecklingssamarbetet. OECD-ländernas statligt finansierade utvecklingssamarbete med Ryssland kan därför förväntas öka. Även i Ukraina kan en ökad reformtakt motivera en ökning av bilaterala och multilaterala insatser. Rysslands och Ukrainas reform- och

moderniseringsarbete, inklusive deras accelererade WTO-anslutningsprocess, samt dessa länders integrering i den europeiska värdegemenskapen och det europeiska samarbetet är av fundamental betydelse för Sverige. Sammantaget ställer detta ökade krav på omfattningen av det svenska utvecklings-samarbetet i dessa länder. Trots de minskade behov som finns i kandidatländerna efter deras anslutning till EU bör anslaget därför fortsätta att vara på ungefär samma nivå som hittills när anslaget upphör att vara ett tillfälligt program år 2004.

Det arbete för att befästa och konkretisera utvecklandet av EU:s Nordliga Dimension (ND), vilket aktivt bedrevs under det svenska EU-ordförandeskapet första halvåret 2001, har fortsatt under Danmarks ordförandeskap andra halvåret 2002. Ett ND-ministermöte har hållits på Grönland den 27-29 augusti och ett annat kommer att hållas i Luxemburg den 22 oktober. I juli 2002 hölls en givarkonferens för "Northern Dimension Environmental Partnership, NDEP", varvid Sverige utlovade ett bidrag på 10 miljoner euro.

Dessutom utarbetas under det danska ordförandeskapet riktlinjer för den nya handlingsplan för ND som kommer att gälla för perioden 2004-2006. Danmark har även tagit initiativ för att vidareutveckla samarbetet inom ND-områdets nordligaste områden, inom ramen för det s.k. "Arktiska Fönstret".

Sverige kommer aktivt att verka för att de riktlinjer som planeras antas av Europeiska rådet i Köpenhamn i december 2002 kommer att få genomslag i den nya handlingsplan som skall gälla från 2004. Inte minst avser Sverige verka för att den ledande roll som den Europeiska kommissionen givits för genomförandet av handlingsplanen också bibehålls och förstärks.

Samarbetets huvudområden

Gemensam säkerhet

Målet för det säkerhetsfrämjande samarbetet är att främja den gemensamma säkerheten i Östersjöregionen, inom såväl det militära som det civila området. Samarbetet är i första hand inriktat på insatser i Estland, Lettland, Litauen, Ryssland och Ukraina. Vissa insatser har gjorts i Polen.

Insatserna avser

- säkerhetspolitisk kompetens
- demokratiskt totalförsvaret
- fredsfrämjande insatser
- försvarsmiljöinsatser
- icke-spridning av massförstörelsevapen
- beredskap för olyckor och katastrofer
- gränsbevakning och insatser för stärkt yttre gränskontroll
- asyl- och migrationspolitisk kompetens

Det säkerhetsfrämjande samarbetet avser främst olika former av kunskapsöverföring och institutionsuppbyggnad (utbildning och rådgivning), men omfattar även visst materielstöd. Samarbetet skall främja kandidatländernas framtida inträde i EU och anpassning till internationella samsamarbetsstrukturer. Rysslands och Ukrainas integration i europeiska samsamarbetsstrukturer är vidare av stor betydelse ur ett säkerhetsfrämjande perspektiv.

Stöd till säkerhetspolitisk kompetens är av fortsatt stor vikt och kommer att fortgå. Insatser för demokratiskt totalförsvaret, däribland utbildning av baltiska officerare och annan militär personal, är också av stor betydelse och kommer att fortsätta även en tid efter dessa länders EU-inträde. Ytterligare stöd till fredsfrämjande insatser kommer också att bli aktuellt, främst via försvarsmaktens s.k. årsplaner. En utfasning har skett av stödet till den baltiska bataljonen BALTBAT och påbörjats beträffande den baltiska försvarshögskolan BALTDEFCOL och den marina sjöstyrkan BALTRON. Stöd kommer fortsatt att lämnas till försvarsmiljöinsatser, både i Baltikum och Ryssland. På detta område synes förutsättningarna för regionalt samarbete vara särskilt goda. Inom icke-spridning av massförstörelsevapen, som också har hög prioritet, förväntas stöd till Ryssland för destruktion av kemiska vapen, liksom olika åtgärder mot spridning av nukleärt materiel respektive biologiska vapen. Inom beredskap för olyckor och katastrofer sker nu en utfasning av stödet till de baltiska länderna. Främst vissa regionala insatser och projekt i Ryssland och Ukraina lär bli aktuella. Regional samverkan kommer att betonas. Stöd till gränsbevakning och insatser för stärkt yttre gränskontroll till de baltiska länderna har lämnats under en längre tid

och kan förväntas fortsätta där i begränsad omfattning fram till EU-medlemskapet, medan insatser i Ryssland och Ukraina bör ges fortsatt stöd. Insatser inom det asyl- och migrationspolitiska området syftar till att stärka asylrätten och motverka transit och människosmuggling. Samarbetet har tidigare främst varit inriktat på Estland, Lettland och Litauen, men förväntas nu öka i omfattning, i första hand med Ryssland, Ukraina och Vitryssland.

Demokratins fördjupning

Demokratiska samhällssystem är en förutsättning för stabilitet och säkerhet i vårt närområde. Den demokratiska processen i samarbetsländerna fortsätter med vissa undantag att utvecklas positivt. Den formella grunden för demokrati är i huvudsak lagd. Det återstår dock fortfarande mycket att göra för att stärka förtroendet för demokratin och för att bidra till att ett aktivt folkligt deltagande blir normen i samarbetsländerna. Målet för samarbetet skall därför vara att fördjupa demokratin genom att bidra till att stärka demokratiska strukturer, främja en demokratisk kultur och ett aktivt medborgerligt deltagande.

Insatser skall genomföras för uppbyggnad och stärkande av det civila samhället i samarbetsländerna. Det samarbete som genomförs av enskilda organisationer, folkrörelser och partinära organisationer skall få fortsatt stöd. Det skall även stödet till utbyte och samarbete inom kultur- och samhällsliv, stödet till utvecklingen av fria och oberoende massmedier samt det integrationsfrämjande stödet till ickemedborgarna i Estland och Lettland. I det senare fallet är en målsättning att det nationella ansvarstagandet och medfinansieringen successivt skall öka i samband med den förestående utfasningen av det svenska stödet.

Samarbetet på rättsområdet med de baltiska länderna syftar till att underlätta EU-integrationen och har resulterat i ett flertal projekt såsom domar- och polisutbildning, fängelsesamarbete och frivårdsprojekt. Samarbetet på området förväntas i större utsträckning än hittills präglas av ett rättskedjerspektiv. Förutsättningarna för ett utökat samarbete på rättsområdet med Ryssland och Ukraina skall undersökas. Insatser förväntas för att stärka förmågan att bekämpa internatio-

nell organiserad brottslighet, inklusive människohandel.

Samarbete på lokal och regional nivå mellan kommuner, länsstyrelser, landsting och storregioner spelar en stor roll inom utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa. Verksamheten avser att utveckla lokal och regional förvaltning och demokrati, men också eftersatta samhällsområden under dessa instansers ansvar, såsom hälso- och sjukvård, omvårdnad, primärskola m.m. Verksamheten, som bärs upp av ett brett folkligt engagemang på båda sidor om Östersjön, förväntas fortsätta under det kommande året. Bilaterala och multilaterala nätverk och liknande samarbetsstrukturer byggs ut allt mer inom det regionala samarbetet och vänortssamarbetet fortsätter att utvecklas på lokal nivå.

Ekonomisk omvandling

De baltiska länderna har nått långt i sin ekonomiska omvandling och räknas som marknadsekonomier. De marknadsekonomiska institutionerna behöver fortsatt stärkas och reformerna konsolideras. I övriga f.d. sovjetrepubliker har den ekonomiska reformprocessen varit mer utdragen, men man kan nu se en mer positiv utveckling. Många reformer återstår dock där och det är nödvändigt att skapa stabila marknadsekonomiska institutioner.

Stödet till kandidatländerna på det ekonomiska området förutses minska ytterligare under det kommande året. Visst bilateralt stöd kommer att behövas som komplement till EU:s stöd, i synnerhet på förvaltningsområdet. Det näringslivsinriktade stödet är dock i det närmaste utfasat. Stödet kommer att förskjutas mot Ryssland och Ukraina, där insatser inom det ekonomiska området kommer att ha fortsatt stor betydelse. Förutsättningar finns i dessa länder för en bredare ansats i samarbetet, både inom förvaltningsreformer och näringslivsinriktade insatser. Konkret innebär det stöd till förvaltning, t.ex. utbildning för tjänstemän, erfarenhetsutbyte mellan myndigheter, projekt beträffande skatter, statistik, arbetsmarknad och lantmäteri. Vad gäller näringslivsinriktade insatser omfattar det främst stöd till utveckling av små- och medelstora företag samt företagartutbildning.

Social trygghet

Den snabba ekonomiska omvandling som har skett i regionen, särskilt i kandidatländerna men i ökande takt även i Ryssland och Ukraina, är ojämnt fördelad mellan olika samhällsgrupper. Det är av stor vikt för legitimiteten hos demokratin och den ekonomiska reformprocessen att en politik för en god ekonomisk tillväxt kombineras med en politik för social trygghet och en rimlig fördelningspolitik.

Stödet till den sociala sektorn förväntas därför vara fortsatt stort under det kommande året och koncentreras på uppbyggnad av hållbara socialtjänst- och socialförsäkringssystem, förbättring av folkhälsan, reformer av hälso- och sjukvårdssystemen och den sociala omsorgssektorn. Härvidlag skall samarbetsländernas egna reformansträngningar stödjas.

Utvecklingssamarbetet inom området bör även kunna inkludera arbete med enskilda organisationer i såväl Sverige som i samarbetsländerna.

Särskilda satsningar skall göras för att förhindra spridning av smittsamma sjukdomar såsom tbc och hiv/aids samt på särskilt svaga grupper i samhället såsom utsatta barn, barn på institution, funktionshindrade barn och gatubarn. Satsningar skall också göras för kvinnor och barn som utsatts för misshandel eller sexuell exploatering genom exempelvis människohandel. Vad gäller kampen mot människohandel är det viktigt att arbeta med hela problembilden genom att förebygga men också ingripa samt att stödja insatser inriktade på rehabilitering och återintegrering av offer.

Miljö

Det svenska stödet på miljöområdet i Central- och Östeuropa bör fortsatt inriktas mot att bevara, skydda och förbättra miljön, särskilt i och omkring Östersjön samt att stödja en hållbar utveckling. För kandidatländerna inriktas det svenska stödet på de krav som ställs inför dessa länders kommande EU-medlemskap. Det är regeringens bedömning att fortsatta svenska insatser på miljöområdet i Ryssland och Ukraina är fortsatt centrala.

De svenska insatserna på energiområdet in-

riktas på energieffektivisering och institutionell uppbyggnad inom värmeförsörjningen, samt på utnyttjandet av förnybara energislag. Fortsatta svenska insatser på energiområdet i Ryssland och Ukraina kan förväntas. Regeringen har för avsikt att verka för internationellt koordinerade åtgärder i syfte att underlätta för Litauen att i god tid och på ett miljömässigt hållbart sätt anpassa sitt energisystem till de nya förutsättningar som en nedläggning av Ignalinareaktorerna medför.

Målet med det svenska kärnsäkerhetsprogrammet, kanaliserat via Statens kärnkraftinspektion (SKI) och Statens strålskyddsinstitut (SSI), bör fortsatt vara att så långt som möjligt minska sannolikheten för att en kärnkraftolycka med stora radioaktiva utsläpp skall inträffa vid något av kärnkraftverken i samarbetsområdet. Behovet av stöd till Ryssland på områdena reaktorsäkerhet, utbränt kärnbränsle och radioaktivt avfall är stort. Möjligheterna att bistå Ryssland på dessa områden begränsas på grund av avsaknaden av ett juridiskt ramverk, som bl.a. reglerar frågor om tullar, skatter och ansvar i händelse av en olycka. Regeringen är beredd, så snart de juridiska frågorna fått en acceptabel lösning, att öka stödet till Ryssland på dessa områden.

Utbildning och forskning

Samarbete på utbildnings- och forskningsområdet är ett viktigt verktyg för att stödja reformprocessen och generera ekonomisk tillväxt i Central- och Östeuropa.

Tyngdpunkten i samarbetet ligger därför på bidrag till att stärka forsknings- och utbildningskapaciteten i samarbetsländerna samt att skapa fungerande och långsiktiga nätverk mellan främst universitet och högskolor i Sverige och i vårt prioriterade närområde. Individuell stipendiering är här ett viktigt verktyg för både främjande av institutionssamarbete och skapandet av kontaktytor och nätverk mellan individer. I övrigt skall särskild prioritet ges till utvecklingen av forskningskapaciteten i samarbetsländerna samt till folkbildning.

En bestående "brain-drain" av akademisk och annan kompetens från samarbetsländerna till Sverige och andra västländer bör motverkas och förebyggas.

Jämställdhet

Det svenska utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa skall präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Det innebär att utvecklingssamarbetet i stort skall utformas så att det bidrar till ökad jämställdhet mellan kvinnor och män i samarbetsländerna och att planerade enskilda insatser skall analyseras utifrån de effekter de kan få på kvinnor och män. Exempelvis skall varje insats analyseras utifrån förväntad eller uppnådd jämställdhetseffekt och all rapportering, alla översyner och utvärderingar utförda av Utrikesdepartementet och dess myndigheter skall redovisas med en uppdelning av fakta och analys för såväl kvinnor som män.

Därutöver görs särskilda insatser inom det bilaterala utvecklingssamarbetet för att främja kvinnors deltagande i samhällslivet, både i politiska församlingar på lokal och central nivå och på arbetsmarknaden. Ledarskapsutbildningar ordnas också för kvinnor i ledande positioner i samhället och projekt med fokus på män och jämställdhet genomförs.

Det är viktigt att intresset för jämställdhetsfrågor uppmuntras i vårt närområde och att insatser som görs får ordentlig genomslagskraft. Vikten av att anlägga ett jämställdhetsperspektiv bör därför förmedlas både till beslutsfattare i samarbetsländerna och till de svenska genomförande parterna.

Regionalt samarbete

Östersjöstaternas råds 10-årsjubileum i mars 2002 bekräftade det multilaterala östersjösamarbetets stora betydelse för att främja utvecklingen i Östersjöområdet i form av samarbete inom ett stort antal olika områden. Jubileumsdeklarationen förutser en fortsatt breddning och konkretisering av samarbetet. Östersjöstaternas råds framtida styrka ligger i att det inom praktiskt taget alla samhällsområden finns någon eller några viktiga frågor inom vilken politiken kan föras framåt och problem lösas genom samarbete mellan medlemsregeringarna. Östersjötoppmötet på regeringschefsnivå i juni 2002 gav direktiv för en intensifiering av samarbetet i en rad sådana frågor under huvudrubrikerna tillväxt och hållbar utveckling samt mänsklig säkerhet.

Samarbetet under 2003 kommer att domineras av praktiska insatser för att förverkliga ambitionerna. I detta syfte behövs en väl fungerande

samarbetsstruktur med samordnade arbetsgrupper och ett effektivt sekretariat. Östersjöstaternas råds sekretariat i Stockholm har därför utvidgats med ytterligare enheter.

År 2003 blir ett märkesår inom Barentssamarbetet. Resultaten av tio års nära samarbete kommer att manifesteras runt om i Barentsregionen under hela året. Ett toppmöte på hög politisk nivå kommer att hållas i januari för att konsolidera arbetet och dra upp riktlinjer för fortsatt samarbete i frågor av gemensamt intresse och nya satsningar inom särskilt prioriterade områden. Det pågående svenska ordförandeskapet i Barentsrådet avslutas med ett utrikesministermöte på hösten 2003. Samtidigt blir Västerbotens ordförande i Regionrådet, länens eget samarbetsforum, för kommande två år. Regeringen avser bibehålla sitt engagemang i Barentssamarbetet på nuvarande nivå även efter år 2003.

Tio år av regionalt samarbete i Barentsregionen mellan de nordiska länderna, Ryssland och Europeiska kommissionen har resulterat i omfattande mellanfolkliga kontakter och ett mycket brett samarbete mellan myndigheter, institutioner och andra aktörer på nationell, läns- och lokal nivå. Handel och näringslivssamarbete har ökat, men ligger fortfarande långt under sin potential. Barentsregionen omfattar numera tretton län, inklusive fem ryska federationssubjekt (Murmansk, Karelen, Archangelsk, Nenets och Komi). EU:s Interreg-program bidrar effektivt till att fördjupa samarbetet genom konkreta gränsöverskridande projekt där deltagare i de nordryska länen kan medverka på jämställda villkor.

Sommaren 2003 ordnar Sverige ett gemensamt miljöministermöte för Nordiska ministerrådet, Barentsrådet och Östersjöstaternas råd.

Arktiska rådet är ett forum för samverkan mellan samtliga arktiska stater (de nordiska länderna, Kanada, Ryssland och USA) i gemensamma frågor som avser hela den arktiska regionen. I rådet deltar också på permanent basis representanter för ursprungsfolkens organisationer. Rådets speciella struktur och inriktningen att verksamheten skall ha betydelse för hela den arktiska regionen ger rådets projekt en speciell karaktär. Under det finska ordförandeskapets andra och sista år har, vid sidan av projekt inom miljöområdet, som utgör basen, projekt som rör ekonomiska, sociala och kulturella aspekter inom regionen fått ökad tyngd. Arbetsgruppen för hållbar utveckling har sålunda fattat beslut

om ett antal projekt med bäring på flera av dessa områden. Verksamheten vid det arktiska universitetet i Rovaniemi vidareutvecklas framgångsrikt. Arbetet med rapporten om klimatfrågorna och dessas betydelse i ett vidare sammanhang fortskrider. Rapporten avses slutredovisas 2004. Island övertar ordförandeskapet i rådet för perioden 2002-2004.

Sverige har positiva erfarenheter av det regionala samarbete som bedrivs i Nordiska Ministerrådet, Östersjöstaternas råd, Barentsrådet och Arktiska rådet. Detta är något som bör beaktas vid utformningen av bilaterala insatser. Bidrag bör kunna utgå till projekt och aktiviteter som initieras och/eller samfinansieras i regionalt samarbete i främst dessa organisationer.

Dessutom bedrivs regionalt samarbete inom en rad andra organisationer. Under året kommer arbetet inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (UNECE) när det gäller miljö och hållbar utveckling att få särskild betydelse. UNECE har av Världstoppmötet i Johannesburg fått nya uppgifter när det gäller implementeringen av hållbar utveckling. På det alleuropeiska miljöministermötet i Kiev kommer också frågor om utvecklingssamarbetet inom regionen att behandlas. Detta samarbete omfattar också de utvecklingsländer i regionen som behandlas under politikområde 8.

Det EU-relaterade samarbetet

Sverige fortsätter att verka aktivt för att underlätta anpassningsprocessen i kandidatländerna. De första centraleuropeiska kandidatländerna förväntas bli antagna som medlemmar inom ett par års tid. Det finns dock inte i dag något kandidatland som uppfyller samtliga kriterier för medlemskap i EU. Alla kandidatländer måste därför fortsätta inriktningen på ytterligare reformer för att anta och genomföra EU:s regelverk. De kommer att behöva ägna fortsatt uppmärksamhet åt införandet av adekvata administrativa strukturer, reformering av domstolsväsendet och den offentliga förvaltningen samt åt minoriteternas situation. Stora investeringar kommer fortsatt att krävas på miljöområdet. Totalt har kommissionen uppskattat investeringsbehovet för miljöacquis i kandidatländerna till uppemot 100 miljarder euro.

Regeringen anser att det under en övergångsperiod finns motiv för fortsatt

bilateralt stöd till samarbetsländerna i syfte att bidra till angelägna reformer. Utgångspunkten är att inga nya bilaterala åtaganden kommer att göras efter det att länderna blivit medlemmar i EU. Under övergångstiden skall det eftersträvas att i ökad utsträckning länka över till finansiering via EU. Ett ökat svenskt deltagande i EU:s insatser för institutionsuppbyggnad genom partnersamverkan (twinning) är en del av detta.

EU:s förmedlemskapsstöd kanaliseras för närvarande genom tre olika finansiella instrument, Phare, ISPA och SAPARD. Phare är det särskilda programmet för stöd till kandidatländernas anslutningsprocess. ISPA är avsett för strukturåtgärder på miljö- och transportområdet, medan Sapard inriktas på stöd för jordbruksutveckling.

Förmedlemskapsstödet kommer under den närmaste perioden att fortsatt inriktas på insatser för att fullborda institutionsuppbyggnaden för genomförande av regelverket med tillhörande investeringar, samt på att förbereda kandidatländerna för hanteringen av EU:s strukturfonder och jordbruksstöd. Särskilda avtal om produktgodkännanden (s.k. PECA-avtal) understödjer fri rörlighet och förstärker kandidatländernas förberedelse av den grundläggande infrastrukturen för acquis på varuområdet. Avtal med Tjeckien, Ungern, Lettland och Litauen har hittills ingåtts och ytterligare avtal kommer att ingås under hösten.

Det kommer att finnas kvarvarande behov av stöd i kandidatländerna vid medlemskapet i EU. Detta behov kommer emellertid att i hög utsträckning mötas av det kraftigt utökade stödet från EU, bl.a. för fortsatt partnersamverkan.

En viktig uppgift för det bilaterala utvecklingssamarbetet blir därför att bistå kandidatländerna i att utöka sin kapacitet att själva driva EU-anpassningen vidare, varvid samarbetsländernas nationella handlingsplaner kommer att bli vägledande.

EU:s Interreg-program spelar en viktig roll genom att stödja gränsöverskridande samarbete. Svenska aktörer kan delta i ett flertal lokalt inriktade Interreg-program i närområdet, inklusive ett program i Barentsregionen som även omfattar ryska områden, samt i det nya mer övergripande regionala program som omfattar hela Östersjöregionen.

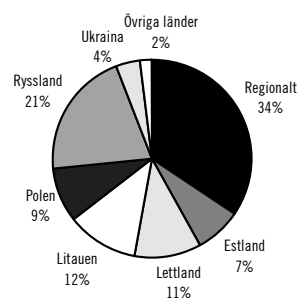
Tacisprogrammet (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States) är EU:s främsta instrument för biståndsinsatser i

regionen. Programmet omfattar alla länder inom Oberoende staters samväld (OSS) samt Mongoliet. Det övergripande syftet med programmet är att stödja övergången till en marknadsekonomi med speciell tonvikt på att stödja demokrati och utveckling av ett rättssamhälle. Insatser sker inom ett antal samarbetsområden: institutionell, rättslig och administrativ reform, privata sektorn, sociala frågor, miljö, infrastruktur och landsbygdsutveckling. Tacisprogrammet är också ett viktigt instrument inom ramen för den nordliga dimensionen och för genomförandet av de gemensamma strategierna för Ryssland och Ukraina. Vad gäller Vitryssland arbetar Tacis där genom ett speciellt program för att stärka det civila samhället. Vissa projekt inom de regionala programmen omfattar även Vitryssland.

Samarbetet baseras på partnerskaps- och samarbetsavtalen med partnerländerna (PCA) och styrs av strategidokument med övergripande riktlinjer. Vidare finns s.k. indikativa program, som normalt löper på två år och innehåller preliminära projektbeskrivningar. Därutöver antas årligen åtgärdsprogram, som innehåller detaljerade beskrivningar av insatser som skall genomföras under årets budget. Tacis styrkommitté, som leds av kommissionen och där alla medlemsstater deltar, möts ca sex gånger om året. Tacisbudgeten för 2001 uppgick till ca 465 miljoner euro. Drygt 50 miljoner euro avsattes för det särskilda kärnsäkerhetsprogrammet där huvuddelen av insatserna sker i nordvästra Ryssland och Ukraina. Utöver de nationella programmen och kärnsäkerhetsprogrammet finns regionala program som bl.a. berör gränsöverskridande samarbete, miljö och transport.

Vid sidan av Tacisprogrammet görs biståndsinsatser i regionen genom programmet för livsmedelssäkerhet och det makroekonomiska stödet. Dessa insatser avser huvudsakligen länderna i södra Kaukasus och Centralasien.

Diagram 4.1 Beslutade insatser 1989-2001 fördelat på länder (%)

Med "Regionalt" avses insatser som berör mer än ett land i regionen

4.5 Insatser

4.5.1 Insatser inom politikområdet

Samarbetsländerna

Sveriges utvecklingssamarbete med Central- och Östeuropa har sedan dess början inriktats på närområdet. Samarbetet drivs av ett intresse att bidra till ökad säkerhet, ökat välbefinnande och nära kontakter inom närområdet och syftar till ett reguljärt grannlandssamarbete.

Huvuddelen av det bilaterala samarbetet sker med de prioriterade länderna Estland, Lettland, Litauen, Ryssland, Ukraina och Vitryssland. Insatser kan även förekomma i övriga länder i Central- och Östeuropa, men i begränsad omfattning.

I diagram 4.1 framgår stödet till Central- och Östeuropa fördelat på länder från 1989, då stödet infördes, t.o.m. 2001. Beslut har tagits för drygt 8 miljarder kronor sedan 1989. I diagram 4.2 framgår utvecklingen av beslutade insatser per land under de senaste tre åren. För Ryssland och Ukraina har siffrorna för 2001 fördubblats jämfört med 2000. 2000 var dock ett år då Sida var återhållsam med nya åtaganden på grund av begränsat bemyndigandetrymme, vilket påverkade framför allt Ryssland.

En huvuduppgift för svenskt stöd till Estland, Lettland och Litauen under återstående förmedlemskapstid är att fullfölja stödet för landets fulla EU-integration. Minskningen av det bilaterala stödet, som underlättas av de stora resursöverföringar som sker genom EU, förutses fortsätta med sikte på utfasning i samband med att de

baltiska länderna uppnår medlemskap. Det svenska stödet skall inriktas på insatser som ligger utanför, men som kompletterar det stöd som utgår genom EU:s olika program. Det säkerhetsfrämjande samarbetet kommer att fortsätta.

Nedan beskrivs kortfattat utvecklingen i samarbetsländerna samt exempel på insatser. Exempel på insatser finns även under avsnitt 4.6 Resultatbedömning.

Estland

Sedan Estland återvann självständigheten 1991 har landet genomgått en omfattande politisk och ekonomisk omvandling. Privatiseringen var i stort avslutad 1997. Den ekonomiska tillväxten har varit snabb. Även om en viss nedgång noterades 2001 jämfört med året innan steg landets BNP förra året med 5,4 procent. För innevarande år beräknas tillväxttakten bli något lägre, vilket bl.a. förklaras med att tillväxttakten i de för Estland viktigaste handelsområdena, Norden och EU, förväntas bli blygsam.

Sverige är det största investeringslandet i Estland, följt av Finland. Landet har redan uppnått en hög grad av ekonomisk integration med de västliga ekonomierna. Handeln med EU-länderna utgör 70 procent av Estlands utrikeshandel. Finland är den största handelspartnern, närmast följt av Sverige. Handeln med Ryssland är däremot numera blygsam. Exporten uppgick 2001 till 2,9 procent och importen till 8,1 procent.

Estlands viktigaste utrikespolitiska mål är medlemskap i EU och NATO. Landet har nått långt i EU-förhandlingarna och provisoriskt stängt 28 av 30 förhandlingskapitel. Ambitionen är att förhandlingarna skall slutföras i slutet av 2002 med sikte på estnisk anslutning till EU under 2004. Estland är medlem av Världshandelsorganisationen (WTO) sedan 2000.

Det svenska bilaterala stödet till Estland har varit omfattande och under perioden 1989-2001 har beslut fattats om insatser till ett belopp av omkring 612 miljoner kronor. Svenska insatser i Estland har under senare år främst omfattat olika former av stöd till Estlands EU-anpassning. De har avsett det sociala området, jordreform, bankväsende men även miljöinsatser och energiområdet. Dessutom har stöd lämnats till samarbete mellan kommuner, länsstyrelser och enskilda organisationer, till integrationsstöd för den rysk-

språkiga befolkningen och på rättsområdet. På det säkerhetsfrämjande området låg fokus tidigare på stöd till gränskontroll, kustbevakning, polis och tull men detta har efterhand vidgats också till andra områden, däribland utbildning och institutionsutveckling.

Viktiga kvarvarande områden för svenskt stöd är rätts- och miljöområdena samt det sociala området. Twinning är ett viktigt instrument på förvaltningsområdet. Nära samordning med PHARE-stödet förutses. Samarbetet skall även lämna bidrag till att skapa ett nära och långsiktigt grannlandssamarbete mellan svenska företag, organisationer samt statliga och kommunala myndigheter och dess motparter i Estland.

Lettland

En omfattande politisk och ekonomisk omvandling har skett i Lettland sedan landet återfick självständigheten 1991. Lettland är idag en fungerande parlamentarisk demokrati och marknadsekonomin är väl utvecklad. De viktigaste utrikespolitiska målen är medlemskap i EU och NATO. Lettland blev medlem i WTO 1999.

Lettland har kommit långt i sina förhandlingar om EU-medlemskap och provisoriskt stängt 27 av 30 förhandlingskapitel. Ambitionen är att förhandlingarna skall slutföras i slutet av 2002 med sikte på lettisk anslutning till EU under 2004. EU är Lettlands viktigaste handelspartner med omkring 65 procent av den totala handeln. Exporten till OSS-länderna har ökat under de senaste åren. Ryssland är en icke obetydlig handelspartner, till stor del beroende på den omfattande transithandeln genom lettiska hamnar. Sverige är det sjätte största ursprungslandet för lettisk import och Sverige fortsätter vara en av de allra största ursprungsländerna för utländska investeringar. Lettlands ekonomiska tillväxt har de senaste åren varit mycket god.

Det bilaterala utvecklingsarbetet med Lettland har varit omfattande och under perioden 1989-2001 har beslut fattats om insatser till ett belopp av omkring 919 miljoner kronor. Svenska insatser i Lettland under senare år har främst omfattat EU-anpassning inom områdena för statistik, arbetsmiljö, arbetsmarknadens institutioner och generell rådgivning. På det säkerhetsfrämjande området låg fokus tidigare på stöd till gränskontroll, kustbevakning, polis och tull men detta har

efterhand vidgats också till andra områden, däribland utbildning och institutionsutveckling.

Det fortsatta bilaterala stödet bör utgå i form av tekniskt samarbete inriktat främst på kunskaps- och institutionsutveckling. Stöd på miljöområdet kan inbegripa investeringar. Utvecklingssamarbetet skall bidra till att skapa ett nära och långsiktigt samarbete mellan svenska företag, organisationer och statliga samt kommunala myndigheter och dess motsvarigheter i Lettland.

Litauen

Litauen har genomgått en omfattande politisk och ekonomisk omvandling sedan landet återfick självständigheten 1991. Det politiska läget är stabilt och den ekonomiska tillväxten förhållandevis god. Litauens viktigaste utrikespolitiska mål är medlemskap i EU och NATO. Litauen blev medlem i WTO 2001.

Den litauiska ekonomin fortsatte under 2001 att återhämta sig efter krisåret 1999 och växte med 4,8 procent. Tillväxten har i huvudsak varit exportledd, men också den inhemska efterfrågan steg under 2001. EU-länderna är Litauens viktigaste handelspartner medan Litauens beroende av den ryska marknaden idag är litet. De största utländska investerarna är Danmark, Sverige, USA och Tyskland.

Litauen har kommit långt i sina förhandlingar om EU-medlemskap och provisoriskt stängt 28 av 30 förhandlingskapitel. Ambitionen är att förhandlingarna skall slutföras i slutet av 2002 med sikte på litauisk anslutning till EU under 2004.

Det svenska stödet till Litauen har under senare år främst avsett olika former av stöd till EU-anpassningsprocessen inom förvaltningen, t.ex. beträffande statistik, arbetsmiljö och arbetsmarknadens institutioner. Stöd har också avsett säkerheten vid kärnkraftverket Ignalina, miljö, jordbruk, luft- och sjöfart samt rättsområdet. På det säkerhetsfrämjande området låg fokus tidigare på stöd till gränskontroll, kustbevakning, polis och tull men detta har efterhand vidgats också till andra områden, däribland utbildning och institutionsutveckling.

Viktiga kvarvarande områden för svenska bilaterala insatser är rättsområdet, miljöområdet, det sociala området samt stöd till säkerheten på kärnkraftverket Ignalina och de sociala

konsekvenser som stängningen av kärnkraftverket innebär. Vidare skall utvecklingssamarbetet bidra till att skapa ett nära och långsiktigt grannlandssamarbete mellan svenska företag, organisationer och statliga samt kommunala myndigheter och dess motparter i Litauen.

Ryssland

De ekonomiska reformerna i Ryssland började under 1997 att ge resultat. Inflationen minskade och produktionen ökade något. Den finansiella krisen i augusti 1998 medförde ett avbrott i denna positiva utveckling. Den ryska ekonomin har sedan dess återhämtat sig betydligt. Ryssland har påbörjat implementeringen av ett ambitiöst ekonomiskt reformprogram och hoppas bli medlem av WTO inom en snar framtid. Landet hade 2001 en BNP-tillväxt på 5 procent och tillväxt förväntas även under 2002.

Det svenska stödet till Ryssland har varit betydande under senare år. Under 2001 beslutades insatser uppgående till ca 343 miljoner kronor. Samarbetet med Ryssland förutses öka ytterligare kommande år. Insatser med målsättningen att stödja en ekonomisk omvandling har varit dominerande. Betydande insatser har gjorts för att stärka offentliga institutioner, t.ex. på områden som lantmäteri och fastighetsregistrering samt energi-effektivisering. Insatser på det sociala området tillmäts stor betydelse. Stödet förutses även i fortsättningen i hög grad inriktas på insatser för institutions- och systemförändringar på främst regional och lokal nivå, men också i större utsträckning än tidigare på federal nivå. Detta inte minst då regeringen har inlett en ambitiös förvaltningsreform. Utöver förvaltningsstödet tillmäts det näringslivsfrämjande stödet, stödet till social trygghet och fördjupat miljösamarbete särskilt stor vikt. Insatserna skall i första hand inriktas på nordvästra Ryssland inklusive Kaliningradregionen, men insatser kan även bli aktuella i andra regioner. Vidare bör insatserna bidra till att minska klyftan mellan blivande EU-stater och Ryssland.

I detta sammanhang vill regeringen också erinra om EU:s gemensamma strategi för Ryssland som antogs av Europeiska rådet i Köln 1999. Strategin är vägledande för EU:s politik gentemot Ryssland, inklusive det konkreta samarbetet. Strategin syftar bl.a. till att främja

demokrati och rättsstat, förbättrade villkor för handel och investeringar, dialog och samarbete i säkerhetspolitiska frågor och samverkan för att möta gemensamma utmaningar såsom organiserad brottslighet och hot mot miljön. De prioriteringar som där redovisas är relevanta också för det svenska biståndet.

Ukraina

Ukrainas storlek och dess geopolitiska läge i Europa gör att landets utveckling är av säkerhetspolitiskt och ekonomiskt intresse för Sverige. Ukraina har därför från och med 1999 inkluderats bland de prioriterade länderna inom östsamarbetet.

Reformprocessen i Ukraina har, efter en tids stagnation, åter tagit fart och blivit tydligare de senaste två åren. Det politiska motståndet mot omvandlingsprocessen fick ta ett steg tillbaka i det parlamentsval som hölls i mars 2002. De ekonomiska reformer som påbörjades år 2000 blev en katalysator för positiv förändring. Regeringens budgetpolitik blev också uppbackad av ett starkt ekonomiskt uppsving i Ryssland. Ukrainas BNP ökade kraftigt under åren 2000 och 2001 (5,8 respektive 9 procent). Under 2002 förväntas BNP-ökningen uppgå till mellan 4 och 5 procent. Det krävs dock fortsatta privatiseringar och kraftåtgärder som kan öka inflödet av utländska investeringar i landet för att tillväxten skall hålla i sig och få en stadigvarande effekt på Ukrainas ekonomi. Landet är fortfarande hårt drabbat av arbetslöshet och ineffektivitet i produktionen.

Det svenska stödet till Ukraina har ökat stadigt sedan det inleddes 1991. Under 2001 beslutades insatser till ett värde av ungefär 70 miljoner kronor. Några av de områden där betydande insatser gjorts är jordbruk (utbildning i moderna jordbruksmodeller, bevattningsprojekt, lantmåteri, fastighetsregistrering), förvaltning och lokalt självstyre (maktindelning, kommunal service, småföretagare), miljö och energi (energibesparing, avloppsrening) samt gränsskydd.

Ett viktigt mål med Sveriges stöd till Ukraina är att underlätta landets integration i europeiska och andra västerländska samarbetsstrukturer. Ukraina har under det senaste året förstärkt sin ambition att inom en snar framtid bli medlem av WTO och landet har också uttryckt starka ambitioner att integreras i EU-samarbetet. Här

kan insatser göras i form av kunskapsöverföring och institutionsutveckling – hela tiden med en betoning på demokrati och öppenhet som genomgående drag i processerna. Ukraina har nu även uttryckt en stark ambition att uppnå fullt medlemskap i NATO.

Under 2002 antas en ny landstrategi för utvecklingssamarbetet med Ukraina, som skall vara vägledande för samarbetet åren 2002 till 2004. Sveriges strategi för utvecklingssamarbetet med Ukraina bör också hållas väl i linje med EU:s gemensamma strategi för Ukraina som antogs av Europeiska rådet i Helsingfors 1999. Den innehåller också målsättningar som etableringen av en stabil och öppen demokratisk rättsstat, en väl fungerande marknadsekonomi och ett utökat politiskt, kulturellt och rättsligt samarbete med EU.

Vitryssland

Några genomgående ekonomiska reformer har inte genomförts i Vitryssland. Utländska direktinvesteringar är mycket begränsade, bl.a. till följd av stor politisk risk och oförmånlig lagstiftning. Privatiseringsprocessen har avstannat och den privata sektorns andel av BNP uppgår enbart till omkring 20 procent. Situationen vad gäller demokrati och mänskliga rättigheter har gradvis försämrats under de senaste åren. Även om öppen repression av olikänkande inte är vanlig, råder stora brister vad gäller rättssäkerhet, press- och yttrandefrihet. Media är helt statskontrollerade, med undantag av några få oberoende tidningar, som dock motarbetas med olika administrativa och finansiella pålagor.

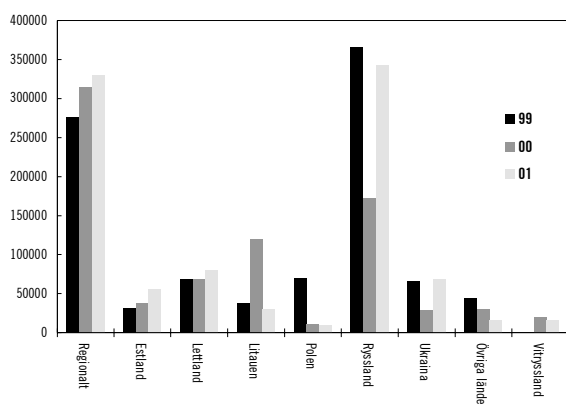
Det vitryska folket kan fortfarande sägas vara relativt isolerat från omvärlden. Kontakterna med utlandet är förhållandevis få. Sverige söker genom utvecklingssamarbetet motverka en isolering, bl.a. genom att uppmuntra kontakter mellan enskilda organisationer i Sverige och Vitryssland.

Utvecklingssamarbetet har varit relativt begränsat, men det finns en ambition från regeringen att öka detta framöver. Det finns också en beredskap att bredda samarbetet när politiska och ekonomiska förutsättningar föreligger. Samarbetet är idag inriktat på stöd till demokratiseringsprocessen, samt humanitära och regionala projekt. Stöd till det civila samhället genom samarbete mellan enskilda

organisationer prioriteras. Sida och Svenska institutet tog under år 2001 beslut om drygt 15 miljoner kronor för projekt i Vitryssland. Det största enskilda projektet gäller samarbete mellan svenska och vitryska enskilda organisationer. Bidrag för samarbete med Vitryssland ges på särskilt fördelaktiga villkor. Intresset från svenska enskilda organisationer för att genomföra projekt i Vitryssland har varit stort och ett femtiotal svenska organisationer har nu samarbeten med vitryska motsvarigheter.

Ett annat viktigt område i utvecklings-samarbetet är journalistutbildning. Därtill genomförs bl.a. projekt till stöd för en framtida landreform i Vitryssland samt projekt i Kommunförbundets regi inom området lokal demokrati. Svenska institutets besöksutbyte på det kulturella området samt samarbete inom forskning, akademisk utbildning och gymnasieskolan inom ramen för Visbyprogrammet inkluderar numera även Vitryssland. Projektet "Partnerskap för kultur", som också drivits av SI, omfattade särskilda satsningar på Vitryssland. Vid sidan av de projekt som finansieras av Sida-Öst och Svenska institutet pågår ett mindre antal projekt av regional karaktär som berör Vitryssland, t.ex. Naturvårdsverkets projekt för gränsöverskridande vattendrag. De regionala projekten kan bli utgångspunkt för vissa bilaterala insatser.

Diagram 4.2 Beslutade insatser - utveckling per land 1999-2001 (tkr)

Med "Regionalt" avses insatser som berör mer än ett land i regionen

4.5.2 Insatser utanför politikområdet

Viktiga insatser görs också i de länder i Central- och Östeuropa som enligt OECD:s biståndsorgan DAC, klassificeras som utvecklingsländer. Det rör sig om vissa länder i

f.d. Sovjetunionen (Moldavien, Kaukasus och Centralasien) och f.d. Jugoslavien samt Albanien. Dessa insatser finansieras inom utgiftsområde 7, politikområde 8 Internationellt utvecklingssamarbete och behandlas där.

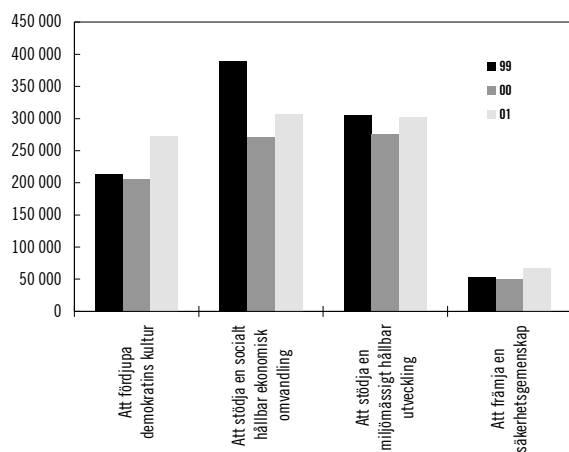
För att främja tillväxt och sysselsättning i Sverige genom näringslivsinriktade insatser i Östersjöregionen har tidigare en miljard kronor avsatts i den så kallade Östersjömiljarden. Ytterligare en miljard kronor har beslutats av riksdagen för femårsperioden 1999-2003. Medlen skall användas för insatser som förstärker svenska företags position i Östersjöregionen och som förbättrar förutsättningarna för svenska företags deltagande i utvecklingen av regionens näringsliv. Insatserna, som samordnas med och kompletterar utvecklingssamarbetet med Östersjöländerna, finansieras inom politikområde 39 Utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande och behandlas under utgiftsområde 24.

4.6 Resultatbedömning

Målen för perioden 1999-2001 och som resultatbedömningen utgår ifrån är:

- att främja en säkerhetsgemenskap
- att fördjupa demokratins kultur
- att stödja en socialt hållbar ekonomisk omvandling
- att stödja en miljömässigt hållbar utveckling.

Allt utvecklingssamarbete skall präglas av ett jämställdhetsperspektiv.

Diagram 4.3 Beslutade insatser - utveckling per mål 1999-2001 (tkr)

4.6.1 Resultat

I diagram 4.3 framgår utvecklingen av beslutade insatser per mål under de senaste tre åren. Stödande av socialt hållbar ekonomisk omvandling är det största området, tätt följt av miljö, medan säkerhetsfrämjande insatser och insatser på demokratiområdet ökat mest i förhållande till år 2000.

På flera områden börjar en övergång till ett mer reguljärt grannlandssamarbete skönjas. Det gäller framför allt förvaltningsområdet, där samarbetet mer och mer övergår i EU-finansiering, Phare-twinning, och på vissa områden har man kommit så långt i institutionsuppbyggandet att nästa steg är ett inlemmande i nordiska och internationella nätverk. Andra områden, som regional och lokal utveckling, har inte kommit lika långt. Dels är behoven fortfarande stora när det gäller att stärka den lokala och regionala nivån, dels upplevs EU-finansiering i vissa fall som svåråtkomlig. En avmattning i efterfrågan börjar märkas på områden där samarbetet pågått under lång tid, men också på grund av bristande administrativ kapacitet i samarbetsländerna och ökat stöd från EU. Omfattningen på samarbetet 2001 mätt som nya beslut har dock ökat med 18% jämfört med 2000.

Främjande av en säkerhetsgemenskap

Insatser inom ramen för det säkerhetsfrämjande samarbetet bereds i en interdepartemental arbetsgrupp, i vilken även representanter för Sida ingår. Arbetsgruppen är ett rådgivande och

samordnande organ inför regeringens, alternativt Sidas, beslut.

Sedan 1999 handläggs merparten av ärenden rörande civilt säkerhetsfrämjande av Sida medan ärenden med tydligare säkerhetspolitisk profil, inklusive sådana med militär anknytning, handläggs av Utrikesdepartementet.

Bland de insatser som beretts och beslutats inom Regeringskansliet återfinns stöd till säkerhetspolitisk kompetens. Projekt inom demokratiskt totalförsvaret och fredsfrämjande insatser har haft en framträdande roll. En stor del av detta säkerhetsfrämjande stöd har lämnats till utbildning av militär personal i Estland, Lettland och Litauen. Dessutom har omfattande stöd givits till ett antal multilaterala projekt; den baltiska fredsfrämjande bataljonen BALTBAT, den marina sjöstyrkan BALTRON och den baltiska försvarshögskolan BALTDEFCOL. På området för försvarsmiljöinsatser har omfattande samarbete genomförts såväl med Estland, Lettland, Litauen som Ryssland. Bland de insatser som beretts och beslutats av Sida märks flera projekt för icke-spridning av massförstörelsevapen i Ryssland. Inom beredskap mot olyckor och katastrofer har bl.a. ett projekt avseende hydrografisk undersökning i Estland och samarbete med hamnmyndigheter i Kaliningrad genomförts. På området för asyl- och migrationspolitisk kompetens har ett flertal projekt bedrivits, där regionala insatser och samverkan mellan flera länder varit viktiga inslag.

För de insatser som beretts och beslutats inom Regeringskansliet fattades under år 2000 beslut om 35 miljoner kronor medan motsvarande belopp för 2001 var 27 miljoner kronor. För insatser som beretts och beslutats av Sida var totalbeloppet för år 2000 omkring 13 miljoner kronor medan motsvarande belopp för 2001 uppgick till 39 miljoner kronor. Det låga beloppet för 2000 beror främst på att ett stort antal beslut fattades under 1999 avsåg en treårsperiod.

Medel för säkerhetsfrämjande insatser förväntas ligga fast på ungefär samma nivå de närmaste två åren. En viss minskning kan inte uteslutas. En fortsatt geografisk förskjutning av stödet på det civila området från Estland, Lettland och Litauen till främst Ryssland och Ukraina kan förväntas. Kopplingen till EU-medlemskapet är dock mindre på andra samarbetsområden, samtidigt som dessa insatser är av stor betydelse för svensk säkerhet. Detta

gäller inte minst på totalförvarsområdet, där det finns mer långsiktiga behov av stöd.

Analys och slutsatser

Sammanfattningsvis kan sägas att det säkerhetsfrämjande samarbetet under 2001 överlag har fungerat väl. Detta framgår av redovisning och annan rapportering från berörda myndigheter och andra genomförare, men också av de samtal med utförare, mottagare och representanter för berörda ministerier som genomförts under våren 2002 inom ramen för Regeringskansliets interna översyn av det säkerhetsfrämjande stödet. Översynen har inkluderat ett stort antal samtal i Sverige och de baltiska länderna, fältbesök i Estland, Lettland och Litauen liksom samtal i Ukraina. Insatserna kan bedömas ha legat väl i linje med gällande riktlinjer. Övergången på flera områden från ett biståndsfinansierat samarbete till ett normalt och nära grannlandssamarbete mellan myndigheter är tydlig.

Regeringens bedömning är att Sidas insatser har varit mycket värdefulla. Sidas erfarenhet av projektberedning ger en god grund för kvaliteten i detta arbete, som också främst får anses vara en myndighetsfunktion.

För det bilaterala samarbetet med Estland, Lettland och Litauen på Försvarsmaktens område tas årsplaner fram sedan 2000, vilket regeringen bedömer som positivt. Detta gör stödet mer översiktligt och hållbart samtidigt som långsiktigheten underlättar arbetet både hos genomförare och mottagare. Årsplanerna finansieras både från utgiftsområde 6 och 7.

Fördjupande av demokratins kultur

Att uppfylla målet om ett fördjupande av demokratins kultur i samarbetsländerna är en uppgift för både Sida och Svenska institutet.

Svenska institutet har härvidlag fyllt en viktig funktion främst på de kulturella och akademiska områdena. Bland mycket annat har institutet arrangerat och stött projekt inriktade på barnkultur och barns rättigheter. Även projekt och utbyten inriktade på bl.a. jämställdhet, demokrati och media samt kulturpolitik har fått stöd. De olika stipendie- och utbytesprogrammen, inte minst inom ramen för Visbyprogrammet och Nya Visbyprogrammet, har bidragit till att främja det vetenskapliga, kulturella och

samhälleliga utbytet mellan Sverige och samarbetsländerna. Visbyprogrammet finansieras fr.o.m. 2002 ur anslaget för samarbete med Central- och Östeuropa.

Sida har under året genomfört viktiga demokratifrämjande insatser, inte minst genom stöd till det civila samhället, till utvecklingen av lokalt självstyre, till rättssamarbete och till fria medier. Exempel på insatser under 2001 är ett pilotprojekt inom lokalt självstyre i Ukraina och fortsatt satsning på utbildning av journalister i regi av Fortbildning för journalister (Fojo). På medieområdet gavs stöd även till Media Viability Fund, som ger oberoende medieföretag i Ryssland och Ukraina lån till angelägna investeringar.

Det decentraliserade samarbetet, liksom även det regionala samarbetet, har varit ett effektivt sätt att förstärka grannlandsrelationerna och att skapa värdefulla kontaktnät inför framtiden. En utvärdering som Sida låtit göra av det fördjupade vänortssamarbetet mellan kommuner i Sverige och andra länder visar att detta är unikt i ett internationellt perspektiv och fortsatt relevant. Dessutom har stöd getts inom rättsområdet. Här har samarbetet med de baltiska länderna under året vidareutvecklats mot att omfatta färre och större insatser. Samarbetet har haft stor relevans för ländernas EU-anpassning.

Samarbete med enskilda organisationer skedde i alla de prioriterade länderna. Framför allt var det omfattande i Vitryssland, som hade tillgång till en särskild tilldelning av medel förvaltade av ForumSyd. En utvärdering konstaterar att stödet varit relevant för de vitryska organisationerna.

Språk- och integrationsstödet, som lämnas för integration av de ryskspråkiga befolkningarna i Estland och Lettland, har varit en angelägen insats som kommer att fortsätta under 2003.

Analys och slutsatser

Sammanfattningsvis kan sägas att de insatser inom området fördjupande av demokratins kultur som har genomförts under 2001 överlag har fungerat väl och varit relevanta för de mål regeringen ställt på verksamheten. Måluppfyllelsen har därigenom generellt sett varit god. Detta framgår bl.a. av rapporteringen från berörda myndigheter.

Sida har under året låtit genomföra flera utvärderingar av insatser inom området. En sådan visar att stödet till lokalt självstyre i

Ryssland till stor del varit positivt och i vissa fall betydelsefullt för utvecklingen. Samtidigt rekommenderades bland annat att tydligare mål sätts upp på området samt bättre projektförberedelser.

Det utbyte och samarbete inom kultur- och samhällsliv samt forskning och utbildning som stöds via Svenska institutet är av stor betydelse inte minst för det civila samhället och i förlängningen för demokratiutvecklingen i stort i samarbetsländerna. De olika samarbets- och utbytesprogrammen bidrar till att främja vetenskapligt och kulturellt utbyte mellan Sverige och samarbetsländerna, vilket i sin tur förväntas ge vidgade kunskaper om demokrati och därmed stärka demokratins förankring i samhället. Områdets och insatsernas beskaffenhet gör det dock svårt att år för år dra några säkra slutsatser om samarbetets resultat.

Stödjande av en socialt hållbar ekonomisk omvandling

Den största delen av utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa faller under målet att stödja en socialt hållbar ekonomisk omvandling.

Inom det ekonomiska området har insatser gjorts bl.a. inom offentlig förvaltning, näringslivsfrämjande och lantmäteri. I de baltiska länderna har stödet på flera områden fasats ut eller är på väg att fasas ut. Fortsatt stöd har givits till att stärka förvaltningen i länderna inom områden som har bäring på EU-integrationen.

Insatser på lantmäteriområdet och fastighetsregistrering har genomförts i Ryssland och Ukraina. Båda länderna har antagit en ny jordabalk, vilket är av stor vikt för en fungerande fastighetsmarknad. Det näringslivsfrämjande stödet har varit betydelsefullt, framförallt i Ryssland, bl.a. genom utbildning för företagsledare. Förvaltningsinsatser har kommit att bli en allt viktigare del i samarbetet med Ryssland och Ukraina.

Det svenska stödet på det sociala området är betydande. Allvarliga problem kvarstår också i samarbetsländerna. Insatser har gjorts till stöd för hälso- och sjukvårdsreformer, uppbyggnad av socialtjänst och omsorg om utsatta grupper, framför allt utsatta barn och funktionshindrade. Insatser på det sociala området har i kandidatländerna en kompletterande roll till det omfattande stödet från EU, vars inriktning på det sociala området har varit begränsad. Insatser

har genomförts bl.a. för att minska institutionaliseringen av funktionshindrade barn. Grundläggande system och strukturer finns på plats i de tre baltiska länderna. Även i Ryssland och Ukraina har insatser gjorts med inriktning på utsatta barn.

En viktig del av arbetet i flera av länderna har varit satsningar på att utbilda socialarbetare. Det omfattande stödet till utvecklingen av socialt arbete i tio ryska regioner har fortsatt under året och nu börjar också resultat, t.ex. i form av ändrade värderingar och nya arbetsmetoder, att bli synliga. Stöd har också lämnats till hälsoreformer och mot smittsamma sjukdomar, bl.a. i form av två ungdomsmottagningar i S:t Petersburg och i samarbete med aktionsgruppen mot smittsamma sjukdomar inom Östersjöstaternas råd (CBSS). Även på det sociala området spelar det regionala samarbetet en stor roll.

Under året har svenskt stöd också börjat ges till International Organisation for Migration (IOM) för insatser mot människohandel i de baltiska länderna och i Ukraina. Insatserna rör bl.a. information och medvetandehöjande samt skydd och rehabilitering av offer.

Analys och slutsatser

Att döma av utvärderingar som gjorts är stödet på både det ekonomiska och sociala området på hela taget väl inriktat och genomfört på ett bra sätt.

På det ekonomiska området har de insatser som genomförts varit relevanta för att uppfylla målet genom att bidra till att utveckla de institutioner som är nödvändiga för en ekonomisk utveckling.

Insatser på det sociala området har bidragit till att förbättra de sociala förhållandena i samarbetsländerna och utveckla förutsättningar för en positiv utveckling även på detta område.

Stödjande av en miljömässigt hållbar utveckling

Sida har under år 2001 inom miljöarbetet prioriterat Baltic 21, Åtgärdsprogrammet för Östersjön (HELCOM) samt EU:s miljöprogram för Central- och Östeuropa. Sida gjorde även insatser som syftar till en reformering av energisektorn i enlighet med målen för hållbar utveckling i Östersjöområdet.

Fokus har huvudsakligen varit på energi-effektivisering och institutionell utveckling.

På miljöområdet har samarbetet med kandidatländerna präglats av förberedelserna för EU-medlemskap. Det svenska stödet har varit inriktat dels på implementering av investeringsprojekt, dels på förvaltningsstöd. Fyra gåvoavtal har undertecknats, till det totala beloppet 46,4 miljoner kronor, och fem insatser har avslutats. Några av de avslutade projekten har lett till en fortsättningsfas, bland annat har Sida-finansierade projekt i Narva och Kaunas blivit godkända för ISPA-finansiering. År 2001 fattade Sida även beslut om att reservera 100 miljoner kronor till ett kommande avtal beträffande Sydvästra reningsverket i S:t Petersburg.

Genom Naturvårdsverket har stöd lämnats med inriktning på EU-integration för kandidatländerna. Detta innefattar bl.a. stöd till miljöförvaltningarna i Estland, Lettland och Litauen. Under år 2001 har förutsättningarna för Naturvårdsverkets samarbete i nordvästra Ryssland förbättrats något jämfört med tidigare år och flera projekt utvecklats, bland annat rörande utbildning, miljöinformation och vattenvård.

Samarbete vad gäller det civila strålskyddet genomförs av Statens Strålskyddsinstitut och var under år 2001 koncentrerat till att stärka Litauens kapacitet att hantera dessa frågor. Sida beslutade om samarbetsprogram med Estland och Lettland under året.

På det kärntekniska området har Statens kärnkraftinspektion och Statens Strålskyddsinstitut under år 2001 fortsatt att prioritera insatser i Litauen och nordvästra Ryssland. I Litauen har verksamheten inriktats på att fullfölja pågående projekt på kärnsäkerhetsområdet gällande anläggningsförbättringar och organisationsstöd åt Ignalinaverket. Nya projekt som påbörjats avser i första hand att förbereda och underlätta arbetet med att avveckla Ignalina I. I Ryssland har samarbetet fortsatt med Leningradverket inom området säkerhetsanalys, med inriktning mot en komplett säkerhetsrapport, den första i sitt slag i Ryssland. Vid Kola kärnkraftverk fortsätter samarbetet på säkerhets- och brandanalysområdet.

Analys och slutsatser

Regeringens allmänna bedömning är att de insatser som genomförts på miljöområdet under 2001 varit relevanta för de mål som regeringen ställt på verksamheten och att måluppfyllelsen därigenom varit god.

Insatserna på miljöområdet är i de flesta fall tunga, kapitalkrävande och fleråriga projekt. Effekterna av insatserna låter sig inte mätas i det korta tidsperspektivet utan är i allmänhet av mer långsiktig karaktär. Större investeringsprojekt som påbörjades i mitten av 90-talet, i bland annat avloppsvattenrening vid Östersjöregionens största utsläppskällor, och som delfinansierats av Sida, börjar nu ge resultat. HELCOM anser till exempel att det skett en anmärkningsvärd minskning av utsläpp från Haapsalu, Estland, ett av Sidas första VA-projekt i Central- och Östeuropa.

En annan betydelsefull del av miljöstödet avser att stödja reformprocessen och stärka miljöförvaltningarna genom institutionell kapacitetsutveckling. Av särskild betydelse är härvid långsiktigheten i åtagandena. Vidare har den regionala samverkan mellan nya EU-länder och Ryssland, Vitryssland och Ukraina stor betydelse och är av långsiktig karaktär.

Även på det kärntekniska området löper många projekt över flera år. Det svenska stödet via SKI och SSI har varit koncentrerat till Ignalinaverket i Litauen och på ett effektivt sätt kompletterat internationella stödinsatser och därigenom bidragit till att väsentligen öka reaktorsäkerheten och strålskyddet vid detta kärnkraftverk. De svenska erfarenheterna från Ignalina kan med fördel användas i det utökade samarbetet med de ryska kärnkraftverken i vårt närområde, Leningradverket och Kola kärnkraftverk.

Jämställdhet

Även om villkoren för kvinnor och män ofta är formellt lika återstår mycket att göra innan målet och ett jämställt samhälle är uppnått – både i Sverige och i samarbetsländerna. Den kvinnliga representationen på toppnivå inom politik och näringsliv är ofta oproportionerligt låg och generella löneskillnader kvarstår mellan könen.

Utgångspunkten för utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa är att jämställdhetsaspekten skall vara en integrerad del i alla

insatser. Utöver det har dock ett antal insatser genomförts av både Sida och Svenska institutet med ökad jämställdhet mellan könen som huvudsyfte.

Exempel är bl.a. projekt inriktade på mannens relation till familj, barn och könsroller i Ukraina och S:t Petersburg. Svenskt stöd har också gått till exempelvis utbildning av kvinnliga politiker, kvinnligt nätverksbyggande, utbildning i ledarskap och eget företagande för kvinnor i Murmansk, projekt för att stärka kvinnors företagande i Lettland och Litauen samt en konferens för jämställdhetsexperter från de baltiska länderna, Polen, Ryssland och Vitryssland.

Analys och slutsatser

Resultatet av satsningarna för att främja jämställdheten i samarbetsländerna har varit blandade. Ett svagt intresse hos både mottagare och hos de svenska genomförande parterna har ibland kunnat märkas.

I frågan om integrering av ett jämställdhetsperspektiv i alla insatser har Sida kommit långt. Under 2001 har myndigheten också arbetat mer aktivt med att integrera jämställdhet i olika insatser, vilket även uppmärksammats i samarbetsländerna, bl.a. i Ukraina, där detta kan beläggas genom en utvärdering som genomförts under året.

Liksom under föregående år har jämställdhetsfrågorna dock haft svårt att få genomslag inom det säkerhetsfrämjande stödet samt inom miljösamarbetet. I det senare fallet har dock ett arbete påbörjats för att öka kunskaperna om och i så fall hur jämställdhetsaspekter kan integreras. Inom Svenska institutets utbytesverksamhet har var femte expert varit kvinna, trots en uttalad ambition att nå en jämnare könsfördelning vid fördelningen av stöd.

Utvärderingar av insatser från andra områden visar också att integreringen av jämställdhetsaspekter inte alltid är tillräcklig.

4.7 Revisionens iakttagelser

Riksrevisionsverket (RRV) har inte haft några invändningar i revisionsberättelserna avseende Sida och Svenska institutet.

4.8 Budgetförslag

Tabell 4.2 Anslagsöversikt för samarbete med Central- och Östeuropa

Tusental kronor

		Anvisat 2002	Beräknat 2003
9:1	Samarbete med Central- och Östeuropa		
9:1.1	Samarbete med Central- och Östeuropa genom Sida	492 000	500 000
9:1.2	Samarbete med Central- och Östeuropa genom Svenska institutet	98 000	90 000
9:1.3	Övriga bidrag till samarbetet med Central- och Östeuropa	159 000	159 000
Summa anslag 9:1		749 000	749 000
9:2	Avsättning för förlustrisker vid avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier	1 000	1 000
Summa anslag		750 000	750 000

4.8.1 9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa

Tabell 4.3 Anslagsutveckling

Tusental kronor

År	Utfall		Reserva- tion	
2001	Utfall	968 095		740 634
2002	Anslag	749 000	Utgifts- prognos	973 182
2003	Förslag	749 000		
2004	Beräknat	799 000		

Anslaget 9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa omfattar anslagsposterna Samarbete med Central- och Östeuropa genom Sida, Samarbete med Central- och Östeuropa genom Svenska institutet samt Övriga bidrag till samarbetet med Central- och Östeuropa.

Eftersom samarbetet med Central- och Östeuropa är ett tvåårigt program som temporärt ingår i myndigheternas verksamhet belastas anslaget 9:1 med vissa förvaltningsutgifter. Utfallet år 2001 var 44,5 miljoner kronor. För år 2002 avses högst 51,5 miljoner kronor avdelas för förvaltningsutgifter.

Anslaget 9:1 föreslås uppgå till 749 miljoner kronor år 2003. Av anslaget beräknar regeringen anslå 500 miljoner kronor till Sida, 90 miljoner

kronor till Svenska institutet och 159 miljoner kronor till Övriga bidrag till samarbetet med Central- och Östeuropa.

Bemyndigande om ekonomiska åtaganden

För anslaget 9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa föreslås regeringen få göra ekonomiska åtaganden som tillsammans med tidigare gjorda åtaganden innebär utgifter på högst 900 miljoner kronor efter år 2003 i enlighet med följande tabell.

Tabell 4.4 bemyndigande om ekonomiska åtaganden

Tusental kronor

	2001 utfall	2002 prognos	2003 beräknat	2004 beräknat	2005 – beräknat
Utestående åtaganden vid årets början	428 000	367 000	649 000		
Nya åtaganden	607 000	857 000	845 000		
Infriade åtaganden	-668 000	-575 000	-594 000	-561 000	-339 000
Utestående åtaganden vid årets slut	367 000	649 000	900 000		
Erhållet/föreslaget bemyndigande	860 000	945 000	900 000		

Regeringens överväganden

Samarbete med Central- och Östeuropa genom Sida

Huvuddelen av utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa kanaliseras genom Sida. Sidans verksamhet spänner över ett brett fält. Insatserna omfattar allt från demokratistöd, institutionellt stöd på det ekonomiska och sociala området, näringslivsfrämjande insatser, insatser på miljö- och energiområdet samt säkerhetsfrämjande.

Regeringen bedömer att Sidans insatser är av stort värde för samarbetsländerna och att de bidrar till en utveckling mot normalt grannlandssamarbete. Sidans bilaterala stöd utgör ett viktigt komplement till förmedlemskapsstöden i genomförandet av *acquis communautaire* (EU:s regelverk som sammanbinder staterna) i kandidatländerna. I Ryssland och Ukraina fungerar Sidans insatser genomgående – i större eller mindre omfattning – som ett stöd till ett närmande till EU.

Regeringen beräknar anslå 500 miljoner kronor till Sida år 2003.

Samarbete med Central- och Östeuropa genom Svenska institutet

Det övergripande målet för Svenska institutets insatser i Central- och Östeuropa har varit att fördjupa demokratins kultur i samarbetsländerna via insatser som också präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Insatserna har skett inom områdena kultur och samhälle samt utbildning och forskning.

Sammantaget har institutet här en viktig funktion. De olika samarbets- och utbytesprogrammen bidrar till att främja utbytet mellan Sverige och samarbetsländerna, vilket i sin tur kan ge vidgade kunskaper om demokrati och därmed stärka demokratins förankring i samhället.

Den tendens till förbättring av Svenska institutets årsredovisning som kunde noteras år 2000 har inte fortsatt under 2001. Speciellt gäller detta redovisningen av målpuppfyllelsen samt analysen av verksamheten. Vissa frågetecken finns därför gällande hur delar av verksamheten relaterar till målen. En dialog har inletts mellan Utrikesdepartementet och Svenska institutet kring dessa frågor.

Regeringen bedömer dock att Svenska institutets insatser för en fördjupning av demokratins kultur i samarbetsländerna i huvudsak har varit ändamålsenliga. Regeringen beräknar anslå 90 miljoner kronor till institutets verksamhet inom områdena demokratins fördjupning samt utbildning och forskning i Central- och Östeuropa för budgetåret 2003.

I samband med att kandidatländerna i Central- och Östeuropa blir medlemmar i EU skall det svenska utvecklingssamarbetet med dessa i princip avslutas. Finansieringen av Svenska institutets samarbete med dessa länder sker i dag över anslaget för samarbete med Central- och Östeuropa, och en lösning för den framtida finansieringen är nu under behandling.

Övriga bidrag till samarbetet med Central- och Östeuropa

I denna anslagspost ingår bl.a. medel för samarbete och stöd på det kärntekniska området, medel för multilateralt stöd samt medel för säkerhetsfrämjande insatser.

För att kunna bemöta den snabba utvecklingen i de Central- och Östeuropeiska länderna är det nödvändigt att det finns medel till regeringens disposition. Det är av vikt att stödja det samarbete som bedrivs genom internationella organisationer eftersom det kan uppstå synergieffekter genom samfinansiering mellan bilaterala och multilaterala program och projekt. Organisationerna skall huvudsakligen finansiera sin verksamhet genom ordinarie resurser, men regeringen avser även fortsätta att finansiera insatser som är av särskild betydelse för reformprocessen och hållbar utveckling och som är otillräckliga i det internationella utvecklingssamarbetet. Sveriges bidrag till det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO finansieras från denna anslagspost.

Insatser inom ramen för det regionala samarbetet främst inom Östersjöstaternas råd, Barentsrådet och Arktiska rådet avses även fortsättningsvis finansieras från denna anslagspost som komplement till den finansiering som sker via anslagsposterna till Sida och Svenska institutet.

Utgifter för administrativa kostnader i utrikesförvaltningen täcks av medel från denna anslagspost. I anslagsposten ingår även medel till handelshögskolan i Riga och juristhögskolan i

Riga samt bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet.

Beträffande den säkerhetsfrämjande verksamheten bereds insatser på det civila området till största delen av Sida. Insatser på det militära området bereds främst av Utrikesdepartementet, men kan beredas av Sida, om de inte anses vara av särskild utrikes- eller säkerhetspolitisk vikt.

Tabell 4.5 Härledning av anslagsnivå 2003-2005, för anslag 9:1 Samarbete med Central- och Östeuropa

Tusental kronor

	2003	2004
Anvisat i 2002 års statsbudget	749 000	399 000
<i>Förändring till följd av:</i>		
Beslut		+ 400 000
Överföring till/från andra anslag		
Övrigt		
Förslag/beräknat anslag	749 000	799 000

4.8.2 9:2 Avsättning för förlustrisker vad avser garantier för finansiellt stöd och exportkreditgarantier

Tabell 4.6 Anslagsutveckling

Tusental kronor

2001	Utfall	100 800	Reserva- tion	475 200
2002	Anslag	1 000	Utgifts- prognos	112 518
2003	Förslag	1 000		
2004	Beräknat	1 000		

Länderna i Central- och Östeuropa har haft behov av finansiellt stöd för att påskynda reformprocessen. Detta avser bl.a. statliga kreditgarantier för lån från multilaterala finansieringsinstitutioner till investeringar samt exportkreditgarantier till vissa länder i Central- och Östeuropa. Medel har avsatts för att täcka garantiavgifter och eventuella skadeförluster.

Regeringens överväganden

Finansiellt stöd

De nordiska regeringarna har beslutat att höja ramen för Nordiska investeringsbankens (NIB) miljöinvesteringsslån, som är en viktig del av det förstärkta miljösamarbetet inom Nordliga dimensionen, från 100 miljoner euro till 300 miljoner euro. Med anledning av denna höjning bemyndigande riksdagen i juni 2002 regeringen att under 2002 ställa ut garantier för finansiellt stöd till länder i Central- och Östeuropa till ett belopp om högst 950 miljoner kronor. Regeringen föreslår att riksdagen godkänner ett statligt garantiåtagande om högst 950 miljoner kronor även år 2003 för NIB:s miljöinvesteringsslån. En årlig garantiavgift kommer att betalas till Riksgäldskontoret och belasta anslaget 9:2.

Den särskilda exportkreditgarantiramen

Riksdagen beslutade år 1993 att inrätta en särskild exportkreditgarantiramen om en miljard kronor för de baltiska länderna och Ryssland. I samband med att ramen våren 1995 utvidgades till två miljarder kronor vidgades landkretsen med Kazakstan, Ukraina och Vitryssland för

affärer som samfinansieras med internationella finansiella institutioner.

Syftet med ramen är att bidra till att utveckla näringsliv och infrastruktur i berörda länder samt att bidra till ett varaktigt samarbete mellan de berörda länderna och svenska företag. Regeringen har uppdragit åt Exportkreditnämnden (EKN) att administrera verksamheten.

Budgetåret 1999 godkände riksdagen en höjning av ramen till 2,5 miljarder kronor mot bakgrund av den utvärdering som genomfördes under år 1998. Med hänsyn till den ekonomiska krisen i Ryssland har dock denna höjda ram inte ställts till EKN:s förfogande. På anslaget finns 500 miljoner kronor avsatta för eventuella skadeförluster. Av dessa har hittills 170 miljoner kronor utbetalats.

I samband med utvärderingen av samarbetet med Central- och Östeuropa under hösten 2000 bad regeringen Exportkreditnämnden att avge en rapport med analys och bedömning av verksamheten. Som framgår av proposition 2000/01:119 Europa i omvandling – Sveriges utvecklingssamarbete med Central- och Östeuropa, har omfattningen av den särskilda garantiverksamheten väsentligt gått tillbaka. Bakom denna utveckling ligger en successivt förbättrad risksituation på de baltiska länderna, vilket ökat möjligheterna att inom den ordinarie verksamheten möta efterfrågan på garantier, i förening med det dramatiskt försämrade riskläget på Ryssland hösten 1998, då Exportkreditnämnden stängde större delen av garantigivningen för landet. Vad gäller övriga länder Ukraina, Vitryssland och Kazakstan, där det finns ett krav på samfinansiering med internationella finansinstitutioner, hade några sådana projekt ännu inte kommit till stånd.

Tendensen med en minskande omfattning av garantiverksamheten fortsatte även under 2001. Minskningen avtog i viss mån när EKN under hösten lättade något på sin restriktiva Ryssland-policy, men verksamheten ligger som tidigare på en mycket låg nivå. Nya garantiförbindelser gjordes under 2001 för 19 miljoner kronor jämfört med 32 miljoner kronor året innan, medan nya garantiutfästelser utfärdades för 34 miljoner kronor 2001 jämfört med 20 miljoner kronor år 2000. Det totala utnyttjandet av ramen gick ned från 631 miljoner kronor år 2000 till 431 miljoner kronor år 2001. Garantigivningen inom den särskilda ramen är underkastad vissa restriktioner vid sidan av det gällande rambeloppet om 2 miljarder kronor. Dessa innebär att EKN måste tillse att de totala förlusterna inom den särskilda ramen inte kommer att överstiga den förlustreserv som avsatts. Eftersom förlustreserven redan till stor del är in-tecknad genom tidigare uppkomna skadefall och förlustrisker på utestående garantier, är EKN:s rörelseutrymme för ny garantigivning relativt begränsad.

Under 2001 betalade EKN ut 12,1 miljoner kronor i skadeersättningar. Bortsett från år 2000 uppvisar de senaste åren en minskning av utbetalda skadeersättningar, vilket har sin naturliga förklaring bl.a. i att antalet skadeärenden minskar i och med att befintliga ärenden slutregleras samtidigt som antalet nya ärenden inom ramen är mycket lågt. EKN bedömer dock att det finns en betydande risk för att skadeersättningarna under 2002 åter tar fart.

Regeringen föreslår att 1 miljon kronor anvisas på anslaget 9:2 för år 2003 för att de reservationer som finns på anslaget kan fortsätta att utnyttjas.

